

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دَلِيلُ الْمَوْلَا قَاسِمِ

مؤلف

مولانا رفعت (قاسمی) رحمۃ اللہ علیہ

پبلسٹوژ بارہ

عَبْدُ الْمَلِكِ حَصِيف

کفایت دینی کتب خانہ

رابطہ نمبر

کفایت اللہ ٹیلی گرام وائس

ایپ نمبر

+923247442395

وائس ایپ

+923052488551

د کتاب پېژندنه

د کتاب نوم: **د ادب او ملاقات مسئلې**

مؤلف: **مولنارفت (قاسمی)**

ژباړونکی: **عبدالملک (حصیف) عاجز**

کمپوز، ډیزاین: **دنور القرآن اداری د کمپوز او ترجمې خانګه**

کمپوز: **ابو خالد مولوی عبدالاحد (مجروح)**

تصحیح او سمون: **ابو خالد**

خپرونکي: **رشیدیه کتاب خانہ سرکي روډ کوټه**

چاپ ځای: **لاهور**

چاپ شمیر: **۱۵۰۰ ټوکه**

چاپ کال: **۲۰۰۷ / د مئی میاشت**

چاپونکی: **محمد ساجد / د موبایل شمیره ۰۳۳۳۷۸۲۵۴۸۴**

ضروري يا دونه:

يو اخي لوي خداى ﷻ هغه ذات دى چې ،
ټول کارونه يې په پوره معنى بشپړ او
مکمل دي خوانسان هغه ناقص او بي توانه
موجوددى چې هيڅ يو کار يې هم بې
نمکرتيا نه وي .

گرانو لوستونکو ! که تاسو ته د ليکنې ،
تصحیح ، چاپې ، جلد سازي او دارنگه په
هره برخه کې کومه غلطۍ په نظر درغله
دمهربانۍ او بشري تقاضا له مخې يې موږ
ته زموږ په نمبر يا ادرس خبر راکړۍ . ترڅو
په دوهم چاپ کېنې يې اصلاح کړو . او تاسو
ته لوى خداى ﷻ اجر او ثواب درکړي .

د مکتبه رشیدیه سرکي روډ کوټه لخوا

فون: 081-266223

موبائيل: 0333-7825484

- ۳ د اسلامي تعليماتو جامعيت
- ۷ د اجازې غوښتلو وچې
- ۱۱ د انس (محبت) حاصلولو گټې
- ۱۳ د دروازې ټکولو شرعي حکم
- ۱۴ د مفتي محمد شفيع صاحب رح تحقيق
- ۱۴ يو اعتراض او د هغه ځواب
- ۱۵ د صحابيېانو مېرمنو رضی الله تعالی عنهن طرز عمل
- ۱۶ د آيت شريف عاموالی
- ۱۶ د يوې شېبې مخنيوی
- ۱۷ د هريو لپاره ځانگړی حکم
- ۱۷ د خاصو خلکو لپاره د اجازې غوښتل
- ۱۸ له مور څخه د اجازې اخستلو بار بار پوښتنې
- ۲۰ د خپل کور پېژندنه
- ۲۱ خپل کور ته د راتلو سنت طريقه
- ۲۳ د اجازې اخستلو لپاره د دريدلو سنت طريقه
- ۲۴ د حضرت عمر ؓ واقعہ
- ۲۵ د کور د ننه ته د پټ، پټ ورکتلو ممانعت
- ۲۶ د حضرت عمر فاروق ؓ فتوی
- ۲۶ د سترگي رنډيدلو مسئله
- ۲۷ د رانده د نظر حکم
- ۲۹ د اجازې غوښتلو تر څنگ د سلام اچول

- ۲۲..... د تیلیفون کولو اسلامي طریقه:
- ۲۵..... د قرآن کریم آیاتونه له ترجمې سره:
- ۲۷..... یو اخیښتوب او دهغه ضرورت:
- ۲۹..... په کور کې د داخلې ارامې پرځای کول:
- ۷۰..... یوه پوښتنه او دهغې ځواب:
- ۷۴..... د جناح د لفظ خپرنه:
- ۷۴..... د ماشومانو د ډارولو شرعي اړخ:
- ۷۵..... د ((عورات)) د لفظ خپرنه:
- ۷۷..... د غودرو وختونه تخصیص نه دي ورکړل شوي:
- ۷۹..... د کتاب خلاصه:
- ۹۰..... د سپیڅلې ټولنې تعلیم:
- ۹۳..... د ادب او ملاقات د مسائلو ضمیمه:-
- ۹۳..... سلام او اسلام:
- ۹۳..... د تحیة د لفظ خپرنه او دهغې تاریخې اړخ:
- ۹۳..... اسلامي سلام د ټولو قومونو تر سلام بهتر دی:
- ۹۴..... سلام څه شی دی؟
- ۹۷..... د سلام ځواب او د نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم عمل:
- ۹۹..... خلاصه:
- ۱۰۱..... په سلام اچولو کې د لومړیتوب فضیلت:
- ۱۰۳..... څوک به پر چا باندې سلام اچوي؟
- ۱۰۵..... څه وخت باید سلام و اچول شي؟

- ۳۱..... لومړی به سلام وي که اجازه غوښتل؟
- د رسول الله صلی الله تعالی علیه واله وسلم لارښوونې او د صحابه کرامو عمل:
- ۳۲..... په ډیر پوریزه ودانیو کې د اجازې غوښتل:
- ۳۵..... د (څوک ئي؟) په ځواب کې (زه یم) ویلو منعه:
- ۳۷..... د اجازې غوښتلو لپاره مناسبې جملې:
- ۳۸..... دنه ځواب په صورت کې سنت طریقه:
- ۴۱..... څوک په خاما خاراتلو مه مجبور کوي:
- ۴۴..... د صحابه کرامو د عمل طریقه:
- ۴۵..... له مشرانو سره د لیدو وکتو ادب:
- ۴۷..... د ادب احترام او ثمره:
- د حضرت سعد رض له کور څخه د نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم بیرته تلل:
- ۴۹..... د حضرت سعد رضی الله تعالی عنه عمل:
- ۵۲..... د کورد خاوند اختیار:
- ۵۳..... په ملاقات کې د دواړو اړخونو رعایت:
- ۵۵..... په شپه کې د اجازې غوښتلو سنت طریقه:
- ۵۷..... د صدیق اکبر رضی الله تعالی عنه پوښتنه:
- د متاع د لفظ خپرنه:
- ۵۷..... د (غیر منگونه) د لفظ څخه مراد:
- ۵۸..... په غیر منگونه ځایو کې د دغو خبرو خیال ساتی:
- ۶۰.....

- ۱۰۸..... د سلام ویلو ادنی درجه:
- ۱۰۹..... د سلام پروخت ټیټیدل:
- ۱۱۰..... د ملاقات پروخت ولاړیدل:
- ۱۱۱..... پردی ښځې ته سلام اچول:
- ۱۱۲..... غائبانه سلام او دهغه ځواب:
- ۱۱۲..... داشاروپه ذریعه سلام کول:
- ۱۱۲..... غیر مسلم ته سلام اچول:
- ۱۱۳..... گډوډ مجلس ته د سلام اچولو طریقه:
- ۱۱۴..... درختی سلام او دهغه ځواب:
- ۱۱۵..... له حاجي سره سلام او مصافحه کول:
- ۱۱۷..... د مصافحي فضیلت:
- ۱۱۷..... دلاس او غیږي حکمونه:
- ۱۱۹..... له ښځو سره دنارینه وومصافحه:
- ۱۲۰..... د مولانا د اشرف علی تهانوي رحمه الله علیه فتوی:
- ۱۲۰..... د مصافحي او معانقي حقیقت:
- ۱۲۲..... د سلام غلطیانی:
- ۱۲۲..... د مصافحي غلطیانی:
- ۱۳۴..... د پای دعاء:

اللهم اغنم لنا بالخير والسعادت والبشارت والايمان

ابو خالد

د ژباړونکي هيله

الحمد لله الذي ليس لما رفعه خافض ولا لما ابرمه ناقض ، والصلوة والسلام على رسوله الذي كسرا بنية الكفر والاصنام

و بعد:

د قادر او مقتدر خدای ﷻ شکر ادا ، کوم چې ماته یې د دې باوجود چې د هغه په سپېڅلیو احکامو به راڅخه تېرې شوی وي او د بیلابیلو گناهونو د ارتکاب عامل به یم د تېر په ډول د یو بل اثر د ژباړي ښکمرغي او بریا را په برخه کړه ، د دغه کتاب د سم او پوره پېژندنې د بیانونو اوږدې صحراگانې غواړم صرف په دې تگوسره لنډې کړم چې دغه کتاب د یوې پاکې ، اسلامي ، او اخلاقي معاشرې د جوړولو په هدف قلمونه بې رنگه او د کاغذ سپین مخونه تور کړل ، او د محتوی ماخذيې اسماني سپېڅلي کتاب قرآن کریم او نبوي ﷺ احادیث دي هغه قرآن او احادیث چې بشریت ته یې د جاهلیت له تیارو نجات ورکړ. او د دوی له ډېر مطالعو او څېړنو څخه یو عاجز انسان په دې واکمن شو چې هواته والوزي او پرمخ تللي ټکنالوجي د بريالي او خوشحاله ژوند محور وگرزوي دغه کتاب ته د سپېڅلي قرآن او پاکو احادیثو د مشهورو ماهرينو لکه د محدث کبير مولانا مفتي سعيد احمد صاحب (زید مجد هم) ، د دارالعلوم دیوبند د مفتي مولانا ظفیرالدین صاحب (طال الله عمره) او د مولانا قاضي اظهر مبارکپوري صاحب (مد ظله) د تقریظونو افتخار هم په برخه شوی دی خود کتاب د جحیم زیادت د مخنوي په وجه د هغه بیان له ژباړې پاته شو الغرض: یوه ټولنه هغه وخت پرمخ تللې ټولنه کېدای شي چې قانون ولری ، دیو او بل حقونو ته پکې احترام موجود وي او

د ژوند په هر ډگر کې یې د ادب او مراعت موجود وي ، او یو انسان هغه وخت بشکلی (ښائسته) دی چې د خپلې الهي تحفې وجودي ښائست تر څنګ اخلاقي ښکلا هم ولري د هر انسان (نر او ښځې) لپاره دا ډېره ضروري ، او د آرام ژوند تېرولو لپاره یو شرط دي چې د بل انسان په وړاندې له ښو اخلاقو او هغه پاک چلند او ادب څخه کار واخلي کوم چې د بشریت رهبر (ﷺ) په ژبني او ملي ډول خپل امت ته ښوولي دي ، د دې لپاره چې یو څوک د ښو اخلاقو او ادب پوهنې خاوند شي لازماً باید یوه ښوونکې مرجع ولري ، چې له ډېرو مراجعو څخه بهترینه مرجع به زما په فکر کتاب وي ، پاک خدای ﷻ دې مولانا محمد رفعت قاسمي صاحب ته د دغه عرق ريزي اجر عظیم ورکړي او الله ﷻ دې د مسلم امت ټول واره او ځوانان د ښه علم ، ښه استعداد او داسې پاک او اخلاقي ژوند څخه برخمن کړي لکه د سید المرسلین ﷺ په اصحابو کرامو چې یې لور پینه شوې وه . آمین .

عبد الملک حسیف (افغاني)

د لمریز کال ۱۳۸۵ د حوت د میاشتې ۱۱مه

په بیل کې :

بسم الله الرحمن الرحيم

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا ذَلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ٢٧ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّى يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكَى لَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ٢٨ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ (١٨) پاره / سورة النور

ژباړه : ای هغو کسانو ! چې ایمان موراوړی دی مه ننوزئ ستاسو له کورونو بغیر (نور و پردو کورنو ته) تر هغو پوري چې اجازه وغواړئ ، او سلام واچوئ پراهل د هغو کورونو ، دا کار غوره دی ستاسو لپاره ښائي چې تاسو پند (نصیحت) واخلي ، که چیرې تاسي ونه موندل په دي کورکي هیڅوک . نو تاسو مه ننوزئ تر هغو چې اجازه درکوله کیږي تاسو ته ، او که چیري تاسو ته وویل شي چې وگرزئ ، نو بیرته وگرزئ تاسو دا کار ډیر پاک دي ستاسو لپاره ، او خدای ﷻ عالم دي په هغه چې تاسو ئي کوئ ، نشته پر تاسو باندې گناه په دي کي که چیري تاسو ننوزئ هغو کورنو ته چې څوک نه پکښي اوسي په هغه کي اسباب وي ستاسي ، او خدای ﷻ پوهیږي په هغه چې ښکاره یي کوئ او په هغه چې پټ ئي کوئ .

د اسلامي تعلیماتو جامعیت

د یوې بدې (خرابې) او ښه والي د له منځه وړلو تکامل هغه وخت کېدای شي کله چې د هغه ټول اسباب ، ذرائع ، وسائل او موجبات له

مېنځه يوړل شي؛ اسلام يو حکيمانه او مصلحانه مذهب دي اود ژوند د هرې څانگې لپاره يې قوانين وضع کړي دي د ژوند يو اړخ هم داسې نشته چې د هغه له اغېزو بې برخې پاته شوی وي، په هغه کې د اخلاقي، ټولنيز، ژوند لې او ټولو اصلاحاتو لپاره مکمل او هر اړخيز قوانين ترتيب شوي دي، اسلام د هرې بدې د پرمختيا او خپرېدلو مخه نيولې ده، د مثال په ډول د زنا په مرتکب کېدلو کې چې هر څه د دغه عمل د کولو لپاره سبب گرزي د هغو ټولو يې يوه معلومه او مشروع لار ټاکلې ده؛ د هغه لپاره يې په پوره ډول ترتيب نيولی؛ او د شهواني جذبو د آرامولو لپاره يې يوه فطري لاره خلاصه کړې ده. د زنا لومړنۍ او بنسټيزه لاره ازاد نظري يا نظربازي ده چې خلک يې په محبت سره تعريف کوي، دا يو نادېده شي دي چې د سترگوله لارې زړه ته ننوزي، نود آفت د مخنيوي لپاره اسلام دا لارښوونه کړې ده چې تاسو خپل نظرونه ټيټ ساتئ او بغير له څه وجې پردو (نامحرمو) ښځوته مه گورئ د پردې له اهميت او ارزښت څخه انکار نشي کېدای. که چېرې د مواصلاتو (په نامناسب ډول يو بل ته درښېدلو) او تړاونو لارې چارې او وسائل له مېنځه یوسو نو کله به هم د زنا د مېنځته راتلو له پېښې سره مخ نه شو. ډېر ځله د زنا پېښه په داسې ځايو کې صورت نيسي چې د نارينه او ښځې تر مېنځ داسې څه نه وي چې د هغو د ناسموليدو کتو لاره بنده کړي، لري او نژدې خپلوی او څنگلوری په ناسم ډول تعبيرېږي او پاللي کېږي د يو او بل کورته بغير د هغو له اجازې ننوزي، د تنها او گډ اوسېدلو په

ځايو کې احتياط نه کېږي. دا، او همدغه رنگه نور انسانانو ته د زنا موقع پلاس ورکوي او له پټو لارو فساد خپروي. همدغه رنگه که نارينه او ښځې سره په يو ځای زدکړه کوي نو د دوی تر منځ يو بل ته تشويقېدل يوه فطري خاصه ده. نو هغه وخت چې د زنا موانع نه وي او مواقع ميسر وي، نو د شهواني قوتونو کار په څرگندو ډولو د خلکو مخ ته راځي. نو له دې خاطر د اسلام دين په دغه سلسله کې ضروري هدايات ورکړي دي چې يوله هغو څخه دا دي چې يو څوک دی هم د بل چا کورته په خپل سر په ارام زړه، او بې پروايي سره نه ورننوزي؛ هر انسان پوهېږي چې بې اجازې او بې پروايي سره د چا کورته ورننوتل يو وحشيانه او جاهلانه کار دي، هېڅ يو نېک او اخلاقي انسان دغه دنگه کار نه خوښوي. پلاروي که زوی وي او که بل خپل وي، خو هېڅ يو چاته هم اسلام کورته بغير له اجازې د ورننوتلو اجازه نه ده ورکړې. او دغه (کورته بغير له اجازې او بې پروايي سره ورننوتل) د اسلام د مبارک دين لخوا د ناپوهۍ طريقه او د بد اخلاقي څرگندويي بلله شوې ده، ځکه چې که د کور د خاوند او ورتلونکي چاتر مينځ ډېره ژوره خپلوي نه وي او يا کورته ننوتونکي پردې څوک وي، نو هغه وخت بيا له بې اجازې ننوتلو څخه بېلابېلې فتنې او تکليفونه وجود نيسي. مقاتل بن حيان رضي الله عنه فرمايلي دي چې د جاهليت په زمانه کې چې لا اسلام خلکو ته نه و رسېدلي خلک به له يو او بل سره مخامخ کېدل (يا به سره يو بل ته ورتلل) خو په يو او بل به يې سلام نه اچولو، خلک چې به د نورو کورونه تلل نو له

د اجازې غوښتنو وچې :

(۱) پاک خدای ﷻ خپل هر بنده ته د اوسېدلو لپاره یو نه ، یو ځای ورکړي دي ، هغه که ملکاً خپل وي ، که له چاڅخه په خواست غوښتل شوي وي او که په کرایه نیول شوي وي خو لنډه دا چې په هر ډول ترکومه وخته یو څوک په کوم کور کې اوسي تر هغه وخته به دغه کور د هغه بلل کېږي هغه کور یا ځای ته د هېڅ یو چا حتی د کور د اصلي خاوند ورتلل هم بغير له اجازې روانه دي کور د انسان مسکن (د اوسېدلو ځای) دی او له مسکن څخه اصل مقصد او غرض ارامي او خوشحالي لاس ته راوړل دي خدای ﷻ چې هر کله پخپل معزز کتاب کې د کور یادونه کړې ده نو تر څنګ یې سکون ته هم اشاره شوې وي لکه چې فرمایي (وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا ، (النحل سورة) او پیدا کړي دي خدای ﷻ تاسو لره له کورونو ستاسې څخه ځای د اوسېدلو (هغه اوسېدل چې په سکون او راحت کې وي) او دغه سکون او راحت هغه وخت پر ځای پاته کېدای شي چې انسان د بل چاله مداخلې سرته ورسوي او ارام وکړای شي ، د کوروالو ازادي ته نقصان رسول د کور اصلي ارزښت له منځه وړل او دوی ته اذیت او تکلیف رسول دي ، په داسې حال کې چې د اسلام دین کله هم چاته د دې اجازه نه ورکوي چې بل چاته تکلیف ورسوي او دغه عمل د اسلام له لوري حرام ګڼل شوی دي. د اجازې د احکامو په مراعت او تعمیل کې یوه لویه ګټه د خلکو د ازاري په لاره کې د خنډ کېدلو او

کور والوبه یې اجازه نه اخسته بلکه همداسې بې رغ او ډوغه به ننوتل کله چې به د مقصد تر ځایه ورسېدل هلته به یې بیا دا آواز وکړ چې را ورسېدم ! ، نو دا به ډېر ځله کور والوته سخته تمامېدله ، او داسې به هم کله پېښېدل چې د کور په خاوند به په داسې حالت کې د چا راتلل ډېر بد لګېدل. پاک خدای ﷻ هغه د جاهلیت دستور او قواعد په ښو ادابو سره بدل کړل ، نو ځکه خو فرمایي : (ذالکم خیر لکم) دغه تګ لاره ستاسو لپاره بهتره ده . په دې کې په کور کې د اوسېدونکو او کورته ننوتونکو لپاره خوشحالي او آرامي ده . پاک خدای ﷻ د هغه اهمیت دومره اوچت بللی دي چې په قرآن کریم کې یې د هغه لپاره په تفصیلي ډول احکام نازل کړي دي همدارنګه له هغه ټینګار څخه چې حضور ﷺ په هغوی باندې د خپلې مبارکې وینا او عمل په ذریعه کړی دي د نن ورځې مسلمانان غافل دي ، بلکه لادا چې بعضې لیک لوست لرونکي نېکان خلک هم نه دغه ګناه بولي اونه په الهي ﷻ مقرراتو د عمل کولو په فکر کې دي د دنیا نورو پر مخ تللیو د هغو په غوره کولو سره خپله ټولنه سمه کړې ده ، مسلمانان (چې ورته پکار ده چې تر بل هر قوم په عمل کې له مخه وای) تر ټولو قومو پاته ښکاري . په هر حال د استیښدان (اجازې غوښتنو) مسئله د قرآن کریم یو مهم او داسې حکم دي چې عمل ورباندې واجب دي . په هغه کې د یوې ذرې په اندازه سستی او بدلون راوستل «حضرت ابن عباس رضی الله عنه» قرآن کریم له آیت څخه انکار غوندې سختو نیکو باندې تعبیر کړې ده .

هغوی ته د ضرر رسولو څخه د ځان ساتل دي چې د هر نېک او شريف انسان عقلي فريضه ده.

دوهمه گټه يې پخپله د هغه چا لپاره ده چې د چا د ليدلو لپاره ځي، يعنې که کور يا بل ځای ته ورتلونکي يو څوک د هغه ځای له اوسېدونکو څخه اجازه واخلي او د نېک انسان په ډول هلته داخل شي، نو بيا د هغه ځای اوسېدونکي هم د هغه خبرې ته غوږ نيسي، که هغه څه غوښتنه لري يا څه ته ضرورت لري نو دوی يې پوره کولو ته بيا ډېر لېوال وي، خو هغه څوک په ناڅاپي ډول داخل شوی وي يا داخليږي، نو د هغه ځای اوسېدونکي يې د يوې ناڅاپي بلا په څېر گڼي او د بېرته ايستلو لپاره يې بېلا بېل کوششونه کوي، که هغه د خير خبره او يا بل څه راوړي وي هم د هغه ځای اوسېدونکي ورڅخه ځان شاته کوي، او ورسره د ښه نيت څرگندونه نه کوي. او د بې اجازې راتلو له امله مسلمان ته د ضرر رسولو گناه خويې لانوره ده (۳) درېيمه گټه او حکمت پکې د بې حيايي او بد کاريو منځه نيوی دي، د بل چا کور يا ځای ته په بې اجازې ننوتلو کې د دې احتمال هم شته چې د ننوتونکي نظر په غير محرمو ښځو باندې ولگېږي او شيطان يې په زړه کې غلط فکرونه ورواچوي، نو د دې لوړ ارزښت له امله قرآن کریم د اجازې حکمونه د حد قذف او حد زنا له حکمونو سره په متصل ډول راوړي دي که انسان فکر وکړي نو په ډېر ښه او پوره ډول به پوه شي چې بې اجازې يا ناڅاپه د چا کور يا ځای ته د خول بايد ونشي، ځکه چې ځينې وختونه انسان د يواځيوالي په صورت کې په

داسې کار مشغول وي چې نور څوک ورڅخه خبرېدل نه غواړي، نو په دغسې وخت کې که يو څوک په ناڅاپي ډول په هغه باندې ورځي، نو هغه ورڅخه ډېر په تکليف کېږي او د هغه را تلل ډېر بد بولي، دغه رنگه نور هم په ځان بايد ورقياس کړل شي، يعنې که تاسو د بل چا ځای يا کور ته ناڅاپه داخليږئ نو هغه رنگه فکر له ځان سره وکړئ چې که ستاسو بې اجازې يو څوک ستاسو کور ته په نامناسب حالت کې داخليږي، نو په تاسو به څومره بده لگېږي؟ هغو مړه تاسو هم په هغه چا بد لگېږئ کوم چې تاسو د هغه کور يا ځای ته په داسې حالت کې بې اجازې داخليږئ چې هغه مو دغه رنگه ننوتل نه غواړي. ځکه چې که انسان غواړي يو کار له خلکو څخه پټ ترسره کړي نو د بل چا په ناڅاپي ننوتلو سره هغه پټ نشي پاته کېدای، او دا خوبيا ښکاره خبره ده چې د زور له لارې د بل چا راز (پټ حالت) ځان ته معلومولول گناه ده، ځکه چې دا بل چاته ضرر رسول دي، او مسلمان ته ضرر رسول گناه ده. د بې اجازې او ناڅاپي ننوتلو څخه کله داسې هم پېښېږي چې د کور يا ځای خاوند ته په بې اجازې ورننوتلو سره غصه ورشي، او په دې وجه يې له خولې څخه سختې او سپکې سپوري ووزي، او کله يې بيا له خولې څخه په ناڅاپي کې د ناڅاپه راتلونکي انسان لپاره بده دُعا (ښېرا) هم وزي. دا چې کور يا بل ځای ته بې اجازې ورننوتونکي په ناحق ډول په هغه څه کې مداخله وکړه چې ښکارندويي يې مناسب نه وه، نو په دې سره د هغه ځای خاوند ته ضرر ورسېدی، نو ځکه په دغه حالت کې د کور خاوند مظلوم گڼل

کېږي او د مظلوم ښېرا ډېره ژر قبلېږي لکه چې د بخاري شريف په يو حديث کې حضور ﷺ فرمايي: اَتَقِي دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ قَائِلًا لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ.

ژباړه: د مظلوم له بدي دعا څخه ووهېږئ ځکه چې د پاک خداى ﷻ او هغې تر منځ هېڅ پرده نشته.

(۲) کله داسې هم وي چې يو څوک د يواځيوالي په حالت کې وي نو د جاموپه اغوستلو او غسل کولو کې ډېر احتياط نه کوي، نو که په دغه حالت کې ورباندې په ناڅاپي ډول څوک راشي نو هغه هم ډېر شرمندې شي او راتلونکى سړى هم بيا پر خپل دغه کار پېښمان وي. د انساني طبيعت پيدايښت داسې دى چې کله انسان په يواځيتوب کې واقع کېږي نو په يوه يو خيال او چرت کې حتماً ډوبېږي، نو که يو څوک په ناڅاپي ډول ورباندې په دغه حالت کې راشي نو هغه نابېره پورته کېږي او ورباندې يو قسم ډار او ترهه راځي چې له امله يې دماغ او زړه ته په ناڅاپي ډول صدمه پېښېږي، نو له دې خاطر چې مؤمن د پاک خداى ﷻ په نزد ډېر عزتمن دي ځکه نو هغه ته ضرر او تکليف رسول لويه گناه ده، نو له دې امله ضروري ده چې تر ننوتلو له مخه له بهر څخه داسې يوه خبرتيا ورکړله شي چې د محبت او تعلق بډاى اړخ ولري او دومره د محبت د زياتوالي سبب وگرزي چې د تر هي هېڅ نمونه پاته نشي او له احترام او درنښت سره اجازه تر لاسه او کور يا ځاى ته داخل شي - الغرض دغه لږ څه هغه اساسات دي چې که مونږ ورباندې عمل وکړو، نو کولای شو چې له خپلې ټولنې څخه يوه

داسې ټولنه جوړه کړو چې د نورو لپاره مثال وگرزي او پکې صرف خوشحالي، ارامي او سوکالي د هر چا په برخه وي، له دې څخه بغير مونږ نشو کولای په ټولنه کې ارامي راوړلو او تل به په پرېشانۍ کې يو چې دغه پرېشانۍ مو بيا هېڅ وخت هم آرام ته پرېږدي.

د انس (محبت) حاصلولو گټې:

په قرآني آيت کې چې څه راته ښول شوي دي هغه (حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا) (الاية) دي يعنې د بل چا کور ته تر هغه وخته پورې مه داخلېږئ تر څو مو دوه کارونه نه وي کړي اول دا چې اجازه مونه وي اخستې، دوهم دا چې سلام مونه وي اچولى. د (استيناس) لفظي معنې انس دى چې محبت او په مينه سره د يو او بل ډېر نزديکت ته ويل کېږي. دلته د جمهورو مفسرينو په نزد له هغه څخه مراد استيذان (اجازه تر لاسه کول) دي. په حقيقت کې د دغو دوو لفظونو تر منځ ډېر لطيف يا نازک فرق دى چې دلته ورباندې نظر اچول نه دي پکار که پاک خداى ﷻ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا فرمايلي وای نو معنې به يې دا وه چې تاسو تر هغه وخت د خلکو کور ته مه داخلېږئ تر څو تاسو اجازه اخستي نه وي خو د تَسْتَأْذِنُوا پر ځاى د تَسْتَأْذِنُوا لفظ فرمايل شوى دي. په عربي ژبه کې اجازې ته اِذْنٌ ويل کېږي چې د اجازې اخستلو معنې لپاره يې د (اِسْتِاذَان) لفظ کارول کېږي. د اِسْتِينَاس لفظ که څه هم د اجازې اخستلو په معنې کارول کېږي خو دا دهغه خپله او حقيقي معنې نه ده د ((تَسْتَأْذِنُوا)) لفظ له ((اِسْتِينَاس)) څخه اخستل شوى چې معنې يې اجازه غوښتل دي چې

اساسي لفظ يې اټس دی. که څه هم د تستائسوا معنی خو اټس غوښتل، اټس معلومول او یا له خپله ځانه بل چاته اټس ورکول دي مگر پال خدای ﷻ د تستائذوا د لفظ پر ځای تستائسوا غوره کړی دي، حال دا دی چې د دې معنی لپاره خو په ظاهره لومړنۍ لفظ زیات خوند ورو مگر د استئاس لفظ ځکه وکارول شو چې په هغه کې ډېرې معنا گانې نغښتې دي. د استئاس لفظ له (اټس) څخه اخستل شوی دي چې مقصد ورڅخه د محبت او گرانست حاصلول، او وحشت او کرکه له منځه وړل دي. د اجازې غوښتونکي په عام ډول تر اجازې اخستلو له مخه په وېره کې وي چې هغه کور یا ځای ته دوړنوتولو اجازه به ورکړله شي او کنه، خو د اجازې تر لاسه کول بیا د دې وحشت د له منځه تللو سبب گرزي، نو ځکه ورته د تستائسوا لفظ کارول شوی دی زموږ په ژبه کې د وحشي لفظ هغو ځناورو ته کارول کېږي چې له انسان سره نژدې کېدل او گډون نه قبلوي او ورڅخه تېښته کوي. او هغه چې له انسان څخه نه تېښتي هغو ته اېلېدونکي (یا عادت کېدونکي) ویل کېږي. نو څرنگه چې له چا سره د تړاو او عادت قبول دارامي سبب دي، نو ځکه خو د تړاو غوښتل بعینه د ارامي غوښتل هم کېدای شي. دغه رنگه د دغه لفظ له غوره کولو څخه دا هم معلومه شوه چې مقصد د وحشت او کرکې دفع کول، او د هغه کور یا ځای او سپېدونکي له خپل راتگ څخه خبرول دي.

د دروازي ټکولو شرعي حکم:

په دغه زمانه کې که یو څوک غواړي چې د اجازې په ترلاسه کولو کې په سنتو باندې عمل وکړي، نو سنت طریقه دا ده چې کله تاسو د چاد کور دروازي ته ورسېږئ، نو له بهر څخه ورباندې سلام واچوئ او بیا د خپل نامه له وړېدو وروستو اجازه وغواړئ نن سبا د اجازې په اخستلو کې څه مشکلات د انسان مخې ته راځي لکه دا چې هغه څوک چې ته غواړي در څخه د ننوتلو اجازه واخلي له دروازي څخه لرې وي او د سلام اواز اود اجازې اخستلو الفاظ تر هغه پورې نه رسېږي. کېدای شي چې په هره زمانه او هر هېواد کې د اجازې اخستلو طریقي سره فرق ولري. د اجازې اخستلو لپاره ژبه خاصه شوې نه ده. د دې لپاره له رنگارنگ طریقو څخه یوه یې د دروازي ټکول دي او دغه کاره درواياتو او احادېشو څخه هم ثابت دي - مگر دروازه باید په دومره زور ونه وهله شي چې په اورېدونکي باندې وېره غالبه شي او په منډه له خپله ځایه پورته شي. بلکه په داسې یو ډول باید دروازه ووهله شي چې د اورېدلو مناسب وي او حیرانونکي او تکلیف رسونکي نه وي لکه چې د حضور ﷺ د دربار په اړوند فرمایل شوی دي (عَنْ ابْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ ابْنَ النَّبِيِّ ﷺ تَقْفَرُ بِالْإِظْفِيرِ) (الحديث) ژباړه: حضرت اټس ﷺ فرمایي چې د حضور ﷺ دروازي به په نوکانو ټکولې کېدلې. له دې څخه معلومه شوه چې دا شرط نه دی چې اجازه به په ژبه سره اخستله کیږي په بل ډول هم اجازه اخستله کېدای شي - بل دا چې له اجازې اخستلو څخه مقصد د

وحشت او تکلیف دروازې تړل دي چې همدا سبب گرزېدلی چې خلک باید اجازه واخلي.

د مفتي محمد شفيع صاحب رح تحقيق:

د پورتنۍ مسئلې په اړوند د مولانا مفتي محمد شفيع رحمه الله عليه خبرنه داده چې که په يوځای کې د گنېتۍ (هارن) په ذريعه د کور د خاوند خبرول رواج وي، نو په کور يا ځای ته درتلونکي باندې د هغې استعمالول واجب دي او دا د اجازې غوښتنولو لپاره کفايت کوي مگر سنت داسې دي چې له هارن وهلو وروستو خپل نوم هم په دومره اواز سره واخلي چې په بېلابېلو ځايو کې رواج لري لکه چې نن سبا خلک ددې لپاره چې د کوروال يې وپېژني خپل شناختي کارډ يا پيژندپاڼه د کور خلکو ته ورکوي، مگر له هغه څخه هم مقصد د اجازې طلب کول دي، په دې کې هېڅ شک نشته چې له هغه څخه هم د اجازې اخستلو کار اخستل کېدای شي او اجازه ورکونکي ته د اجازه اخستونکي پوره نوم او پته په داسې حال کې بغير له تکليفه پوره معلومېدای شي چې په خپل ځای به ناست وي، نو ځکه د هغې په غوره کولو کې هېڅ منعه نشته.

يو اعتراض او د هغه ځواب:

په پورتنۍ ايت شريف کې خطاب د (يا ايها الذين آمنوا) په ټکو سره شوی دي چې د سړو (نارينه گانو) لپاره کارول کېږي. د قرآن کریم ډېری احکام په داسې ډول نازل شوي دي چې سړو (نارينه گانو) ته پکې خطابونه شوي دي، او ياد هغو نزول د سړو په حق کې شوی وي

خو ښځې هم پکې ورگډې وي. څرنگه چې د قرآن کریم د عامو حکمونو انداز همدغه ده، مگر په عام ډول په هغو ټولو کې ښځې هم ورگډې دي، بغير له هغو مسئلو چې په سړو (نارينه گانو) پورې خاصې دي - نو په پورتنۍ آيت کې خطاب د نارينه گانو او ښځو دواړو لپاره دي.

د صحاياتو مېرمنو رضی الله تعالی عنهن طرز عمل:

په عام ډول هره مېرمن (ناپوهانې خو پر ځای پرېږدو، بلکه ليک لوست لرونکې مېرمنې هم په دې عقیده دي چې مېرمنو (ښځو) ته د دې ضرورت نشته چې له ښځو څخه ورننوتلو اجازه واخلي. دوی بغير له اجازې اخستلو د خلکو کورونه ځي او راځي. حال دا دی چې کله وخت دوی د خپل دغه کار له امله له سختې پرېشاني او پېښماني سره مخ کېږي. د صحابه وؤ په زمانه کې د هغو د مېرمنو طرز عمل (کړنلاره) دا وه چې کله به دوی مبارکي د بل چا کور ته تلې، نو اول به يې د ورننوتلو اجازه اخستله بيا به هلته ننوتلې.

روايت: حضرت ام ياس رضی الله تعالی عنها فرمايي چې مونږ څلور ښځې و چې حضرت عائشې رضی الله تعالی عنها ته به ډېرې ورتلو، کور ته تر ورننوتلو له مخه به موله هغې رضی الله تعالی عنها څخه اجازه اخستله هر کله چې به د هغې رضی الله تعالی عنها له خوا اجازه راکړله شوه بيا به مونږ د هغې کور ته دننه ورتلو.

روایت: دی چې حضرت عائشې رضی الله تعالی عنها ته څلور ښځې راغلي او په داسې ډول یې اجازه طلب کړه چې: مونږ کولای شو د ننه درشو؟ هغې رضی الله تعالی عنها ورته وفرمایل نه. په تاسو کې چې څوک د اجازې اخستلو په طریقه پوهېږي هغه دې اجازه وغواړي، نو بیاله هغو څلورو څخه یوه مېرمن ورمخکې شوه او لومړۍ یې په هغې سلام ووايو او بیایې اجازه وغوښتله، نو ام المؤمنین عائشې رضی الله تعالی عنها دورتلو اجازه ورکړه او بیا یې هغوی ته دغه ایت مبارک ورواړاؤ. (لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ) تر اخره

د ایت شریف عاموالی:

د ایت شریف له عام والي او صحابیاتو مېرمنو رضی الله تعالی عنهن له عمل څخه څرگنده شوه چې د بل کور ته د ورتلو پر وخت د اجازې اخستلو حکم عام دی، نارینه، او ښځینه. محرم او غیر محرم ټول پکې داخل دي یعنې د هر چا لپاره (نارینه وي که ښځینه) د اجازې اخستل واجب دي. د مثال په ډول که یو نارینه د خپلې مور، خور لور او یا بل خپل کور یا ځای ته ورځي، نو هم باید له هغه څخه اجازه واخلي دغه حکم د ښځې لپاره هم دي.

د یوې شېبې مخنیوی:

په تېر شوي ایت شریف کې (يُؤْتَا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ) راغلي دي، نو خپل کور کوم کور ته ویل کېږي اول خپل کور څخه مقصد څه دي او پردی یا د بل چې کور کوم کور بلل کېږي؟ تر ټولو لومړی په دې خبره ځان یو ټول پکار دي چې یو څوک باید د بل چا څومره نژدې خپل وي چې

له دې امله دا شک پیدا کېدای شي چې دغه دي د هغه خپل کوروي. له دې څخه وروستو بیا د خپل کور پیژندنه کېدای شي... د انسان خپلوي له څو ډوله انسانانو سره وي لومړۍ خپلوي د خپل اصل سره تړلې وي یعنې له هغو خپلوانو څخه به څوک لري چې دی ورڅخه پیدا شوی دي لکه مور، پلار، نیکه، انا. چې په دوی ټولو کې ډېر نژدې خپل مور او پلار دي. دوهم ډول خپلوي له خپلو فروعو سره یعنې له هغه چا سره چې له ده څخه پیدا شوي وي، لکه زوی، لور او د هغوی اولادونه چې په دوی کې ډېر نژدې خپل د هغه سکني (یا صلبی) اولادونه دي. او د هغه د برابر په خپلوانو کې یې ډېر نژدې خپلوان وروڼه او خوندې دي. او بل ډول خپلوي د خسرګنۍ له خلکو سره وي چې تر ټولو نژدې خپل پکې خپله مېرمنه ده.

د هر یو لپاره ځانګړی حکم:

اوس تاسو د هر یو لپاره ټاکل شوی حکمونه ځان ته معلوم کړئ او بیا د خپل کور او نورو خلکو د کورونو اندازه ولګوئ (يَسْتَأْذِنُ الرَّجُلُ عَلَى اَيْمِهِ وَآخِيهِ وَآخِيَتِهِ) (الادب المفرد). ژباړه: انسان ته پکار دي چې له خپل پلار، ورور او خور څخه اجازه واخلي. له دې څخه څرګنده شوه چې د ورور، خور او پلار کور خپل هغه ښځه کور نشي بلل کېدای چې پکې د اجازې اخستلو ضرورت نه وي.

د خاصو خلکو لپاره د اجازې غوښتل:

له پورتنۍ ذکر شوې خبرې څخه دا هم معلومه شوه چې لکه څرنگه چې یو څوک نشي کولای د پلار، ورور او خور کور ته بغیر له اجازې

ننوزي همغه رنگه که څوک د خپلو اولادونو کورته ورننوزي نو هم ورته ضروري ده چې له دوی څخه اجازه وغواړي. چې له دواړو اړخونو (اصل، او فرع) څخه د اجازې اخستلو مقصد دوی خبرول او بیا له دوی سره یو ځای کېدل دي. د هغه اساس له مخې چې اولاد باید له خپل پلار څخه د ورتلو اجازه وغواړي په همغه ډول پلار ته هم ضروري ده چې له اولاد څخه اجازه وغواړي. تر دغه ځایه د نژدې خپلوانو له لړۍ څخه پلار، ورور، خور او اولادونه ووتل، او صرف مور او مېرمن پاته شول چې د هغو یادونه بیا په یو تفصیلي حدیث شریف کې شوې ده.

له مور څخه د اجازې اخستلو بار بار پوښتنې:

په موطا د امام مالک رحمه الله علیه کې مرسل روایت دی چې فرمایي: عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) أَسْتَأْذِنُ عَلَى أُمِّي، فَقَالَ: نَعَمْ. فَقَالَ الرَّجُلُ إِنِّي مَعَهَا فِي الْبَيْتِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): أَسْتَأْذِنُ عَلَيْهَا فَقَالَ الرَّجُلُ إِنِّي خَادِمُهَا، فَقَالَ ﷺ: أَسْتَأْذِنُ أَتُحِبُّ أَنْ تَرَاهَا عُرْيَانَةً؟ فَقَالَ لَا، فَقَالَ ﷺ: أَسْتَأْذِنُ عَلَيْهَا. (الحدیث)

عطاء بن یسار روایت کوي چې یو سړي له حضور ﷺ څخه پوښتنه وکړه چې زه باید له خپلې مور څخه هم اجازه واخلم؟ حضور ﷺ ورته وفرمایي: بلې: ته باید له هغې څخه اجازه واخلي، بیا هغه سړي ورته وویل چې زه خوله خپلې مور سره په یوه کور کې اوسېږم، حضور ﷺ ورته وفرمایي چې ته له هغې څخه اجازه اخله. هغه سړي بیا وویل چې زه خو د هغې خدمت کوم (دغه سړي ځکه بیا بیا (په وار وار) پوښتنه

کوله چې نه یې غوښتل یوه باریکي هم ورڅخه پاته شي) نو حضور ﷺ بیا ورته وفرمایي چې له هغې څخه اجازه اخله. ایا ته دا خوښوي چې ته خپله مور په داسې حالت کې ووينې چې هغه لوڅه (بې جامو) وي؟ هغه سړي ورته وویل چې نه. نو سردار ثقلین ﷺ ورته وفرمایي دا چې ته دا نه غواړې، نوله هغې څخه اجازه اخله، ځکه چې انسان د یواځیتوب په حال کې مخلی بالطبع وي. حضرت ابن مسعود ؓ فرمایي خپلو مېندو او خوښدو ته د ورتلو په حالت کې هم له هغو څخه د اجازې اخستل ضروري دي. یو وخت حضرت عطار ؓ له حضرت ابن عباس ؓ څخه پوښتنه وکړه: زما خور له ماسره په یوه کور کې اوسېږي او د هغې ساتنه هم زما په غاړه ده، نو ایا په دغه صورت کې هم زما لپاره کورته د ورننوتلو پروخت اجازه اخستل ضروري دي؟ رئیس المفسرین حضرت ابن عباس ؓ ورته وفرمایي، هو!..... حضرت عطار ؓ دوهم ځل ترې وپوښتل، خو هغه بیا هم دغه ځواب ورکړ، خو کله چې ورڅخه درېیم وار وپوښتل شول، نو هغه ؓ وفرمایي: ایا ته دا خوښوي چې هغه په داسې حالت کې ووينې چې لوڅه وي؟ حضرت عطار ؓ وویل نه. نو حضرت ابن عباس ؓ ورته وفرمایي چې ته ځکه باید له هغې څخه اجازه واخلي چې تر اجازې له مخه تاته دا پته نه لگېږي چې هغه به په څه ډول حالت کې قرار لري. له حضرت حذیفه ؓ څخه پوښتنه وشوه چې: که څوک د مور د لیدو کتو لپاره ورځي نو هم اجازه اخستل ورته ضروري دي؟ هغه مبارک وفرمایي هو!..... که اجازه وانخستله شي نو د دې ډېر امکان

کېدای شي چې تاسو په داسې حالت کې هغه ووينئ چې په دغه حالت کې هغې ته ورتلل او د هغې لیدل د هغې د خپګان او پرېشاني سبب ګرزي، او دا موږ ته يو ډول تکليف ورکول دي او دا څرګند خبره ده چې د مسلمان ته تکليف رسول ناروا کار دي. له پورتنیو حديثو څخه معلومه شوه چې په کوم کور يا ځای کې چې مور يا خور له چاسره ګډه اوسېږي هم ورته د ورتلو په صورت کې اجازه اخستل ضروري دي.

د خپل کور پېژندنه :

لکه چې مونږ تر دې ځايه رارسېږو، نو د ټولو نژدې قريبانو له ډلې د يوې خپلې منکوحې بي بي حکم شو. هغې ته به اجازه ورتلل روادې او هغه کور ته چې خاوند پکې صرف خپلې مېرمنې سره ژوند کوي د ورتوتلو پر وخت د اجازه ضرورت نشته او هغه کور خپل کور بلل کېدای شي. اوله دغه څخه بغير د نورو ټولو کورو لپاره اجازه اخستل ضروري دي که د مېرمنې سره په کور کې بل څوک هم وي يا څوک مېلمه هلته راغلې وي، نو بيا کور د هغې بلل کېږي او د خاوند لپاره د ورتوتو پر مهال د اجازه اخستل ضروري دي. نو خپل کور هغه کور ته ويل کېږي چې يا خويو څوک پخپله تنها پکې اوسېږي او يا ورسره صرف خپله مېرمن هلته اوسېږي، دا فرق نه کوي چې دغه کور د هغه اصلي ملکيت دي او که په کرايه يې نيولی دي او يا يې دلته وخت لپاره له بل چا څخه غوښتي دي. که له يو چا څخه په کرايه نيول شوی، يا دلته وخت لپاره پاته ورکړل شوی وي هم د کور

(ځای) اصل مالک ته دا اجازه نشته چې بغير له اجازه اخستلو هغه کور ته ننوزي.

خپل کور ته د راتلو سنت طريقه :

په کوم کور کې چې صرف خاوند او د هغه مېرمن اوسي، نو د خاوند لپاره که څه هم هغه کور ته د ورتلو پر وخت اجازه اخستل واجب نه دي، مګر سنت او مستحب طريقه داده چې دغه دنگه کور ته هم د هغه کور خاوند بايد په ناڅاپي ډول ورته شي، بلکه تر ورتوتولو له مخه د خپلو پښو په درب سره او يا په کومه به طريقه سره خپله مېرمن له خپل راتګ څخه خبره کړي. له حضرت عطار رحمه الله څخه پوښتنه وشوه چې د خپلې منکوحې بي بي کور ته به هم بغير له اجازه نه ورځو؟ هغه مبارک وفرمايل، هلته په ورتلو کې د اجازه ضرورت نشته - ابن کثير د دغه روايت د نقل تر څنګ فرمايي: له دې څخه مقصد دا دی چې د اجازه اخستل واجب نه دي، خو مستحبوالې او بهتري پکې دلته هم شته. که څه هم خپل کور ته د ورتلو پر وخت خود دې ضرورت نشته چې څوک دې له خپلې مېرمنې څخه اجازه واخلي، ځوله خپل راتګ څخه خامخا بايد هغه خبره کړي، ځکه چې امکان شته چې د خاوند د ورتلو په وخت دې د هغه مېرمن په داسې حالت کې وي چې دا نه غواړي چې خاوند يې په دغه رنگه حالت کې وويني. د مثال په ډول مېرمنو ته دا خبره بده ښکاري چې د خاوند په حضور کې غسل وکړي او د خاوند په باب هم د دې وېره شته چې په داسې حالت کې د مېرمنې لیدل دي د هغه لپاره د نفرت سبب وګرزي... له

دو حدیثونو او روایتونو څخه څرگنده شوه چې په بېلابېلو ځایو کې د اجازې اخستلو سببونه هم رنګارنګ او جلا جلاوي خو یو له هغودا احتمال دي چې کور مېشت دي په لوڅ حالت کې وي، کېدای شي چې هغه څوک چې تاسو ورځي ستاسو د ورتلو پر وخت د لوڅوالي په حالت وي - له دې څخه دا خبره معلومه شوه چې د هر چا چې درته ستر لیدل روا وي هلته د اجازې اخستلو ضرورت نشته (خو ډېره ښه خبره به داوي چې دوی خبر کړئ) او د چا چې درته د ستر لیدل روا نه دي هلته اجازه اخستل ضروري دي. او په هغه ځای کې چې له خاوند سره صرف خپله مېرمن اوسي که د بل چا دراتلو امکان نه و، نو د اجازې ضرورت نشته، او که د بل چا دراتلو قوي امکان و نو بیا هلته هم د اجازې اخستل ضروري دي. په دې پوهېدل هم د سړو لپاره ضروري دي چې د خپلو مېرمنو ستر لیدل که څه هم روا دي خو دا یو مناسب کار نه دي. د حضرت عائشې رضي الله عنها د یو حدیث مفهوم دي چې مونږ په ټول ژوند د یو او بل ستر و نه لیدل. حضرت زینب رضي الله عنها فرمایي چې زما خاوند حضرت عبداللہ ابن مسعود ؓ چې به کله کورته راتلی، نو په لوړ غږ به ټي خبرې کولې ترڅو په دې سره د کور وال د هغه له راتلو څخه خبر شي. له دې امله امام احمد رحمۃ الله علیه صراحت کړی دی چې خپل کورته د داخلېدلو پر وخت ټوخی کول او یا له پښو څخه اواز پیدا کول مستحب کار دي. (ابن جریر و ابن کثیر) حضرت مجاهد ؓ د عامو مفسرینو بر خلاف د تَسْتَأْنِسُوا معنی په داسې ډول هم کړې ده چې ټوخی کول د دروازې کړی، یا ځنځیر سوکه

ټکرل او په نرمي سره خبرې کول او یا له پښو څخه اواز پیدا کول او یا د بلي داسې مناسبې ذریعې کارول چې له امله یې د کور خاوند د بل چاله راتګ څخه خبرېږي ټول د استیناس تر لفظ لاندې راځي په دې اړوند د حضرت مجاهد دلیل په لاندې ډول دي:

(اخرج ابن حاتم عن ابی سورة ابن اخي ابی ایوب قال قلت یارسول الله هذا سلام فما الاستیناس، قال یتکلم الرجل بتسبیحة وتکبیرة وتحمیدة ویتنحیح فیؤذن اهل البيت. (الحدیث) (تفسیر ابن کثیر)

ژباړه: له حضور ﷺ څخه پوښتنه وشوه چې په سلام خو مونږ پوهېږو، خو استیناس طریقه څنګه ده؟ حضور ﷺ وفرمایل د سبحان الله یا الحمد لله یا الله اکبر په لوړ اواز ویل او یا غاړې تازه کول ترڅو د کور وال پوهېږي چې یو څوک کورته د تنه راتلونکی دی.

د اجازې اخستلو لپاره د دریدلو سنت طریقه:

کله چې تاسو غواړئ له یو چا څخه د هغه د کورته د ورتنولو اجازه واخلي، نو تاسو باید دروازې ته مخامخ ونه درېږئ، ترڅو د اجازې اخستلو مقصد هم په ځای شوی وي او د بې پردګي له بدې او خباثت څخه مو هم ځان ساتلی وي. په دې اړه د حضرت عبداللہ بن بشر ؓ روایت دي ادا تی باباً یزید ان تستأذن لم یستقبله جاء یمیناً و شمالاً فان أذن..... والا انصرف..... (ادب المفرد)

ژباړه: کله چې یو څوک د بل چا دروازې ته د اجازې اخستلو لپاره ورځي، نو د دروازې مخامخ طرفه څخه دې نه ورځي بلکه له ښي یا کښې (چپ) طرف څخه دې ورشي. که اجازه ورته ورکړله شوه خو ډېره

ښه ، او که ورنه کړله شوه نو واپس دې لاړشي . د ابو داؤد شريف په روايت کې دې چې کله به حضور ﷺ د چا کورته ورتلی ، نو د هغه دروازې ته به بالکل مخامخ نه درېدی ، بلکه په يو طرف به درېدی او بيا به يې په لور او از سلام ويلو په عين دروازه کې له درېدلو څخه به حضور اقدس ﷺ له دې وجې هم ځان ساتی چې پخوا خو يعنې په هغه زمانه کې خو په دروازو باندې د پردې اچولو رواج نه ؤ او که به بيا پرده هم وه نو داسې پرده به وه چې د ليرې کېدو به يې ډېر امکان لرلو . يو څوک د حضور ﷺ څخه د اجازې اخستلو لپاره د هغه مبارک دروازې ته مخامخ ودرېدی نو حضور ﷺ هغه ته په دې ډول سپارته وکړه چې دروازې ته بايد په داسې ډول ودرېږي چې ستا نظر د کور په داخل ونه لگېږي ، ځکه چې د اجاي اخستلو قصد دغه دي .

د حضرت عمر ؓ واقع

حضرت عمر فاروق ؓ يو وخت د شپې له پلوه په گڼت وتلی ؤ چې ناڅاپه يې د يوسړي اواز واورېدی . چې اوازونه (غزلي) يې ويلي ، حضرت عمر ؓ پر ديوال ورته وکتل نو ويې ليدل چې هلته شراب هم شته او ښځې هم شته ، نو هغه ته يې ناری کړې او ورته ويې ويل : ای د خدای ﷻ دښمنه ! ایا ته په دې پوهېږي چې ته د الله ﷻ نافرمانی کړې ؟ او الله ستا دغه حال له خلکو پټ ساتلی او ستا پرده يې کړې ده ؟ هغه ورته په ځواب کې وويل : ای امير المؤمنينه ! تلواړمه کوه که مايوه گنا کړي ده ، نو تا درې گناهونه کړي دي (۱) پاک خدای ﷻ تجسس منع کړی دي او فرمایي چې (وَلَا تَجَسَّسُوا) (۲) پاک خدای

ﷻ حکم کړی دي چې د خلکو کوروته د دروازې له لاري داخلېږئ او فرمایي چې (وَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا) (۳) پاک خدای ﷻ حکم کړی دي چې بغير له خپلو کورو ، د نورو کوروته بغير د هغوله اجازې مه داخلېږئ او فرمایي چې (لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ) خو ته زما له اجازې څخه بغير زما کورته داخل شوی يې . د دغه ځواب په اورېدو سره حضرت عمر ؓ په خپله غلطې اقرار وکړ او د هغه په خلاف يې هېڅ هم ونه کړل ، خوله هغه څخه يې په کلکه دا لوز واخست چې ښه اونېکه لاره به خپله وي .

د کور د ننه ته د پټ ، پټ ورکتلو ممانعت :

د اجازې په اخستلو کې يوه گټه دا هم ده چې که يو څوک د څه شي ښکارول تاسو ته ونه غواړي ، نو تاسو که هم له هغه څخه خبر پيدای نشئ ، نو که تاسو د کور داخل ته پټ پټ په غلا وگورئ نو دا گټه له مېنځه ځي په احاديثو کې د دې کار سخته منعه راغلې ده . د رسول ﷺ خدمتگار حضرت انس ؓ فرمایي چې يو چا له بهر څخه د حضور ﷺ حجرې ته پټ پټ ورکتل په دغه وخت کې حضور ﷺ يو غېښی په لاس کې اخستی ؤ هغه غېښی يې په داسې ډول د هغه په لوري وغورزاوو لکه چې غوښتل يې چې په نس کې ولگېږي . همدا رنگه په يو حديث شريف کې راغلي دي (لَا يَحِلُّ لِمَرَأٍ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى جُوفِ بَيْتٍ حَتَّى يَسْتَأْذِنَ فَإِنْ فَعَلَ فَقَدْ دَخَلَ) (بخاري شريف و مسلم شريف)

هېڅ يو مسلمان ته روانه دي چې د بل چا کورته پټ پټ ور وگوري . که يو چا داسې وکړل نو هغه داسې دي چې گويا هغه ته داخل شو . نو

له پورته احاديثو څخه څرگندېږي چې په شريعت کې د چاکورته د پټ کتلو سخته منعه راغلې ده.

د حضرت عمر فاروق رضی الله عنه فتوی :

عن عمر بن الخطاب من ملا عينيه من قاعة بيت قبل ان يؤذن له (فقد فسق) له حضرت عمر رضی الله عنه څخه روايت دی چې که يو چا تر اجازې اخستلو له مخه د کور مينځ کې خپل نظر خپور کړ، نو هغه د نافرمانۍ مرتکب شو. له دې څخه معلومه شوه چې د چاکورته بې اجازې ورکتل هم روا نه دي بلکه طريقه يې داده چې که دروازه پرانستې وي، يا تاسو د چاکورته له هغه لوري ورتلونکي ياست چې د کور داخلي برخه درته مخامخ وي، نو د هغه مخامخ مه درېږئ، او که څوک دا رنگه عمل کوي، نو د حضرت فاروق اعظم رضی الله عنه له فتوی سره هم هغه فاسق بلل کېږي. (عن ابي هريرة ان رسول الله ﷺ قال اذا دخل البصر فلاذن له) له حضرت ابوهريرة رضی الله عنه څخه روايت دي چې رسول الله ﷺ وفرمايل چې: هر کله د يو چا نظرد کور په داخل باندې ولوېدی نو له هغه سره د اجازې اخستلو حق پاته نه شو. هغه گوياد اسلامي قواعدو سرغړونه وکړه او ځان يې گنهگار کړ.

د سترگي نندېدلو مسئله :

دهغه چالپاره چې د بل چاکورته پټ پټ غوري، سخت وعيد (سزا ورکولو گواښ) فرمايل شوی دي: (لو ان امراء اطلع عليك بغير اذن فخذتته بحجارة ففقات عينه ما كان عليك من جناح) (الحدیث)

حضور ﷺ وفرمايل: که يو چاستابې اجازې ستا کورته درکتل او تاهغه د دغه کار په وجه په ډېره وويشتی چې له امله يې د هغه سترگه ووتله نو په دې سره ستاهېڅ گناه نشته، غالباً چې گناه به له دې وجې نه وي چې هغه بغير له اجازې د کور داخل ته د کتلو هڅه کړې ده او په دې ډول يې په کور کې د تنه د ښځو د ليدلو بده اراده کړې ده چې له امله يې لويه فتنه هم راولاړېدای شي. که هغه د خپلې سترگې د رنډېدلو راپور د محکمې د قاضي مخته کېږدي نو قاضي به د هغه په حق کې فيصله نه کوي او نه به د هغه د سترگې په ايستونکي باندې د ديت ورکولو حکم کوي. د امام شافعي رحمه الله عليه مسلک دا دي چې د داسې چې سترگه رنډول (ايستل) روا دي. امام ابوحنيفه رحمه الله عليه له دې څخه دا مطلب اخلي چې دغه حکم يواځې په پردي کور کې بغير له اجازې د نظر اچولو په صورت کې نه دي بلکه په هغه صورت کې دي چې کله يو څوک د بل چاکورته په خاموشۍ کې تنوزي او بيا د کور والو لخوا د واپس بهر کولو پر وخت د هغه سترگې يا د بدن کومې بلې برخې ته تاوان ورسېږي، نو هغه د کور والو گناه نشي گنله کېدای (احکام القرآن جصاص)

د رانده د نظر حکم:

فقهاؤ د نظر په حکم کې اورېدل هم ورکړه گڼلي دي د مثال په ډول که يو ږوند د بل چا کورته پرده لرونکې ښځې دي د هغوی نظر خو حتماً په دغه رانده باندې لوېږي. همدارنگه هغه د کور والو غږونه بغير له اجازې اوري. دغه شيان هم د نظر په څېر د تخليې په حق کې دي بې

ځايه مداخلت په حکم کې دي ، همدا راز که په دغه کور کې څوک نامحرم وي نو دهغه نظر خو لازماً په پانده باندې لوېږي . نو سره له دې چې ژوند خو هغه نشي ليدلای خوبيا هم گناه له هغه سره يوړنگ ده لکه چې وينې يې . حضور ﷺ دغه حق کور ته تر ننوتلو پورې محدود پرې اېښی نه دي بلکه هغه يې يو عام او ټول گډ حق گرزولی دي چې له مخه يې د چا کور ته پټ پټ کتل ، او يا دهغه بې اجازې څارل او آن تر دې چې د بل چا د ليکنو او ذاتي کاغذونو بې اجازې کتل يې هم منعه کړي دي او د ابوداؤد شريف په يو حديث کې فرمايي : من نظر في كتاب اخيه بغير اذنه فانها ينظر في النار . (الحديث)

ژباړه : يو چا چې د خپل مسلمان ورور خط بغير د هغه له اجازې وکتلو نو هغه گوياداسې دي لکه چې په اور کې يې وکتل . (له په اور کې کتلو څخه په غير مستقيم ډول عذاب مراد دي . په ټنني ژوند کې زمونږ خلک بالکل د دې پروانه ساتي . که د ډاگخانې کار کونکي يو چاته د بل چا ليک ورکوي نو هغه يې تر رسولوله مخه يو ځلې په خپله گوري ، همدا رنگه که تاسو وغواړئ چې د يو چا په لاس خپل يو دوست يا چاته د ليک يوه پارچه ولېږئ نو په لاره يې ورورونکي يو ځلې په خپله گوري او لولي . او بالاخره زمونږ په ټولنه کې دغه عادت دومره عام شوی دي چې اوس مونږ ته بالکل د دې خيال او احساس نه پيدا کېږي چې مونږ به کار کوؤ او حال دا دی چې دغه شيان ټول په حديث کې د سزا ورکېدلو په گواش (وعيد) کې داخل دي . د حديث شريف اصل مقصد ، او پکې زمونږ لپاره خاص

درس دا دي چې په نفسي خواهشاتو چې په ظاهره ډېر خوندور او مرغوب معلومېږي مونږ وپوهوي چې د هغو اخبر د دوزخ درد ناک عذاب ته ور تلل دي چې د هغه عذاب يوه لحظه به له انسان څخه د سترگو په رپ کې د ټول عمر عيش او ارامي هېروي - او دهغې ژوند خاتمه يا اخبريه (چې پکې د خداي ﷻ د احکامو پابندي کېږي او مونږ ته گرانه او سخته معلومېږي) جنت وي چې په هغه کې به د همېشه لپاره د بخښنې او ارامي سامان موجود وي ، يعنې داسې يو جنت چې د دنيا په يو انسان به د هغه خوا هم نه وي لگېدلې .
د اجازې غوښتلو تر څنگ د سلام اچول :

په ايت شريف کې د دؤو شيانو ذکر شوی دي ، د اجازې غوښتلو ، او د سلام اچولو طريقه ئي هم ښوولې ده چې سلام اچول ډېر محبت او گډون د خلکو په زړو کې پيدا کوي . په دې اړوند حضور ﷺ ارشاد مبارک دي . عن النبي ﷺ لا تدخلوا الجنة حتى تؤمنوا ولا تؤمنوا حتى تحابوا ، الا ادلكم على ما تحابون به ؟ قالوا بلى يا رسول الله ﷺ قال افشوا السلام بينكم . ژباړه : حضور ﷺ وفرمايل چې تاسو خلک به تر هغه وخته پورې جنت ته داخل نشئ تر څو مؤمنان نه شئ او مؤمنان کېدای نه شئ تر څو له يو بل سره (په خپل منځ کې) محبت ونه ساتئ . ايازه تاسو ته داسې شی ونه ښايي چې د هغه په سبب ستاسو په زړونو کې محبت پيدا کېږي ؟ صحابه کرامو ﷺ عرض وکړ ، خامخا هغه مونږ ته وښيي : حضور ﷺ وفرمايل : په خپل منځ کې د سلام اچول رواج پيدا کړئ . حضور ﷺ د کوروالو ته هم د سلام اچولو حکم

لومړی به سلام وي که اجازه غوښتل ؟

د اجازي تر لاسه کولو لپاره دوه کارونه ضروري گڼل شوي دي ، نو پوښتنه دا پيدا کيږي چې کوم يوله دوی دوو څخه دي لومړی او کوم ورستی وي ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ فَيَمْنَنُ يَسْتَأْذِنُ قَبْلَ أَنْ يُسَلَّمَ قَالَ لَا يُؤْذَنُ لَهُ حَتَّى يَبْدَأَ بِالسَّلَامِ (الحديث)

ژباړه : حضرت ابو هريره رضي الله تعالى عنه فرمائي : دهغه چا په هکله چې لومړی سلام ونه وائي هغه چاته دي اجازه نه ورکول کيږي ترڅو چې په سلام سره پيل وکړي ،

عَنْ كَلْدَةَ بِنِ حَنْبَلٍ : قَالَ دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَلَمْ أُسَلِّمْ وَأَسْتَأْذِنْتُ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ (اِرْجِعْ فَقُلِ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَأَدْخُلْ) . (رواه الترمذی ، ابوداؤد)

ژباړه : حضرت کلدۀ رضي الله تعالى عنه فرمائي : چې زه نبي کریم صلی الله تعالى علیه وآله وسلم ته ورغلم او سلام مي ورباندې وانه چاوه ، خوا اجازه مي ورڅخه وغوښته ، نبي کریم صلی الله تعالى علیه وآله وسلم راته وفرمايل : چې بېرته واپس لاړ شه او دبېرته راتلو پړوخت لومړی سلام واچوه او بيا داخل شه نبي کریم صلی الله تعالى علیه وآله وسلم ددې لپاره چې خپل امت ته د آدابو لارښوونه وکړي ، حضرت کلدۀ رضي الله تعالى عنه ته لومړی د اجازي غوښتلو طريقه په ژبنی ډول وښودله ، او بيا ئي ورباندې د عمل په ډگر کي هم پلي کړه ، او دا خبره هر چاته معلومه ده چې که یو انسان ته په همدغه ډول درس ورکړل شي نو هغه بيا ورڅخه هيڅکله نه هېرېږي

فرمايلي دي په دغه وخت چې په کور کې هر څوک موجود وي . په هغو باندې د سلام اچولو يوه گټه دا ده چې کور ته راتلونکي د هغه له مکان څخه گټه اخستې ده او د احسان بدله احسان دي (هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ) نو د گټې رسول لپاره يې يوداسې اصل مقرر کړ چې که یو نادار او کم حيثيته څوک يې درئيس په وړاندې استعمال کړي ، نو په لنډ ډول به يې هغه ته يوه لويه گټه رسولې وي چې د ادهر چالپاره ډېر اسانه او ښه کار ورکونکي دي ، نبي کریم صلی الله تعالى علیه وآله وسلم موبته ډېرې جامعې او په شکل لنډې دعاښوونه کړې ده ، چې الفاظ ئي په لاندې ډول دي : (اسلام عليكم ورحمة الله) ژباړه : پرتاسو دي د خداي ﷻ سلامتيا او رحمت وي (الله اکبر خومره جامع (ټولنيزه) دعاده چې وائي پاک خداي ﷻ دي تاسو له ټولو بدو شيانوۀ آفتونو ، بلاگانو ، غمو او تکليفونو څخه وساتي) دغه رنگه له دې خاطر هه سلام يو ضروري شی گڼل کېږي چې اورېدونکي اواز او نور ډارونکي ونه گڼي دهغه په وېره او ډارولو کي زيادت ونشي ، هغه چې کله دخپل ځان لپاره د رحمت او سلامتيا دعاء واورې نو مطمئن شي ، له سلام اورېدولو وروستو که هغه په ناقابل اظهار کار لگياوي نو هغه يوې خواته کوي او سلام ويونکي ته دراتلو اجازه ورکوي او که دهغه راتلل يې ونه غوښتل نو انکار کوي . سربېره په هغه ، ددې لپاره چې سلام ويونکي هم د سلامتيا او رحمت له دعاء څخه بې برخې نشي هغه دخپلي دعا په ځواب کي دمقابل له ري څخه د (و عليكم السلام الفاظ) اوري ،

دا حاديثوپه مشهور کتاب (ترمذي شريفه) کي ليکلي دي، چې حضرت ابن عمر رضي الله تعالى عنهما يو وخت له قضائي حاجت څخه دراتلو پر وخت د ډيرې گرمۍ له وجې په تکليف شو، او د قريشويوې جونگرې ته په رسيدوسره ئي وويل (السلام عليكم) ايازه دننه شم؟ د جونگرې خاوند ورته وويل په سلامتې سره راتنوزه، ابن عمر رضي الله تعالى عنهما بيا سلام او اجازه وغوښتل، د جونگرې خاوند بيا هم هغه رنگه خواب ورکړ (د جونگرې د خاوند لخوا تېره جمله دهغه رضي الله تعالى عنه دعزت او درنښت لپاره کاريدله) او داپه داسې حال کي ؤ، چې دهغه رضي الله تعالى عنه پښې پر ځمکه د گرمۍ له امله سوزدلې کله به ئي يوه پښه پورته کړه کله به ئي بله پښه پورته کړه، په دغه حالت کي ئي د جونگرې خاوند ته وويل: چې داسې راته ووايه چې راځه، کله چې د کور د خاوند لخوا هم داسې ورته وويل شول، نو بيا هغه مبارک وردننه شو.

د رسول الله صلى الله تعالى عليه واله وسلم لارښوونې او د صحابه

گرامو عمل

د سيد المرسلين صلى الله تعالى عليه واله وسلم د لارښوونو او اصحابو د تعامل له مخې علماء کرامو نور څه تفصيل په دې ډول کړی دی، که په کورکي دخلگوداستوگنې برخه له دروازي ياد اجازه غوښتلو له ځايه دومره ليرې وي چې د سلام اواز هلته نه رسېږي او يا کور دوه درې يا تر دې زيات چتونه لرې او د سلام ويلو

اواز هلته نشي رسيدلای نو په داسي ځايونو کي لومړی د ضروري دي چې دوی ته په کومه بله زريعه خبر ورکول شي او بيا ورڅخه اجازه وغوښتله شي او سلام تر هغه وخته وځنډول شي، ترڅو د کور کوم غړی هغه ته د اجازه ورکولو يانه ورکولو لپاره له هغه سره مخامخ کيږي. او که کور يا ځای ورکي وي او د سلام اواز د کور خلکو ته رسيدای شي نو بيا بايد تر اجازه غوښتلو مخکي سلام وويل شي. او ځينې مفسرين رحمه الله عليهم پر کور والوباندی د سلام ويلو مفهوم د اهم بولي چې لومړی اجازه واخلئ او بيا کله چې کور ته داخل شئ نو بيا په کور والوباندی سلام واچوئ، ځکه چې اجازه اخيستل واجب دی او سلام ويل سنت دی. د (استيذان) اجازه غوښتلو يوه طريقه د اهم کيدای شي چې که د کور کوم غړی په مخه در شي، نو لومړی سلام ورباندی واچوئ او بيا اجازه ورڅخه واخلئ. له عامو روايتونو څخه چې په کومه طريقه معلومېږي هغه دا چې له بهر څخه دی تر هر څه له مخه سلام واچوي، يعني د السلام عليكم الفاظ دي ووايي، بيا دی خپل نوم کور والوته وښي او ودي وائي چې زه فلانی يم غواړم چې له فلانې سره ووينم.

يادونه: د پښتنوپه ځينو سيمو کي عادات او رواجونه متفاوت دي، د مثال په ډول ډېر خلک د ناپوهۍ په وجه دخپل تره، اکا، ترور، خور، ورور، او دوستانو کورونو ته پخپل ځان پي ډول اوبې له اجازه ښتوزي، او دليل دا وائي چې زموږ او دوي ترمنځ پرده مرده نشته، او موږ ډير شناخت سره لرو، او دخپل عادت په خاطر اياتونه او احاديث له

نظره غورزوي ، چې دغه رنگه عادات او رواجونه بالاخيره د فساد او فتنو سبب جوړېږي او جوړشوی هم دی ، نو هر څوک چې د چاکورته ورځې نو تر ننوتلو مخکې بايد خپل ځان وروپيژني مثلاً زه احمدییم غواړم له فيضان يا حاذم سره ووينم ، ترڅو کوروال دده دراتلو يانه راتلو فيصله وکړي ، او نامحرم دده دراتلو په صورت کې له دغه ځايه دوتلو او گوښه کيدلو چانس ولري . (حصيف ، عاجز)

که دکورخاوند ته له سلام او اجازې معلومه نه شي چې څوک دی ، له سلام ويونکي څخه دهغه دنوم يابله څه غوښتنه وکړي نو سلام ويونکي (ميلمه) دي خپل اصلي او عرفي دواړه نومان ښه په واضح ډول ورته وښيي ، ترڅو هغه ورباندې وپيژندل شي ، څرنگه چې د ځينو خلکو عرفی نوم تر خپل اصلي نوم زيات دخلگو پر ژبه او ښتی ، او مشهور وي ، نو ځکه دا طريقه ډېره ښه بريښي چې خپل پوره نوم او پته په ښه ډول ورته څرگند کړي ، ترڅو دکورخلکو ته دهغه په پيژندنه کې تکليف او پريشاني پيدانه شي ، حضرت عمر فاروق اعظم رضي الله تعالى عنه به همدا سې کول ، د نبی کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم مقام ته چې به کله هغه رضي الله تعالى عنه حاضریدي ، نو د الفاظ به يې ويل : (السلام عليكم) (علي رسول الله) (يدخل عمر) (ابن کثير)

پر نبی کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم باندې له سلام ويلو ورسته به يې وويل ايا عمر داخل شي ؟

د صحيح مسلم شريف په يوه حديث کې روايت دی ، چې کله به موسی اشعري رضي الله تعالى عنه د حضرت عمر رضي الله تعالى عنه ملاقات کاوه ، نو د اجازې اخيستلو لپاره به يې دا جمله ويله (السلام عليكم هذا ابو موسی) (اسلام عليكم هذا اشعري) تر سلام وروسته به هغه خپل اصلي نوم ووايو او ورپسې به يې دلایله وضاحت لپاره خپل کورنی نوم هم ووايو ، دا ټول ددې لپاره چې اجازه ورکونکي اجازه اخيستونکي ښه پوره نه وي پيژندلی تر هغه په شک کې وي چې دراتلو اجازه ورته ورکړې کنه ؟ نو ددغو اندېښنو د ليرې کولو لپاره اجازه اخيستونکي ته لازمه ده چې خپل اصلي او عرفي دواړه نومونه واخلی ترڅو دکورخاوند په پوره اطمینان سره دده دراتلو يانه راتلو پریکړه وکړي .

په ډير پوړيزه ودانيو کې د اجازې غوښتل:

که په يوه چارديوالې کې ډيري کورنۍ اوسېږي ، يا څو پوړيز پارتمان وي او په هر پټ کې يې جلا جلا خلک اوسېږي ، نو ددوي هره هره کورنۍ جلا جلا حکم لري ، که څه هم ددوي دوتلو او نننوتلو لاره (دروازه) يوه وي ، له دوی څخه که تاسو هرې کورنۍ ته ورتلل غواړئ نو اجازه ضرور ده ، په دغه رنگه کورو کې تاسو له پردو څخه له ښکاره اجازې اخستلو وروسته داخل شئ ، دا اجازې په اخستلو کې هيڅکله هم د بدې او سختۍ احساس مه کوئ ، ځکه چې اجازه داسې يو کار دی چې ډير زيات مفاسد له منځه وړي ، د فساد او فتنو مخه نيسي . او دغه کار ددواړو (اجازه اخستونکي ، ورکونکي) لپاره ډېر

گټور دی، نو نه باید د خدای جلّ و علاه دغه حکمونه خوارو گڼل شي، او ورته بي گټې شيان وويل شي، دغه احکام چې په ظاهره ډيرو او جزئي ښکاريږي، خود خدای جلّ و علاه په قانون کي د حد تر درجې اغېز لري.

د (څوک ئي؟) په ځواب کي (زه يم) ويلو منعه:

د اجازې په غوښتلو کي يوه ډيره بده طريقه داده چې ځينې خلک دا عادت لري کله چې دروازه وټکوي يا گينتي. دوي نو د کور لخوا ورته اواز راشي چې (څوک ئي؟) هغه په ځواب کي ورته ووايي (زه يم) او يا چوپه خوله دريږي، نو که د کور خلک خپل نوم يا نور څه وروڼه ښي، نو دا يو بد عادت او د کور خلک تشويش کي اچول دي، په دې سره د اجازې اخيستلو گټه له مينځه ځي، او په حديث شريف کي هم د (زه يم) کلمه خوښ کړل شوي نه دي، خطيب بغدادی رحمه الله عليه په خپل تاريخ کي د علي بن عامر رحمه الله عليه په واسطه نقل کوي، چې هغه دبصري ښارته ولاړي او هلته د حضرت مغیره بن شعبه رضي الله تعالى عنه ليدو ته ورغلي، او دروازه ئي وروټکوله حضرت مغیره رضي الله تعالى عنه د کور له داخل څخه ورڅخه پوښتنه وکړه چې (څوک ئي؟) هغه ورته وويل (آنا) (زه يم) حضرت مغیره رضي الله تعالى عنه وروته وفرمايل چې زما په دوستانو کي خوهي څوک داسي نشته چې هغه (آنا) نوم يې بيا حضرت مغیره رضي الله تعالى عنه بهر راووتي او هغه ته ئي يو حديث وښودى چې يو وارې حضرت جابر بن عبد الله رضي الله

تعالى عنه دخپل مرشوي پلار د فرض ادا کولو په سلسله کي د نبی کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم په خدمت کي حاضر شو او اجازې اخيستلو لپاره ئي دروازه وټکوله نو نبی کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم د کور له دننه ورڅخه پوښتنه وکړه چې څوک ئي؟ نو حضرت جابر رضي الله تعالى عنه په (آنا) سره ځواب ورکړ، نو نبی کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم د زجر او خبرلو په طور ورته وفرمايل (آنا، آنا) هغه مبارک دغه د (زه يم) لفظ خوښ نه کړ ځکه چې د (زه يم) په لفظ سره خود کور والو ته دانه معلوم يږي چې د کور په دروازه کي څوک دي؟، ترڅو چې هغه خپل اصلي او عرفي نوم وانهخلي.

د اجازې غوښتلو لپاره مناسبې جملې

د بشريت مهربان او استاد حضرت محمد صلی الله تعالى عليه واله وسلم مودته د اجازې غوښتلو طريقه او دهغې الفاظ هم ښودلي دي، چې په مثال کي ئي دا بود او د شريف دغه حديث شريف راوپراي شو، (جاء رجل من بني عامر الى النبي صلى الله تعالى عليه واله وسلم فقال أَلجُ فقال النبي صلى الله تعالى عليه واله وسلم للجارية أخرجي فقول لي السلام عليكم أَدْخُلُ فإنه لم يحسن الاستئذان قال فسمعتها قبل أن تخرج إلى الجارية فقلت السلام عليكم أَدْخُلُ فقال وعليك أَدْخُلُ قد خلت) (الحديث)

ژباړه: له بني عامر څخه يوسړى د نبی کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم په خدمت کي حاضر شو، او ئي ويل (أَلج) زه در دننه شم؟ نبی

کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم ویوې مینځې ته وویل: دغه نفر دا جازې اخیستلو په طریقه باندي نه پوهیږي، هغه بهر وباسه او طریقه ورته وښیه او پوه شي کړه چې دغه رنگه ووايه.

(السلام علیکم اذ خل؟) ایا زه درشم؟ هغه نفروائي چې دغه دښی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم خبره د مینځې تر راتلو مخکي ما واوریده، نو ځکه مې په دوهم وار د هغه صلی الله تعالی علیه واله وسلم له ارشاد سره سم کار وکړ، نونبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم راته وفرمایل (وعلیک اذ خل) یعنی ماته ئي اجازه راکړه چې زه هلته ورشم، او بیا زه هلته ورغلم، نوله دې څخه معلومه شوه چې د هغه رهبر خوښه کړې طریقه داده (السلام علیکم اذ خل) دا جازې په الفاظو کي باید د (اذ خل) لفظ استعمال شي، چې معنی ئي داده (ایا زه کولای شم دالته درشم؟) یا کولای شم چې حاضر شم؟ د (الجل) د لفظ معنی دا خلافتو خلاف وه، دا چې نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم دغه لفظ نه دی خوښ کړي، چې شریعت د ژوندانه د هراړخ خیال ساتلی دی، آن دا چې دایي هم موږ ته ښودلې ده چې تاسو باید خلکو ته په خطاب کي څه ډول الفاظ استعمال کړئ، ؟ او څه ډول استعمال نه کړئ.

دنه خواب په صورت کي سنت طریقه

که تاسو د چادر وازې ته ورسیدلاست او اجازه مو وغوښتله خوله دننه څخه هیڅ خواب تر لاسه نه شو، نو په دغه صوره کي سنت طریقه داده چې یو ځل بیا اجازه وغواړئ، که بیا هم خواب رانه غلي نو دریم واري

هم اجازه غوښتلاي شئ، خو که په دریم واري بیا هم خواب تر لاسه نه شو، نو بیا باید بیرته واپس ولاړ شئ، (د خواب په انتظار کي باید ونه دریږئ، او که تاسو دا جازې غوښتلو بغیر د خاوند انتظار کوي، نو هغه تردې حکم نه لاندې کیږي،) له درې واري جازې غوښتلو وروسته دا پوره یقین کیږي چې د کور والو زماواز واوریدی لکن هغه په داسې حال کي دی چې زما خواب نه شي را کولای، یعنی لمونځ کوي، یا په بیت الخلا کي دي، یا غسل کوي، یا ویده دی او یا په کوم بل داسې کار لگيادي چې زما ورتلل ئي هلته نه خوښیږي، او یا هغه په کار لگيادي او بل داسې څوک نشته چې مامنع کړي.

یوروايت دی چې حضرت ابوموسی اشعري رضی الله تعالی عنه د حضرت عمر فاروق رضی الله تعالی عنه لیدو ته ورغی، درې واره ئي اجازه وغوښتله خودنه جوابه په وجه بیرته واپس ولاړي، کوم وخت چې وروسته حضرت عمر رضی الله تعالی عنه وویل: چې عبدالله بن قیس دلته راتلل غواړي هغه راوبولئ، هغه بهر واووتی او ئي لیدل چې ابوموسی اشعري رضی الله تعالی عنه بیرته روان شوی دی، او حضرت عمر رضی الله تعالی عنه ته ئي د ابوموسی رضی الله تعالی عنه دبیرته تلو خبر ورکړ، له هغه څخه وروسته چې کله بیا ابوموسی اشعري رضی الله تعالی عنه د حضرت عمر رضی الله تعالی عنه لیدو ته راغلي، نو حضرت عمر رضی الله تعالی عنه وپوښتل چې ته ولي بیرته واپس تللی وي؟ حضرت ابوموسی

څوک په خاما خارا تلو مه مجبور کوي

هر کله چې تاسو د دروازې ټکولو، سلام اچولو او يا بلې طريقې په ذريعه د اجازې تر لاسه کولو کوشش تر درو وارو پورې تکرار کړئ، او بيا هم له دننه څخه درته هيڅ ځواب رانه شي نو داسې مه کوئ چې هلته کښينئ او دکور خاوند دخاما خارا ايستلو کوشش کوئ ځکه دا کار دکور د خاوند د زورولو سبب گرزي، او د اسلام مبارک دين کله هم د چا زورول نه غواړي، اونه ئي خوښوي او څوک دا حق نه لري چې يو څوک په ملاقات کولو مجبور کړي، او ياد هغه په دروازه کې کښيني او دهغه د تنگولو کوشش وکړي، او د احم د اسلام له نظره په هيڅ ډول سم کار نه گڼل کېږي چې د يو چاپه دروازه کې ودرېږي او په داسې وينا ياناره سره دکور خاوند رابولي چې هغه زورونکي يا د اخلاقو خلاف وي، د نبی کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم په زمانه کې چې کومو خلکو دهغه مبارک په مجلسونو کې گډون کړي و، هغه خلک په اسلامي اخلاقو او آدابو روزل شوي و، هغوی به هميشه د نبی کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم دوختونو خيال ساتي، هغوی حضراتوته د دې پوره پته وه چې نبی کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم د الله ﷻ د دين په کارو کې ترکومي اندازې پورې مصروف ژوند تېروي، او د دهغه رنگه ستومانوونکو مصروفيتونو په دوران کې به خاما خاڅه وخت دهغه دارام لپاره وي او څه وخت به يې دخپلو شخصي ضرورتونو د ترسره کولو لپاره وي او همدارنگه دکورني ژوند د پرمخ بولولو لپاره هم څه وخت حتماً

اشعری رضی الله تعالی عنه ورته وويل چې د نبی کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم مبارک ارشاد دی:
(اِذَا اسْتَأْذَنَ أَحَدُكُمْ ثَلَاثًا فَلَمْ يُؤْذَنَ لَهُ فَلْيَرْجِعْ.)
ژباړه: که له درې واره اجازه غوښتلو وروسته اجازه درنه کړل شوه نو بيرته لاړشئ. مادرې واره اجازه و غوښتله خو کله چې مې هيڅ ځواب مې تر لاسه نه کړ، نو په دغه حديث د عمل له مخې بيرته روان شوم. حضرت عمر رضی الله تعالی عنه د دغه حديث د صحت د ثابتهولو لپاره په يوه خاص انداز سره وويل چې يو څوک شاهد راوله کړه زه به وتاته سزا درکړم، حضرت ابو موسی اشعری رضی الله تعالی عنه له هغه ځايه ولاړي او د انصارو يوې ټولنې (ډلې) ته ورسيدی او دغه ټوله قصه ئي ورته وکړه، او روته ئي ويل که په تاسو کې چا دغه حکم مبارک اوريدلی وي نو له ماسره ولاړشئ او حضرت عمر رضی الله تعالی عنه ته تصديق ورکړئ، انصارو وويل چې دا حکم خو عام دی، بې شکه نبی کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم همدغه رنگه وفرمايل او موږ ټولو واوريدل، موږ خپل تر ټولو کم عمر هلک ستاسره د شاهد په ډول لېږو. هغه و چې حضرت ابو سعيد خدری رضی الله تعالی عنه ورسره ولاړی او حضرت عمر رضی الله تعالی عنه ته ئي وويل چې ما هم دغه حديث شريف له نبی کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم څخه اوريدلی دي، حضرت عمر رضی الله تعالی عنه دغه وخت په افسوس کې شو او ئي ويل چې دنيا کارو بار له دغې مسئلې ناخبر ساتلی وم.

له یو وخت د نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم د لیدلو لپاره راغله ، نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم له مسجد خڅه راوتلی و او حجرې ته تللی و دوی له حجرې خڅه دباندې ودریدل او په ناروغي پیل وکړ او وني ويل (يَا مُحَمَّدُ اُخْرِجِ الْيَتَا) (ای محمده موږ ته راووزه) داددوی بې عقلي اوسادګي وه ، اودوي له اخلاقو اوښه چلند خڅه بالکل خبر نه و.

رسول الله صلی الله تعالی علیه واله وسلم ته ددوي له دغه رنگه حرکتونو خڅه ډېر تکلیف رسیدې ، مګر هغه مبارک به دخپلي نرمي طبعي (حلم) په وجه برداشت کاو ، اخيردوي خدای ﷻ ددغه ناسم عمل له وجې ملامت کړل او خلکو ته ئې په دغه ډول هدايت وکړ.

(وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّى تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ)
ژباړه: کله چې نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم په کور کې وي او تاسو هغه په ناروسره رابولي نو دادادب سره په ټکر کې عمل دی ، بلکه خلکو ته پکار دی چې انتظار وکړي ، هر کله چې نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم دخپل ضرورت سره سم بهر راووتي نو هغه وخت دی ورسره لیده کاته وشي.

د سید المرسلین محمد صلی الله تعالی علیه واله وسلم ذات مبارک ډېر ګټور نو سرچینه اود مسلمانانو د ټولو دیني اودنیوي کارونو مرکز اود رجوع ځای و ، ډېر وړوکی کار هم دانسان لپاره ډېر سخت او مشکل ګرزي که دهغه د اوقاتو نظم موجود نه وي.

ضرورت وي ، نو څرنگه چې اصحاب کرام ښه پوهېدل چې د نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم کورني معاملات هم د دین د یو مهم اړخ حیثیت لري نو ځکه به دوی د نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم لیدو ته هغه وخت راتلل چې کله به هغه بهر ته راوتلی و ، او کله چې به هغه په مجلس کې حاضر شوی نه و ، نودوی حضرات به ورته په ډېر ادبي او اخلاقي ډول کښیناستل اود نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم دراتلو انتظار به ئې کاو ، مګر د عربو په هغه ماحول کې چې په عام ډول خلکو ته د سمون روزنه نه وه رسیدلې ډیر ډیره داسې خلک هم د نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم د لیدو لپاره راتلل چې په زړه کې به ئې دا خیال او فکر و چې هر هغه څوک چې پاک خدای ﷻ ته خلک رابولي او یادخلکو اصلاح کوي هغه هیڅکله هم دارام کښیناستلو حق نه لري ، دوی به له خپل ځان سره د افکر کاو ، چې موږ دا حق لرو چې هر وخت موڅه پوښتنه کول زړه وغواړي شپه وي که ورځ موږ به نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم بې چون او چراورځو او پوښتنه به ورڅخه کوو ، او هر کله چې موږ څه غوښتنه کوو نو هغه صلی الله تعالی علیه واله وسلم به خاما خاموږ ته ځواب وائي. ځینې حضرات داسې هم و ، چې بالکل له اسلامي تعلیم سره نا اشنا و نا خبره و ، دوی به د نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم حجرې ته ورتلل او په زوره ، زوره به ئې دهغه دراتلو نغری وهلې ، دادهغو دسادګي وجه وه اودغه رنگه واقعي ځله په احادیثو کې راغلي دي ، د مثال په ډول د نبی تمیمویو

د صاحبہ گرامود عمل طریقہ

حضرت رسول اقدس صلی اللہ تعالیٰ علیہ والہ وسلم په مجلس کې گډون کونکو اوله هغه سره ملاقات کونکو ته چې کوم ادا ب ښورل شوي و، دهغو بنسټیز ټکي دا و، چې له نبي کریم صلی اللہ تعالیٰ علیہ والہ وسلم سره په لیدو کتو او خبرو اترو کې تر انتهایي حده پورې باید د ادب لحاظ وساتل شي، دهیڅ یو چاواز (غږ) باید د نبي کریم صلی اللہ تعالیٰ علیہ والہ وسلم تر اواز لورنه وي، هغه څوک چې له نبي کریم صلی اللہ تعالیٰ علیہ والہ وسلم سره خبرې کوي هغه باید داله یاده ونه باسي چې دا وخت زه له داسي چا سره په خبرو لگیان یم چې هغه زما سیال یا له ماسره برابر دي، بلکه زه د الله ﷻ له سپېڅلي رسول نبي کریم صلی اللہ تعالیٰ علیہ والہ وسلم سره خبرې کوم. د پاک خدای ﷻ د دغه حکم تر نازلیدلو وروسته د اصحابو گرامو حال داسی شو چې حضرت ابوبکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنه عرض وکړ چې ای د الله ﷻ رسول! په خدای ﷻ می دی قسم وي چې زه به د مرگ تر ورځې له تاسره په داسي ډول خبرې کوم لکه یو څوک چې چاته په غوږ کې ډغیږي.

حضرت عمر رضی اللہ تعالیٰ عنه به هم د دغه حکم له نازلیدو وروسته دومره (سوکه) ورو ډغیږي، چې ډیروارې به نبي کریم صلی اللہ تعالیٰ علیہ والہ وسلم دوهم وار پوښتنه ورڅخه کوله، او د ثابت بن قیس اواز اصلاً ډیر غټ و، خو کله چې ئې دغه ایه واوریدې، نوله ډاره ئې ډیر زیات وژړل اوله ډېر تکلیفه وروسته ئې خپل غږ ډیر ټیټ

کړ، له دغو قیصو څخه کولای شو چې اندازه ولگوو چې دلویانو (بزرگانو) سره په لیدو، کتو، خبرو کې څرنگه کړنلاره خپله کړو.

له مشرانو سره د لیدو کتو ادا ب

علماؤ په صراحت سره ویلي دي چې کوم خلک په عمر کې له تاسو څخه مشران وي او یا په علم کې تر تاسو لوړ وي او یا مشائخ یا استادان وي، نوله هغو ټولو سره د ملاقات پړوخت د دغو ادا ب ډېر خیال ساتل پکار دي.

حضرت ابن عباس رضی اللہ تعالیٰ عنه فرمایلی دي چې ځیني وخت به ما د یو انصاري صحابي دروازې ته دهغه دراوتلو په انتظار کې ټوله غرمه تیروله، د دې لپاره چې ما ویل کله هغه د باندې راووزي بیا به زه ورڅخه د یو حدیث پوښتنه او تحقیق کوم، که ما له هغه څخه دا اجازه غوښتنه کړي وای نو هغه به ضرور ماته اجازه راکړې وه مگر ما دغه کار د ادب خلاف بللو نو ځکه می دا انتظار تکلیف پر ځان منلی و.

حضرت ابن عباس رضی اللہ تعالیٰ عنهما فرمائي: چې کله به زه یو چاته د لیدو لپاره ورغلم، او بیا به داراته معلومه شوه چې هغه ویده دي، نو خپل څادر به می هلته د دروازې تر مخ اچا و او بیا به په انتظار ورباندې کښیناستم، د تودوڅي گرمۍ څپې به چلیدلې چې دهغو په وجه به زما خوله اوسر په خاورو ولړل شول، مگر زه به تر هغه وخته پورې هلته وم ترڅو به هغه راپورته شواو دخپل ضرورت لپاره به

بهرته راووتې ، نو هغه وخت په پیاماورڅخه دیو حدیث په اړوند پوښتنې او تحقیقات کول ، هغو حضراتو به راته ویل چې تابه نه دي کړي چې دلته په دغه بد حال کې انتظار شوی ئې موږ به دی خبرولو ، اوما به په خواب کې ورته ویل چې زما زړه دانه غوښتل چې تاسو زما په خاطر دخپلو ضروریاتو ترپوره کولو مخکې بهر ته راووزئ ، نو دا خبره ددې دلیل دي چې اصحاب کرامو رضی الله تعالی عنهم اوتابعینو رحمة الله علیهم هم دخپلو استادانو او مشائخو په حق کې ددغو ادبونو ډیر خیال ساتلی دی ، ځکه چې دوی هم د انبیاء وارثان ؤ ، اوددې دلیل دادی چې یوخت نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم ابودراء رضی الله تعالی عنه ولیدی چې هغه د حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنه تر مخ روان ؤ ، نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم ورته وفرمایل : چې گوره ته دداسې چا تر مخ روان ئی چې هغه په دنیا او آخرت تر ټا بهر دي اوبیائي وفرمایل : چې په دنیا کې لمر پر داسې چانه دي ختلی ، نه لویدلی چې هغه تر حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنه بهر او غوره وي . (روح البیان)

د عالم مثال د نبی په څیر دي ، الله ﷻ د نبی په شان کې فرمایلي دي : چې تاسو بهر ته دهغه در او تلو انتظار وکړئ . حضرت ابو عبیده رضی الله تعالی عنه فرمایي : زه دیو عالم دروازي ته ورغلم خو دروازه مې

ونه ټکوله بلکه دهغه انتظار مې وکړ ماویل چې هر کله هغه بهر ته راووزي هغه وخت به زه له هغه سره لیده کاته کوم . (روح المعانی)

له پورتنیو واقعو څخه معلومېږي چې د اهم ادب دی چې بغیر له دې چې مشائخ او استادان له خپل راتگ څخه خبر کړئ په بهر کې دهغوی انتظار وکړئ ، هر وخت چې دوی په خپل طبیعت بهر ته راووتل ، نویاوو سره وگورئ ، د علم زده کونکي باید له دې واقعو څخه درس واخلي چې اصحاب کرامو رضی الله تعالی عنهم اجمعین) به دیو حدیث د زده کولو لپاره په دروازه کې کښیناستل څو که نن سبا دخلکو حال وگورو نو ډېر فرق سره لري ، اودا حال ډېر خراب اوله ادب څخه لیرې دي .

د ادب احترام او ثمره

دا خو همدا ادب ؤ چې حضرت ابن عباس رضی الله تعالی عنه ته د بحر العلوم لقب ورکړل شو ، هغه به سره له دې چې د نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم داکا (تره) زوی هم ؤ ، او نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم ته ډېر نژدې هم ؤ ، دا ټوله ددغه ادب اودغو قربانیو ثمره وه ، که هغه د څه ځان پلوې او ځان لوړ بللو په رنځ مبتلا شوي وای ، نو دغه لوړې مرتبې (چې هغه ئې دعزت د بام عروج ته ورساوو) څرنگه تر لاسه کړي وای ، نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم ارشاد مبارک دی : چې له هر چا څخه چې علم حاصلوئ له هغه سره په تواضع مخامخ کېږئ ، په بخاری شریف کې له حضرت مجاهد رضی الله تعالی عنه څخه نقل شوی دي : چې

د حضرت علي رضي الله تعالى عنه ارشاد دي : ((له چاڅه چې ماصرف يولفظ زده کړي وي هم ، زه دهغه غلام يم که مي ازادوي که مي خرڅوي)) د غوارشاد اتواو د حضرت ابن عباس رضي الله تعالى عنهما عمل ته په فهم سره پکار دي چې څه ناڅه پر خپله معاشره هم نظر واچوو او وگورو چې زموږ د معاشرې (ټولنې) حالت څنگه دي په نننۍ ټولنه کې د صاحبزاده غوږيانوم د کينسر شکل غوره کړی دی ، څومره صاحبزادگان شته چې دخپل نېک خويه او پاک زړه لرونکو پلرونو د عملونو وارثان دي ؟ په دې خبره ډير فکر کول پکار دي چې ايا صاحبزاده پيدايشي همدغه رنگه وي او که بې وروستني حالات دغه رنگه کوي اودغه ځای ته ئي رسوي ، نويابيه دامعلوميرې چې په دې کې تر ټولو زيات لاس دناپوهانو مريدانو او عقیده لرونکو دی چا چې په عبادت خانه کې هغه صاحبزاده د معبود تر درجې رسولی دی ، يوداسې څوک چې له خلکو سره ئي د ملاقات پروخت خپله ټنډه (تندی) ډير تريو نيولي وي خود صاحبزاده په مخکي په زنگونو کښيني . اسلام ډير په کلکه د شخصيت پرستي مخالف دی ځکه شخصيت پرستي د بت پرستۍ وسيله گرزي موږ بايد د ښه سوچ وکړو چې ايا موږ بت پرستي ډيره پرمخ نه بوولې ؟ او حال دادی چې په اسلام کې د بزگي سروکار له تقوی سره دی . په دغه ډول نه وي ، دا چې موږ د غير اسلامي طريقې پلوي (تائيد) کوو بلکه د دغو صاحبزادگانو (اخندزاده گانو) اينده هم خرابوو ، ځکه چې که موږ يو کم علم او کم عقل ته اخندزاده ، اخندزاده وايو نو هغه به غلط

فهمي کې لويېږي ، او ځان تر خپل اصليت ډير پورته ورته ښکارېږي ، اودايوه فطري خاصه ده چې که موږ يو څوک دهغه تر حقيقي حيثيت لورېږلو ، نو هغه يقيني دخپل ځان په هکله غلط فکر کوي ، او په کومه اندازه چې هغه ته دخپل پلار او نيکه د وراثت ساتنه او تحفظ لازم وپه هغه ډول ئي نشي کولای ، له دې خاطر ده اوخت موږ ته دا ډيره ضروري ده چې هغو خلکو ته چې دا خوندزا دگانو (صاحبزادگانو) په اړوند تر مناسب حد زياته عقیده لري په خوږه ژبه ووايو چې وروره دخدای ﷻ په خاطر د دغو صاحبزادگانو راتلونکي مه خرابه وه اودغه د شخصيت پرستي کار نور پرېږده . امکان شته چې دغه بې ځايه عقیده بيا دومره خوره نه شي چې مخنيوي ئي زموږ له واک څخه ووزي .

د حضرت سعد رض له کور څخه د نبي کریم صلی الله تعالى عليه واله

وسلم بېرته تلل:

دا حدیثوپه يو کتاب مسند احمد رحمه الله عليه کې له حضرت انس رضي الله تعالى عنه روايت دي چې يو وار نبي کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم د يو صحابي حضرت سعد بن عبادة رضي الله تعالى عنه کور ته ورغی ، له سنتو سره سم ئي دا جازې غوښتلولپاره سلام واچاوو ، سعد بن عبادة ځواب ورکړ خودومره په سوکه اواز چې هغه مبارک وانه وريدی ، نبي کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم په دوهم اودرېيم واريياهم سلام واچاوو خو سعد بن عبادة رضي الله تعالى عنه په دومره ټيټ اواز ځواب ورکاوو ، چې نبي کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم به نه اوریدی ، له درې واري سلام

ويلووروسته نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم بېرته روان شو، كله چې سعد بن عبادۃ رضی الله تعالى عنه پوه شو چې هغه صلى الله عليه وسلم بېرته روان شو نو له شائي ورپسې منډه كړه او عذرني ورته ووايو، او ورته وني ويل چې اى دالله ﷺ رسوله! هرواري ماستاوازاوريدي او خواب مې دركاوو، خوپه دى وجه مې په ډيرتيت اواز خواب دركاوو، چې ستاله خولې زما د سلامتيا ډېرې دعاگانې راووزې چې ستادغه دعاگانې زما لپاره ډيرې قېمتې وى، بيا نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم ورته سنت طريقه وښوده چې كه دى له درې واړې څخه وروسته هم خواب ترلاسه نه كړ نو بېرته بايد واپس ولاړ شي، له دې څخه وروسته سعد بن عبادۃ رضی الله تعالى عنه نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم خپل كورته بوتلى او په ډير ښه ډول ئې دهغه صلى الله تعالى عليه واله وسلم خدمت وكړ، اوله نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم سره ئې ډير محبت وكړ او نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم هغه قبول كړ. دغه رنگه نورې ډېرې واقعي هم پېښې شوي دي. حضرت عبدالله بن زيد بن عبدربه باغ (كروندې) ته اوبه وركولې چې دهغه زوى د نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم له رحلت څخه خبر كړ، نو هغه سمدستي خپلې سترگې پټې كړې او دپاك خداى ﷻ دربار ته ئې سوال وكړ چې اى خدايه! ما چې په كومو سترگود نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم بنائست ليدلى دى نور نه غواړم چې په هغو سترگوباندې نور شيان ووينم له ما څخه

د سترگوديد (بصارت) واخلي او په همدغه رنگ ئې دعاء قبوله شوه دا څډه جنگ كي مسلمانانوته هم ډير تاوانونه واوښتل او هم شهيدان شول. كله چې دغه خبر مدينې منوري ته ورسيدى نو ښځې د سم حال معلومولو لپاره له كورو څخه راووتلې، يوې انصاري ميرمنې د خلكو يوه ډله وليده او هلته ورغله، په ډېره بې صبرۍ سره يې ورڅخه پوښتنه وكړه چې نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم څنگه دى؟ له هغې ډلې څخه يو چا ورباندې غږ كړ چې ستا پلار شهيد شو، دالله ﷻ دغه بنده اتالله وويله او پيا ئې هم په بې صبرۍ سره د نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم دروغتيا او پيدا كولو پوښتنه او تلاش كاؤ، ددوي له ډلې څخه چا دخپل ورورد شهادت واوريډل، چا دخپل پلار او څوك دخپل زوى يابل دوست له شهادت خبرې شوي، خودغې انصاري ميرمنې په بيا بيا ويل چې نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم چيرې ارڅنگه دي؟ خلكو ورته ويل چې هغه روح رمت دي او رابه شي، په دې سره دهغې زړه آرام نه شو، او وني ويل چې هغه چيرې دى؟ خلكو د يوې بلې ډلې په لور اشاره وكړه، چې هلته دي، هغه ميرمن په منډه هلته ورغله او خپلې سترگې ئې دهغه مبارك په ليدلو پيڅي كړې. ارغرض يې وكړ چې اى دالله ﷻ رسوله! ستاله ليدو څخه وروسته هر غم زما لپاره كم او معمولي دى.

د حضرت سعد رضي الله تعالى عنه عمل

له نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم سره د صحابه كرامو رضي الله تعالى عنهم د محبت ډيري واقعي شته او كه رشتيا وويل شي نو دغه د نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم محبت دهغوي د ژوند سرمايه وه د كوم په وجه چې د خان، مال، اولاد او هرڅه قربانولو ته هر وخت تيار و، په دغه لاره كي ورباندي هيڅ ډول ويرې او ډار غلبه نه وه كړي، ويره او د مرگ ډار ئي دهغوله زړو څخه ايستلي و، دوى به د نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم پر حكم باندي خان قربانول د خان لپاره يولوى افتخار گټلود سعد رضي الله تعالى عنه پورته بيان شوى عمل د عشق او محبت د غلبې په وجه و، په دغه وخت كي دهغه ذهن ته دا خبره رانغله چې نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم يو غريب كورته راغلى دي زه به سمدستي ورشم او دهغه قدم به ښكل كړم، بلكه دهغه ذهن دېته متوجه شو چې هرڅومره چې ډيرواري د نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم له مباركې ژبې څخه د (السلام عليكم) د دعاوو زې هغومره به دغه دعاوې زما د نجات باعث وگرزي، او په دنيا او اخيرت كي به زما د خلاصون او اصلاح سبب شي.

له نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم سره چې د صحابه كرامو كوم تعلق و هغه د محبت طبعي په درجه كي و بلكه كه تردې بله هم پورته درجه وي نو تر هغې پورې رسيدلى و، نو په دغه رنگه محبت كي له محبوب سر څخه بغير هيڅ څوك هم د انسان په نظر او خيال كي

نه ورځي. له نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم سره د حضرت سعد رضي الله تعالى عنه محبت هم تردغې اندازې پورې رسيدلي و، دغه رنگه حضرت سعد رضي الله تعالى عنه ته د نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم د طبيعت پيژندنې په بناء دا معلومه وه چې نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم له ما څخه په دغه كار نه خفه كيږي، ځكه چې دهغه نيت او جذبه ډير پاك و، او همداسي و شول هم او د سعد رضي الله تعالى عنه په دغه عمل سره نبي كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم د هيڅ رنگه خفگان اظهار ونكړ، بلكه دهغه د جذبې قدرتاني يي وكړ، څرنگه چې دهغه له دعا، څخه څرگند كيږي چې ويي فرمايل: (اللهم اجعل صلواتك ورخمتك على ال سيد) ژباړه: اى زما ربه ا د سعد په كور و الو باندي خپله خاصه مهرباني او رحمت وكړي.

د كور د خاوند اختيار

فان لم تجدوا فيها أحدا فلا تدخلوها حتى يؤذن لكم وإن قيل لكم ارجعوا فارجعوا هو أذكى لكم واللهم بما تعملون عليهم (د نور سورة (۱۸) اية) په دغه ايت شريف كي څرگند ارشاد دي چې تر څو تا سوته نشو تلو اجازه نه وي دركړله شوى، نو تر هغو پوري مه ننوزئ، كه په كور كي څوك نه وي او يا وي، خوا اجازه نه دركوي او ستا سوله درتله څخه انكار كوي او يا د كور خاوند پخپله تا سوله ورتلو څخه منعه كړي، چې اوس درسره نه شم ليدلاى اوس ولاړ شه، او يا د كور له دننه

شي نو د پوره کولو کوشش يې وکړه ، او که دهغه د ضرورت پوره کول ستا په قدرت کي نه و نو په ډيره نرمه او پسته ژبه ورته ووايه چې ستادغه کار يادغه ضرورت درته زه نه شم پوره کولای او په همدغه وخت کي دا خبره ياد لره چې الله ﷺ د زړو نوپه هر پټ راز خبردې او په دې سره ته بايد د پاک خداى ﷻ شکر اداء کړي چې الله ﷻ تاته رتبه ، يا چوکۍ او يادومره عزت درکړي دى چې له ليري او نژدې څخه خپل او پردي ټول درته راځي د ټول د پاک خداى ﷻ فضل دى ، که يو څوک هم بل چاته بغير له مجبورۍ او ضرورت نه ورځي ، نو که معقول او ډير عذرونه وي بيا له ملاقات څخه انکار کول نه دى پکار ځکه چې د دواړو طرفونو حال پوره پوره خداى ﷻ ته معلوم دى - او خداى ﷻ ډېره ښه پوهيږي چې دهغه د منعه کونکى عذر معقول دى او که له بل طرفه عواموته هم پکار ده چې که له مشائخو ، استادانو او ياد وخت له حاکمانو سره ليدل غواړي نو په هغه وخت کي دي ورسره د ليدلو کوشش وکړي چې هغه له خلکو سره د ليدلو لپاره ټاکلى وي ، بې له څه سخت ضرورت نه دي بې وخته دى دهغه ليدلونه نه ورځي ځکه چې هر کار بايد يو ټاکلى وخت ولري.

په شپه کي دا جازي غوښتلو سنت طريقه

د نبى کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم معمول دا و چې کله به چاته د ملاقات لپاره په شپه کي ورتلى ، نو په دومره اواز به ئې ورباندې سلام اچاوه ، چې ويښو خلکو به اوريدلاى شواى او ويده

خلک به ورباندې نه ويښيدل او که به څه سخت ضرورت و هغه بيا به خبره ده.

د صديق اکبر رضی الله تعالى عنه پوښتنه

(لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ) د دغه ايه شان نزول : روايت دى چې كله داستيدان ايه نازل شو چې پكې بې اجازې د چاكورته دوړنوتلو منعه شوې وه ، نو حضرت ابوبكر صديق رضی الله تعالى عنه عرض وكړ اى د الله ﷻ رسول ! تردغه ممانعت وروسته به د قريشو تجارتان څه كوي ځكه چې دوى له مدينې څخه تر شام پورې تجارتې سفرونه كوي او په لاره كې هر ځاى مسافر ځانې جوړي شوي وي چې د سفر په جريان كې دغه خلک په هغو كې آرام كوي خود هغو داسي ځانگړي اوسېدونكي نشته چې ورڅخه اجازه واخستله شي ، نو په دغه صوره كې له چا څخه اجازه واخستله شي ، او پر چا بايد سلام واچول شي ؟ د حضرت ابوبكر صديق رضی الله تعالى عنه د دغې پوښتنې په ځواب كې دغه ايه شريف نازل شو.

د متاع د لفظ خبرنه

په پورتنې ايه شريف كې د متاع لفظ استعمال شوى دى ، د متاع لغوي معنى د يوشى ، لوښي په ډول استعمالول ، له هغه څخه گټه اخيستل دى اوله هر څه څخه چې گټه اخيستله كيږي ، هغه ته متاع ويل كيږي ، په دغه ايه شريف كې د متاع له لفظ څخه دهغه لغوي معنى مراد ده ، يعنى په كوم كور كې چې څوك استوگنه او ژوند نه

ولري چې کومې طبقې (نارینه ویاښځینه و) ته چې دهلته ورتلو اجازه نه وي دهغو لپاره هلته ورتل روانه دي، د (غیر مسکونه) په اړوند بیلایل قولونه نور هم شته مگر د ټولو خلاصه همدارازي چې له دې څخه رفاه عام (ټول گټ) ځایونه مراد دي چې پکې مسجد، عبادتخانه، دیني مدرسې، اوسونځي (مکاتب) هم شامل دي، دغه رنګه روغتونونه، ډاکخاني، د ګاډي تم ځای، د لویو موټرو ډای، د هوایي جهاز میدان، او د قومي جشنونو او تفریح ځایونه هم په هغه کې داخل دي، دا ټول هغه ځایونه دي چې هر څوک بغیر له اجازې اخستلو ورننوتلای شي، همدارنګه د علماؤ او مشائخو هغو مجلسونو ته هم چې د وعظ او نصیحت لپاره جوړ شوي وي، دوروتلو پروخت دا اجازې اخستلو ضرورت نشته. اجازه پر دوه ډوله ده یو صراحة یا نیغ په نیغه اجازه ده او بله ضمنې اجازه، د مثال په ډول که مشائخو ته صراحة اجازه ورکوله کیږي نو دهغو خدمتګاران ضمناً په دغه اجازه کې داخل وي، او که امیرانو ته اجازه ورکول کیږي نو مزدوران ضمناً له هغې اجازې څخه ګټه اخستلای شي - او کله چې بیا اجازه حکمی وي، د مثال په ډول یو مشر (وزیر یا صدر اعظم یا بل چا) اعلان وکړ چې له فلاني وخته بیا تر فلاني وخته پوري محتاجان کولای شي چې راشي اوله ماسره وويني. یا مشائخ دهغو خلګو لپاره چې هغو ته راځي یو کاغذ ولګوي اړه هغه کې ورته د لیدو، کتو وخت وټاکي نو په هغه ټاکلې وخت کې دوروتلو په صورت کې دا اجازې اخستلو ضرورت نشته،

کوي، بلکه د سامانونو د ساتلو لپاره وي، نو که دغه رنګه کوټو ته دورتنوتلو ضرورت پېښ شي که په پنځ کې وي که په گرمي کې که د باران په حال کې وي که په سم حال کې وي که ستا او سپدل هم هلته نژدي وي که د تجارت لپاره وي او که د تفریح ځای وي نو کولای شئ بغیر له جازې وړ داخل شئ، خو په دې شرط چې هلته څوک نه اوسېږي، د جابرین زید رضی الله تعالی عنه قول هم همدغه دی او دغه رنګه ځای ته دا خپلیدل به د نیک نیت او رشتنې ارادې له مخې وي د دا خپلیدونکي زړه به دغلا، زنا، خلک ازارونی او دغه رنګه نور وخیالونو څخه پاک وي ځکه چې پاک خدای ﷻ فرمایي: زه په هغو ټولو شيانو خبریم او پوهیږم چې تاسو ئې په پټه کوي او یائي ښکاره کوي حتی چې هغه د زړونو له پټو رازونو څخه هم پوره خبر دی.

د (غیر مسکونه) د لفظ څخه مراد:

په ایه کې چې د (غیر مسکونه لفظ) راغلی دی دهغه په اړوند د زید او شعبي رحمة الله علیهما قول دادی چې له دغه څخه مراد د تجارت کونکو د کانونه او دهغو ګډامونه، سرايونه، مسافر خانې، هوټلونه او داسې نور دي، یعنی کله چې تجارت کونکي د وکانونه خلاص کړي او عمومي اجازه یې وکړه او سامان ئې هلته د خرڅولو لپاره کېښود، نو بیا د نوري اجازې غوښتلو ضرورت نشته په دغه حکم کې هوټلونه او سرايونه هم دي، له دې څخه مراد هغه ودانۍ او ځایونه هم کېدای شي چې د کوم شخص یا قوم د استوګنې لپاره خاص شوي نه وي، بلکه هر چا او هر قوم ته دورتلو عامه اجازه وي نو دا باید یاد

اوياد کورخاوند يو چاته وويل چې زه په کورکي وم او که نه وم نه کولای شي چې زموږ کوتې (کمرې) ته راشي نو دغه هم اجازه بله کيږي همدارنگه د کورخاوند په کوم بل ليري ځای کې و اوسئله کورته ورتلو څخه خبر شو او درته ويلي وويل چې ته دالته پاته شې زه در روان يم نو داهم د کور د خاوند له خوا يو ډول اجازه ده.

په غير مسکونه ځايو کې د دغو خبرو خيال ساتي:

دپورته ټولو ذکر شويو ځايونو لپاره که د هغو د زده دارانو، سرپرستانو او حکومت لخوا هغه ته دورد اخيلدو کوم شرطونه و نو په هغو باندې هم عمل کول واجب دی، د مثال په ډول پارک او دغه رنگه نورو ځايونو ته يو خاص وخت ټاکل شوی وی او هلته د گلانو او بوټو خرابول او شکول منعه وي ياد گاډي تم ځای ته بغير له پليټ فارم (ټکټ) څخه ورننوتل منعه وي، نو د فليټ فارم (ټکټ) اخستل ضروري دی، د دغو قوانينو څخه سرغړونه ناروا ده. په هوايي ميدان کې چې کومې برخې ته حکومت دعامةو خلکو ورتلل بند کړی وی هغه ځای ته بغير له اجازې ورتلل د شريعت له نظره روانه دی، د گاډي په تم ځای (اسټيشن)، هوايي ميدان او روغتونونو (هسپتالونو) کې هغه دفترونه او خاصي کوتې (کمرې) چې مريضان يا نور خلک پکې استوگنه لري د (غير مسکونه) حکم لاندې نه دی، بکله د مسکونه په حکم کې دی. هغوته بې له لږ روانه دی. دغه رنگه په مساجدو، مدرسو، بادتخانو، اکخانواو نورو کې چې کومې کمرې

د هغو د کار کونکو (خدمتگارانو) لپاره خاصي شوې وی، او څوک پکې استوگنه لري لکه په مسجدو کې دامام او مؤذن داوسيدو کمرې يا په عبادت خانو کې د منتظمينو (خدمتگارانو) کمرې او په مدرسو کې داستادانو کمرې، دا ټولې په (غير مسکونه) کې داخلي نه دی، دغو کمرو ته بې له اجازې ورننوتل روانه دی.

اوس پوښتنه داده چې په دغه رنگه (يعني غير مسکونه) ځايونو کې به سلام اچول کيږي کنه؟ او که اچول کيږي نو پر چا بايد وويل شي؟ په دې اړوند هم حضرت ابوبکر صديق رضی الله تعالی عنه له نبی کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم څخه پوښتنه کړې وه،

دا اجازې په اړوند ئي وفرمايل: چې ضرورت نشته او دا چې هلته د سلام اچولو ضرورت شته کنه؟ په ظاهر خوداسې ښکاري چې نه به وی، ځکه چې په ايه کې فرمايل شوي دي چې: (تُسَلِّمُوا عَلٰى اَهْلِهَا) يعني د کور پر خلکو سلام واچوئ، نو کله چې په کوروي يا ځايو کې خلک نه اوسېږي نو سلام به څرنگه وي او پر چا به ئي اچوي؟ مگر دلته د حضرت عبداللہ بن عمر رضی الله تعالی عنهما يو حديث شريف دی چې فرمائي: (عَنْ نَافِعٍ اَنَّ عَبْدَ اللّٰهِ بْنَ عُمَرَ قَالَ: اِذَا خَلَ الْبَيْتَ غَيْرَ الْمَسْكُونِ فَلْيَقُلْ السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِينَ)

ژباړه: له حضرت نافع رضی الله تعالی عنه څخه روايت دی چې عبداللہ بن عمر رضی الله تعالی عنهما وفرمايل: کله چې تاسو يو ځای ځای يا کور ته داخل شئ نو ووايئ: (السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى

عَبَادَ اللَّهِ الصَّالِحِينَ) د سلامتیا دغه دعا هم دخپل ځان لپاره ده ده د
د پاک خدی ښه دتولو نیکو بندگانو لپاره ده که یو چا

(اجازه غوښتونکي) ته د قاصد په ذریعه دراتلو بلنه ورکړله شي،
نو تر دې دزیاتې اجازې اخستلو ضرورت نشته لکه چې په یو حدیث
شریف کې فرمایيل شوي دي: (إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ قَبَاءَ مَعَ الرَّسُولِ فَازْ
ذَلِكَ إِذْنٌ) یعنې یو څوک چې راوبلل شي او هغه له قاصد (هغه
چاسره چې ورلیږل شوی وی) راشي نو دادهغه لپاره اجازه ده. که
خدای ښه مکره چېرې څه پېښه وشي یعنې اورولگېږي، یا کورړنگ
شي، یا د چاکور یا دوکان یا بل څه ته غل ولویږي، یا کومه بلایا مار په
کور کې راووزي یا دغه رنګه بل څه پېښ شي، نو په دغه رنګه
بېرنيو حالاتو کې د نفس تحفظ کول دی، لکه څرنګه چې په هرا انسان
باندې دخپل ځان ساتنه فرض ده هم هغه رنګه د ضرورت پروخت دبل
چا ساتل هم ورباندې فرض دی کله چې هغه دبل چا د ساتلو قدرت
ولري. د ضرورت پروخت له انسان سره مرسته کول د بشریت،
ایماندارۍ او اسلامیت غوښتنه او یوه ټولنیزه فریضه ده.

د تیلیفون کولو اسلامي طریقه:

د پاکستان دمفتي اعظم اود دارالعلوم دیوبند پخوانی مفتي
محمد شفیع دیوبندی رحمه الله علیه دا اجازې غوښتلوپه
اړوند څو نوري مسئلې هم ذکر کړې دي، هغه (رحمة الله علیه) لیکي
چې دا اجازې غوښتلوله شرعي حکمونو څخه اصلي مقصد خلکو ته له
ضرر (تکلیف) رسولو څخه ځان ساتل، او دیوبند او بهتر ژوند ادبونه

زده کول دی فلهاذا خلک باید په لاندینيو احکامو هم پوره ځان پوه
کړي

(۱) یو چاته داسې وخت تیلیفون کول چې عاده هغه په دغه وخت کې
ویده وي یا دغه وخت دهغه د لمانځه او یا بل ضرورت وي بغیر له څه
سخته ضرورته روانه دی، ځکه چې له دې څخه هم انسان ته په هغه
ډول اذیت او تکلیف رسېږي څرنګه چې دیو چا دې اجازې ورننوتلو
پروخت ورته رسېږي او دهغه ازادي ته زیان رسوي.

(۲) که تاسو له یو چاسره ډېروخت په تیلیفون خبرې کوئ، نوښه به
دا وي چې له هغه څخه پوښتنه وکړئ چې تاته په کوم وخت کې له
ماسره په تیلیفون خبرې کول اسان وي، کوم وخت چې هغه درته
وښائي په هم هغه وخت بیا هغه ته تیلیفون کوئ.

(۳) که تاسو غواړئ له چاسره د تیلیفون له لارې اوږدې خبرې وکړئ،
که هغه اجازه درکړه نو بیا دخپل عرض په بیانولو پیل وکړئ،
ډېر داسې کیږي چې څوک بل چاته زنگ (گینتی) وهي هغه طبعاً
مجبور کېږي چې ددې لپاره تیلیفون پورته کړي چې څوک دی او څه
وائي؟ او حال دا وی هغه د تیلیفون د پورته کولو لپاره ډیر ضروري کار
پریښي وي او بل بې رحم ورته اوږده اوږده مجلسونه کوي او دهغه
د ضرورت هیڅ خیال نه ساتي، چې له دې امله مخاطب یا اوریدونکی
ډیر په تکلیف کیږي؛ او که هغه درته ووائي چې فی الحال وخت نه
لرم نو لطفاً بل وخت زنگ ووهه نو ته هم همداسې وکړه او خپله تلفونې
رابطه دي قطع (پري) کړه او په دې سره خوا هم مه بده وه ځکه چې

خدای ﷻ فرمائي: (وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ ارْجِعُوا قَارِعُوا) يعني كه تاسوته وويل شي چي بيرته واپس شئ نو بيرته واپس كيږي.

(۴) كله داسي هم وي چي دټيليفون گنتي روانه وي (زنگ وهل كيږي) خو خلك ورباندي هيڅ كار نه لري اودومره ځان نه په تكليف كوي چي صرف چي ټيليفون پورته كړي، او معلومه كړي چي څوك دي اودخه لپاره يي ټيليفون كړي دي، د اكار له اسلامي اخلاقو څخه خلاف اود ټيليفون كونكي حق ضائع كول دي، لكه چي په حديث شريف كي هم ددي ذكر شوي دي. (إِنْ لَزُورَكَ عَلَيْكَ حَقٌّ) يعني دهغه چاپرتا باندې حق شته چي تاته دليدولپاره راغلي دي، له هغه سره ووينه يا ورغږيه او بي له سخت ضرورته هغه ته انكار مه كوه، نو په همدغه رنگ چي څوك تاته ټيليفون وكړي نو هغه پرتا د حق لري چي خواب ورته وركړي، او كه نه غواړي چي ډير ورسره ورغږي نو عذرو ته ووايه د ابايد په يادولري چي دغه پورته بيان شوي مسئلي ټولي له مستحباتو او ادا بوځه دي مگر د جمهور علماؤ په نزدله واجباتو څخه دي، خطيب رحمة الله عليه هم د اتايد كړي ده او امام قرطبي رحمة الله عليه هم په خپل تفسير كي همدغه ليكلي دي اوده ډيرو علماؤ قول هم دغه دي - له دي هرڅه څخه مقصد صرف و صرف دادي چي د جاهلانه او ناسم روش (چلند) مخه ونيوله شي و د ناپوهانو په خپر د خلكو كور ته بغير له اجازي ورتوتل، د خلكو په روازه كي په لوړ اواز نارې وهل، په زوره، زوره د دروازي څنځير نرنكول، بيا بيا دهرن (گينتي) وهل، دروازه په ډبرو وويشتل

و همدغه ډول ټول ناسم اوله اسلامي اخلاقو سره ټكر كارونه وركي او هر هغه حركت له بيخه وايستل شي چي ورڅخه دكور خاوند ابل چاته تكليف رسېږي. داد جاهليت د زمانې رواج او عادت ؤ چي اجازي به په ناڅاپي ډول ديو اوبل كورته ورتوتل او ډېر ځله به هغو نظرونه د كور په خلكو او دهغو په بنځوپه داسي حال كي لگېدل چي په هيڅ شان به دليدولائق نه ؤ، نو ددوي د سمون او اصلاح لپاره بيا پاك خدای ﷻ دغه قوانين او مقررات راوليږل چي هر څوك دخپل اوسيدو د ځاي د تخليبي حق ولري، اوبل چاته داروانه ده چي دهغه بيا لگه ته دهغه بي اجازي تاوان ورسوي.

د قرآن كريم اياتونه له ترجمي سره:

أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذَنَ الْذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَلْعَنُوا الْحِلْمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ رِجْلَكُمْ مِنَ الظَّهْرِ وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَ هُنَّ طَوَافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ ذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۵۸ وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحِلْمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ (د سورة نور ۵۸/۵۹ اياتونه)

پاره: اي هغو كسانو چي ايمان موراوړي دي بايد چي اجازه وغواړي له كسان له تاسو چي خاوندان وي ورلره شي لاسونه ستاسي او هغه كسان چي نه وي رسيدلي بلوغ ته له تاسو څخه درې واړه (يعني درې ځله) د سهار تر لمانځه له مخه، او په هغه وخت كې، چي تاسو په

يو اخيتوب او دهغه ضرورت

انسان په هر حال کې چې وي انسان دي ، څنگه چې هغه له خپلو همخولو سره له کښينا ستو خوند اخلي او آرامي مجسوسوي ، هم هغه رنگه کله هغه په يواختوب کې د ځان او روح آرامي پيدا کوي او ضروري ده چې هغه د يواختوب هم سم وخت سم ماحول او سمه فضا ولري څرنگه چې په شپه او ورځ کې د هغه لپاره دغه رنگه وختونه شته . په تير شوي ايه کې چې قرآن کریم د وختونو په اړوند لارښوونه کړې ده چې خيال ساتل شي ضروري دي .

موروي او که پلار ، زوی وي او که لور ، ورور وي او که خور لنډه دا چې هيڅ يو خپل هم دانه خوشوي چې څوک دي د هغه د تنهائي په وخت کې مداخله وکړي . هيڅ يونيک اخلاقه انسان دخپلو دوستانو خپلوانو او خدمتگارانو تر منځ د جماع کولو په څير کار د ترسره کولو جرأت نشي کولای ، اونه ورته خپل شرم او حيا ددې اجازه ورکوي ، خود وديدلو پر وخت په عام ډول خلک خپلي جامي باسي او بيا ویده کيږي په خاص ډول په هغو هيوادونو او سيمو کې چې گرمي زياته وي د جامو ايستل ضروري وي ، کله دخوب په وخت کې جامي دستر ترځايو پورته کيږي او هغه ځايونه کېدای شي ښکاره شي چې په وينه شي هيڅ څوک د ښکاره کولو جرئت نه شي کولای ، نوځکه په دغو خاصو وختو کې راتلونکي ته عقلاً هم پکار دي چې احتياط وکړي ، د عامو تلونکو او راتلونکو ، عاقل ، اوبالغ اوازادو حکم

غرمه کې خپلي جامې باسي ، او روستوله لمانځه د ماخوستن څخه درې عورتونه دي تاسولر نه نشته پرتاسو او پردوی گناه پس دغو وختونو څخه ډير گرزيدونکي دي په تاسو باندي بعض ستاسو بعضو نورو باندي همدارنگه بيانوي خداي ﷻ تاسولر او خداي عالم دی او هغه د حکمت څښتن دی . او هغه وخت چې ورسېږي همدارنگه له تاسو څخه بلوغ ته نو غواړي دي اجازه لکه چې اجازه به غوښته هغو خلکو چې پخوا تر دوی و همدارنگه بيانوي خداي ﷻ تاسو اياتونه خپل او خداي ﷻ عالم دی او د حکمت خاوند دی .

له حضرت ابن عباس رضی الله تعالی عنهما څخه روايت دي چې يو وخت نبی کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم يو انصاري همدارنگه د حضرت عمر رضی الله تعالی عنه درابللو لپاره د غرمې په وخت کې وروليږي ، حضرت عمر رضی الله تعالی عنه ویده و ، هلک او اجازې د هغه رضی الله تعالی عنه کورته ورننوتی ، او هغه ئي له خوا راپورته کړ ، د حضرت عمر رضی الله تعالی عنه جامي لږ سورې او نرمي شوي وي نو د هغه رضی الله تعالی عنه په زړه کې دا خبره پيدا شو چې کاشکي د دغه دراتلو او تلو لپاره هم يو حکم نازل شو وي له هغه وروسته حضرت عمر رضی الله تعالی عنه د نبی کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم په خدمت کې حاضر شو ، نو د کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم دغه ايه مبارک ور واوراوه د دغه ايه د شان نزول په باره کې دغه روايت راغلی دي .

مخکې تېر شوی دی چې کله کورته ورځې نوا اجازه دی واخلي اوبیادي ورشي.

په دغه کورکي که ښځې ژوند کوي او که نارینه، ورتوتونکي هم که ښځه وي که نارینه، دغه حکم د ټولو لپاره عام دي اجازه اخستل واجب او سلام ویل سنت گڼل شوي دي. د اجازې اخستلو هغه حکمونه چې تېر شول هغه دلري پایه کورنۍ کي دنه داخلو خلکو لپاره و، مگر په دغه تیر شوی ایه کي له یوبل څخه د اجازې اخستلو د حکمونو بیان شوی دی چې تراوویې له هغو خپلوانو او محارمو سره دی چې عاده په یو کورکي اوسېږي او هر وخت سره گړزي راگړزي، او یوبل ته یې له څه څنډه ورځې اوراځي او په ګډه سره دانساني ضرورتونو د پوره کولو لپاره کله ضروري هم وي، اوله کور څخه بند کړي شوي نه وي اوله دوی څخه د ښځو پرده هم دومره ژوره نه وي د دغه رنگه خلکو لپاره کورته د ننوتلو پروخت حکم صرف دادی چې کوروال دي

له خپل راتګ څخه خبروي یادي کم ترکمه د قدمو څخه دومره اواز (ډب، ډب) جوړوي چې کوروال وپوهیږي چې څوک راروان دی اویادي توخی وکړي.

د اجازې اخستل د دغه رنگه خپلوانو لپاره واجب نه، بلکه مستحب دی چې پرېښودل نې مکروه تنزیهې دی. خودغه رنگه په خپلوی او ګډ ژوندانه کي هم کله د کور یو غړی و غواړي چې په تنهایی کي پاته شي، نو د کور د بل غړي په بې اجازې ورتللو سره هغه ته تکلیف

رسېږي او کله خود جنجال سبب هم گړزي، نو ځکه غواړو د دغه بې ځایه مداخلې د مخنیوي لپاره دغه حکمونه بیان کړو.

په کورکي د داخلې ارامې پرځای کول:

هغه کوچنیان هلکان چې لا وخت د بلوغ ته نه وي رسیدلي او عاده ورڅخه پرده هم نه کول کیږي، اوبې ضرورت په کورکي اخواد یو اچکر لگوي هغه که دخپل کوروي که د بل چاد کور، خپل اولاد وي او که خوریا وروړوي او آن له مینځې غلام، مزدور یا خدمتگار څخه هم خلک خاص احتیاط نه کوي ځکه چې وایي داهمیشه زموږ په خدمت کي وي، دغه حرکتونه له کورنیو اخلاقو سره په ټکر کي دي، دهیڅ یو چار په هم دانه غواړي چې هغه دي ویده وي او یو هلک یا نجلی دي بې اجازې اوبې خبرتیا ورتوزي، ځکه ډیر ځله په داسی یو حالت کي وي چې په ښکاره کولو ئي شرمیږي، او که بالفرض په دغسې حالت کي هم نه وي نو کم ترکمه په دي سره خود هغه ارامې او یو اخیټوب ته حتماً تاوان رسېږي، نوله دي خاطر دغه ایتونه په خاص ډول د اجازې اخستلو په حکمونو کي راغلي دي چې په دغو درو وختو کي دي څوک چاته بغیر له اجازې نه ورځي، دغه حکم دهغو کور لپاره دي چې سرای یا چهار دیوالي یوه وي خودري یا څلور کورنۍ پکي په جلا جلا کمرو کي ژوند کوي د سرای دروازه هم یوه وي، تاسو ښه فکر وکړئ په اسلامي شریعت کي د مسلمانانو د کورني ژوند بندوبست په څومره ښه او پوره ډول شوی دی. هغه درې وختونه دادي:

(۱) د سهار تر لمانځه مخکې

(۲) د غرمې د خوب پروخت

(۳) وروسته د ماخوستن له لمانځه څخه چې خلک له کار وڅخه خلاص شي او ویده کيږي. عاده په عام ډول دغه درې وختونه دارام کولو او تنهائي دي او په دغو وختونو کې هر انسان باید ازاد وي ویرې وي او کله، کله په دغو وختو کې انسان له خپلې میرمنې سره یې له څه وېرې (چې څوک به دلته راځي) په اختلاط بوخت وي، نوله دې خاطره پاک خدای ﷻ د انسان ضرورتونو ته په کتوسره داسې وفرمایي: چې ای دایمان خاوندانو، تاسو ټول خپلوان، آن هر پوه او فکر لرونکي، باشعوره نابالغ ماشومان او خدمتگاران هم په دې پوه کړئ چې په دغو وختونو کې چاته په پټه خوله یا پټ پټ مه ورځئ، ماشومان تل هغه څه کوي په څه چې عادت شوي وي، دوي اجازه پېژني هم نه چې دلاڅه شي دي، نوځکه تاسو هغوته باید وروښیاست چې په دغودرو وختو کې دنورو کورونه خودی دنورو خو پخپل کور کې هم هغو کمرو ته بې اجازهې مه ورتنوزئ چې هلته څوک اوسېږي.

یوه پوښتنه اودهغې ځواب

دلته یوه پوښتنه پیدا کیږي چې په دغه ایه کې چې بالغان وروښخوته د اجازې اخستلو حکم شوي دي دا خو پرځای اوسم او مناسب هم همداسې و، مگر نابالغ ماشومان چې دهیڅ یو شرعي حکم مکلف هم نه دی، دهغوددغه حکم پابند گرځول ظاهراً

فقهي له اصولو څخه خلاف معلومېږي نو تردې له مخه چې اودهغه په ځواب پوه شئ، په دغو څو خبرو ځان پوهول پکار دي چې اولاد له انسان سره د پاک خدای ﷻ یو امانت دی، د اولاد په څه کې په مور او پلار باندې ډېرې شرعي، اخلاقي او قانوني مواري شته، د اسلام غوښتنه داده چې له همدې لومړي، ورڅو څخه به انسان کې د دغو زمواریو احساس او شعور ژوندي وساتل شي، هغه باید د دغو زمواریو پر ځان منلو او عملی کولو کوشش وکړي، رنگه چې اسلام د مور او پلار د حقونو یادونه د الله ﷻ حقونو تر څنګ په تاکید سره کړې ده، همغه رنگه پر مور او پلار نډي هم شریعت څو حقونه لازم کړي دي چې له دغې واقعي څخه به معلوم شي. یو چا خپل زوی روان کړ او حضرت عمر فاروق رضی الله تعالی عنه ته یې وروست او هغه رضی الله تعالی عنه ته یې وویل چې ازما زوی زما نافرمانی کوي، حضرت عمر رضی الله تعالی عنه ملک ته وویل چې ته له خدایه ﷻ څخه نه ډارېږي چې دخپل پلار فرماني کوي؟ اوله دي څخه وروسته یې د پلار حقونه پوره پوره رته بیان کړل، هلک وویل: ای امیر المؤمنین! ایاد زوی هم پر پلار باندې څه حق شته کنه؟ حضرت عمر رضی الله تعالی عنه رته وفرمایي: چې هو! ولي نشته؟ پر پلار باندې لومړي حق دادي چې ځان ته یوه داسې میرمن خوښه کړي چې د صورت او سیرت له مخې ډیره ښه وي، او ډیر ښه اخلاق ولري، له یوې داسې ښځې سره یې واده نه کوي چې ښه والی او بد والی یې ورته معلوم نه وي،

ترڅو چې اولادونه ئې دخپلې مور په وجه له ذلت اورسوا ئې سره لار او گريوان نه شي ، بيا چې كله الله ﷻ اولاد وركړي نو پر هغه باند بايد سم نوم كښيږدي ، كله چې هغه دومره شو چې علم زده كړي نو د الله ﷻ د كتاب (قرآن كريم) تعليم بايد ورته وركړي ، هلكه د دغو خبرو تر اوريدلو وروسته وويل : زه په خداى ﷻ قسم كوم چې زما پلار زما د مور سم انتخاب كړي دي ، نه ئې پر ماسم نوم ايښى دى اونه ئې راته د قرآن كريم تعليم راكړي دى ، نو حضرت عمر رضى الله تعالى عنه دهغه پلار ته مخاطب شو او وئې فرمايل : چې ته وائې زما زوى زما نافرمانى كوي ، مخته تردې چې هغه ستا نافرمانى وكړي تادهغه حق ضائع كړى دى ، څه له مخه مې تير شه ۱.

له حديثونو څخه معلومېږي چې له ميرمنې سره د تر او پروخت انسان كي صرف د نفسى خواهش د پوره والي جذبه بايد نه وي ځكه چې دا يو نفسياتي حقيقت دى چې كه له ميرمنې سره د نژدېكت پوخت په انسان كي هر ډول جذبه وي نو په اولاد باندې حتما دهغه اثر لويږي . لكه د نفس دارامولو تر څنگ دنېك اوصالح اولاد غوښتنه هم پكار ده او د دې لپاره په رزه كي بايد يوه آرزو او تلو سه بايد موجوده وي ، د جنسې جذبه د سختې پروخت دپاك خداى ﷻ يادول او هغه ته دعا كول هيڅ سخت كار نه دى د دې تر او و له نيت او ارادي سره دى ، مسلمان هغه دى چې په دغه وخت كي هم خپل خداى ﷻ له ياده ونه باسي ، او په شروع كي لا دخپل ځان او خپل اولاد لپاره دعا وكړي ، نو په هغه بيا شيطان هم هغو مزه نشي برلاسى

كيداى چې هغه بالكل له سمې لاري څخه واوړي بلكه پخپله هغه ته اودهغه اولاد ته دپاك خداى ﷻ له لوري حفاظت حاصلېږي دبخاري شريفي په يو حديث كي راغلي دي : (لَمْ يَضُرَّهُ الشَّيْطَانُ وَلَمْ يُسَلِّطْهُ) يعنې يو څوك چې له اول نه په دعا كولو شروع كوي ، دهغه اولاد ته به شيطان ضرر نه رسوي ، او پر هغه به د شيطان تسلط نوي هغه ماشوم به په داسي حال كي دنيا ته راځي چې د صلاح او تقوى ملغلري به ئې له ځان سره راوړي وي ، دغه رنگه د اولاد دروزني په اړه هم حديثونه راغلي دي ، امام ترمذي رحمه الله عليه له حضرت ايوب بن موسى رضى الله تعالى عنه څخه مرسلأ روايت كوي چې : نبى كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم وفرمايل : چې دپلار له طرفه تر تولونه عطيه نېك اخلاق دي ، دغه رنگه د ترمذي شريفي په بل حديث كي راغلي دي چې كه يو انسان خپل زوى ته ادب ورزده كوي هغه دده لپاره په څو څو چنده تردې بهتره دى چې يو صاع (۲۳۴ تولى) خيرات كړي . له دغو حديثونو او واقعو څخه معلومېږي چې اسلامي شريعت پر مور او پلار باندې د ماشومانو د تعليم په برخه كي ډېر زور اچولي دي ، اسلام غواړي چې په انسان كي له هغه اولي ورځې د ديني او دنيوي مسئوليتونو شعور او فكر وروزل شي او مور او پلار دخپلو بچيانو روزنه د اسلام په رڼا كي ترسره كړي . د پورتنې پوښتنې ځواب دادى چې په دغه ايه مبارك كي اصل خطاب بالغانوسرو او ښځو ته دى لكه چې په قرآن كريم كي ډير ځايه خطاب سرو (نارينه ؤ) ته شوي وي بغير له څو خاصو مسئلو ، خوښځي هم

ضمناً په هغو کي ور داخلي وي ، دلته خطاب بالغانو ته شويدي چې هغوی دی دخپلو ورو ماشومانو تعلیم او تربیې ته ډېره توجه وکړي ، او ورته دوي وايې چې په دغو درو وختو کي د بل چا کوټې ته بې اجازې مه ورننوزئ ، په وار وار له واقعو او تجربو څخه ثابته شوي ده چې د ماشومانو د تعلیم او تربیې (سروني او روزنې) بهترين وخت اوزمانه دهغه کم عمري اولاشعوري شپي او ورځې دي په کچه عمر کي چې کومې خبري د ماشومانو په ذهن کي قرار نیسي هغه دشعور او عقل له پخیدلو وروستو هیڅکله هم نشي هیریدلای.

د جناح د لفظ څېړنه

په ذکر شوي ایت شریف کي دغه الفاظ راغلي دي ، چې له دغو درو وختو څخه بغیر په نورو وختو کي که تاسو بغیر له اجازې وگرزئ راوگرزئ نو په تاسو باندي (جناح) نشته . که څه هم دلته د جناح لفظ راغلی دی چې عموماً د گناه په معنی استعمالیږي ، مگر کله بیا مطلقاً د حرج (تکلیف) او مذاثقي په معنی راځي ، دلته د (لجناح) د لفظ معنی داده چې تاسو له څه مذاثقه او تنگي نشته په دې سره د مکلف او گناه کار کېدلو شبهه هم له مینځه ځي.

د ماشومانو د ډارولو شرعي اړخ

پر دغو درو وختو سربیره په کوم بل وخت کي نابالغ ماشومان اود کور خدمتگاران دسري او بښخي کوټې (کمرې) او یا د هغو دیواځیوالي ځایوته ورتلای شي ، که په دغه صوره کي تاسو په کوم نامناسب حالت کي واست ، شرمگاه مو برېښو

او یا پخپل منځ کي په جنسي کارو بارل گياواست او هغه درباندي بې اجازې راغی ، نو تاسو حق نه لرئ چې هغه وویروئ او یا بې سزا ورکړئ ځکه چې داستاسو خپله ناپوهي او بد اخلاقي ده چې د عام کاروبار ، گرزیدو راگرزیدو پړوخت مو په یو داسی کارلاس پورې کړي دي . دا چې دغه وختونه عموماً ازادوي نوله دې خاطر په هغو کي دشرم د ځایونو پټول اودهغو پوره تحفظ کول ستاسو (مشرانو ، مور ، پلار) دیني او اخلاقي فريضه ده . څوکه دوي په دغو درو ذکر شوو وختو کي ستاسو بې اجازې سره له دې چې تاسو دوی په دې پوه کړي هم وي چې د بل چا داستوگنې کمروته په دغو درو وختو کي مه ورځئ بیا هم در شي نویيادوي خطاء کاران دي ، اوسزا ورکولای شئ ؛ او که تاسو خپلو ماشومانو او خدمتگارانوته دغه نیک خوی ښوولي نه وي نو بیا تاسو گناه کار ایا ست . حضرت ابن عباس رضی الله تعالی عنهما فرمایي : چې ما خپله مینځه هم په دې پابنده کړي ده چې په دغو درو وختو کي دي ماته نه راځي .

د «عورات» د لفظ څېړنه :

په ایت شریف کي فرمایل شوي : (ثلاث عورات لکم) درې وختونه ستاسو لپاره عورت دي . په پښتو ژبه کي خود عورت د لفظ استعمال نشته مگر په عربي ژبه کي یې معنی د پردې او خطرې د ځای دی ، اودغه لفظ دهغه ځای لپاره هم استعمالیږي چې لوڅول ئي دانسان لپاره دشرم باعث وي ، (له نامه لاندي د زنګنو ترسترگو پوري) مطلب دادی چې په دغو درو حالاتو کي خلک تنهاوي او یا په عام ډول له

خپلو ميرمنوسره په داسي څه لگياوي چې د کور د ماشومانو او خدمتگارانو هغوی ته په ناڅاپي ډول ورتلل نامناسب او نالائق گڼل کيږي ، لهذا د خپلو اولادونو روزنه همدا سې وکړي چې په دغو درو وختونو کې چې کله تاسو د چا دخلوت ځايونو ته ورځئ نولومړی له هغو څخه اجازه اخلي او همدا سې په پټه خوله او ناڅاپه مې ورننوزئ کيداى شي چې په کوټه (کمره) يا کور کې څوک وي او ورسره هيڅ د چا دراتلو فکر نشته د پردې په حالت کې نه وي ، چې په هغه صوره کې به بيا ستاسو دغه ورتنوتل هم ستاسو لپاره او هم د دوي لپاره باعث د خجالت وگرزي په هغو شيانو کې چې خلکو ته ډير پريښيږي ، او په هغو کې چې ځان ساتل ورڅخه گران وي شريعت داسانتيا لپاره ، لاره پيدا کوي د مثال په ډول پشوديزه کورونه ورځي ، او ځينې خلک يې ساتي هم او کله کله خود خوراک او څښاک په شيانو کې خوله هم اچوي ، نو که شريعت هغه شيان چې هغې پکې خوله اچولی ده حرام يا مردار بللي وای نوله دې څخه به يقيناً خلک ډير ضرر مند شوي وای ، له همدې خاطر ه شريعت خوداسانتيا صورتونه خلکو ته وړاندي کړي دي ، چې له هغو څخه دغه د ماشومانو او خدمتگارانو مسئله هم ده ، چې که دوی د هروار ورتلو لپاره اجازه غواړي نو دابه د هغو لپاره ډير گران او تکليف جن کاروي.

يادونه : په دې بايد ځان سره پوه کړو چې داسانتياؤ د دغو صورتونو د را ايستلو کار صرف په مجتهدينو علماؤ پورې

خاص دي ، هر چاته په دغه باب کې دا جهاد اجازه نشته ، د مثال په ډول يو څوک به د دليل وړاندي کوي چې سپی هم خلک ساتي ، او هغه هم په کور کې اوسيږي او د خوراک په لوبښو کې خوله اچوي ، نو د هغه پس خورده بايد ممنوع نه وای ، نو دغه رنگه قياس به قطعاً بې ځايه او غلط وي ځکه چې شريعت چاته د سپي د ساتلو اجازه نه ده ورکړې.

د غودرو وختونه تخصيص نه دي ورکړل شوي :

په دې خبره فقهاؤ صراحة کړي دي چې د غودرو وختونه تخصيص نه دي ورکړ شوي ، کله چې قرآن کریم نازلیدى نو عام عادة په دغو درو وختونو کې دارام کولوؤ ، نو که په نورو هيوادو کې دارام کولو وختونه له دې څخه بدل و ، نو هلته بيا حکم د هغو درو وختونو لپاره دي ، اوله هغه وخت سره سم به ماشومانو ته روزنه ورکوي او دلته دخوب او تخليبي وختونه نه دي ټاکل شوي بلکه په ايت شريف کې د عام عادة لحاظ اورعايت ساتل شوي دي او د دغه عادة گټه هغو هيوادو ته رسيږي کوم چې (۲۴) ساعته يا تر دې لږ څه زياته ورځ ياشپه ولري ؛ څوپه نورو هيوادو لکه (گرين لينډ) green land او ايسلنډ (ice land) چې ورځ يې هم درې مياشتي وي او شپه يې هم درې مياشتي وي د هر څه لپاره ټاکلي وختونه وي او دلمانځه او دروژي دوخت په معلومولو کې هم له ساعتونو څخه کار اخستل کېږي ، نو بيا هلته چې له حال سره سم دخوب کوم وختونه ټاکل شوي دي ، په هغه حساب دي ماشومانو او خدمتگارانو ته روزنه

ورکړه شي، چې له اسلامي قانون سره سم دي په معلومو وختونو کې په ټاکل شوي ډول د ننوتلو لپاره اجازه واخلي په ذکر شوو مسئلو کې د کوروالو لپاره خاص رعایت په نظر کې نیول شوی دی، د مثال په ډول یو چاپه کمره کې اچول شوي پرده پورته کړي ده او پخپله تر هغې له مخه ناست دی یا په خلاص دالان کې بغیر له حجاب نه ناست یا ولاړ دی، نو کوروالو ته د نور زیات اجازي اخستلو ضرورت نشته، خو که هغه پرده اچولې وه او یایې دروازه بنده کړې وه نو بیا د کور د خلکو لپاره هم ضروري ده چې دورتلو پروخت اجازه وغواړي، او هغه چاته چې دغه پرده جوړونکي په خاص ډول په هروخت کې دتلو راتلو اجازه ورکړي وي چې ته هر وخت به له اجازې او خبرتیا دلته گرز او راگرزه نو هغه له دې څخه وتلی دی.

تفسیر ابن کثیر د حضرت ابن عباس رضی الله تعالی عنهما روایت د ابن ابی حاتم په سند نقل کړي دی چې حضرت عبدالله ابن عباس رضی الله تعالی عنهما وفرمایل: چې درې داسې ایتونه دي چې خلکو ورباندې عمل کول پرېښي دي، یوله هغو څخه دا اجازې اخستلو ایت دي، دوهم د (إِنْ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ اتِّقَاكُمْ) ایه دي چې پکې فرمایل شوي دي چې تر ټولو عزتمن شخص هغه دي کوم چې تر ټولو پرهیزگار وي مگر نن سبا خلک هغه څوک عزتمن بولي چې ورسره څه زر، روپی یا دنیاوي که څه هم هغه له حقیقي صفتو څخه په پوره ډول بې برخې وي، درېیم د (وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَىٰ أَلَا يَأْتِيهِمْ مِمَّا رَزَقَهُمُ اللَّهُ قَسَمًا لَّا يَبْلُغُونَ أَهْلَهُمْ) ایه دي چې پکې د میراث ویشلو پروخت پکې وارثانو ته

لارښوونه شوې ده چې که د میراث د مال د تقسیم پروخت داسې یو څوک هم له خپلوانو څخه موجود وي چې د میراث د قانون له مخې هغه په میراث کې هېڅ حق نه لري هغه ته هم څه ورکړئ ترڅو هغه زړه ماتي نه شي.

د کتاب خلاصه:

(۱) که تاسو یو چاته ورځئ نو د هغه کمرې یا کور ته به اجازې (بې کړې وکړو په) مه ننوزئ بلکه په تاسو لازمه ده چې اجازه واخلي.

(۲) که تاسو د هغه دروازه ټکوي (د دروازې څنځر شرنګوي) نو دا کار په اسلامي طریقه وکړئ.

(۳) دا اجازې اسلامي طریقه داده چې له دروازې سره نژدې په څنګ کې ودرېږي او وائي چې اسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته ایا اجازه ده چې درشم؟

(۴) که جواب درنه کړل شو نو په دوهم او درېیم وار هم په همدغه ډول سلام ویل تکرار کړئ، بیا که تاسو پوهیدلاست چې دا وخت د کور خاوند یا هغه څوک چې تاسو یې غواړئ عذر لري او د ملاقات امکان نشته نو بېرته واپس لاړ شئ، او دا هیڅکله هم بده خبره مه بولئ (۵) دا اجازې اخستلو پروخت تاسو ته پکار ده چې د دروازې یو طرف ته ودرېږئ، او داسې ځای باید ونه درېږئ چې له هغه ځایه د کور داخل نه ښکاريږي، خو که هغه څوک چې تاسو ورڅخه اجازه اخلي هغه مخامخ و نو تاسو ورباندې سلام ووايئ او دورتلو اجازه ورڅخه راخلي.

(۶) د کورداخلي برخې ته پټ پټ ورکتل عيب دي نبي کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم ډیر په کلکه خپل امت له دي څخه منع کړي دي

(۷) د کورخاوند په دي مه مجبور کوي چې خامخابايد راووزي.

(۸) خپل کور ته هم په سلام ويلو او غږ کولو سره ورځي کله چې کور ته ورسيرئ نو د کور په خلکو سلام اچوي.

(۹) که د کور له داخل څخه څوک له تاسو پوښتنه وکړي چې څوکی یاست؟ نو په ځواب کي خپل ټول نوم ورته وښیاست، داسی مه ورته وایاست چې ((زه یم)) ځکه چې په کور کي دننه خلک څه پوهیږي چې ((زه)) څوک دي ((زه)) خونوم نه بلکه ضمیر دي.

(۱۰) نبي کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم یو صحابي رضی الله تعالی عنه ته هدایت ورکړ چې که ته یو چاته ورتلي نو څو ورځي په منځ کي ورکوه ځکه چې په دي سره محبت زیاتیري.

(۱۱) چاته په داسي وخت کي مه ورځه چې دهغه دډوډی یا ناشتي کولو وخت وي، او که ضرورت و نو بیا پخپل کور یا ځای کي ډوډی خوري او بیا هلته ورځي که تاسو پخپل ځای ډوډی خوړلو ته پاته نشو است نو بیا هلته درواغ مه ویاست چې ومي خوړله نبي کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم فرمایي: درواغ اولوړه مه سره یو ځای کوي، دنه خوړلو لپاره کوم بل عذر وړاندې کړي.

(۱۲) که تاسو په بل ښار کي چاته ورځي نو تر ورتلو له مخه ئي خبر کړي، نبي کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم په شپه کي چاته

د ورتلو سخته منعه کړې ده په شپه کي بې خبرتیا خپل کور ته د ورتلو اجازه هم نشته.

(۱۳) کله چې تاسو کور ته ننوزئ نو سلام اچوي، دمصافحي اومعائقي (حال پوښتلو) لپاره ستاسو مخته راتلل د کور د خاوند کاردی که هغه مومخته رانغلي او یا په کوم کار لگياؤ نو تاسو هغه له کاره مه باسي.

(۱۴) که د درس یا نصیحت محفل ته ورغلاست او یا مسجد ته ورغلاست چې هلته خلک په نفلو، وظیفو، تسبیحاتو او داسي نور څه لگياوو، نو تاسو ورته سلام مه اچوي.

(۱۵) کله چې دننه داخل شئ نو پر لور ځای مه کښيښئ په ساده او عام ځای کښيښئ او د کور د خاوند د کښينا ستلو پر ځای هم مه کښيښئ، دایا د کور د خاوند کاردی چې تاسو ته خپل ځای در خلاصوي او که کوم بل مناسب ځای درته ښيي.

(۱۶) که تاته د خوراک لپاره څه راوړل شي نو تر ټولو پرمه مه ورباندي کله پرته.

(۱۷) په قرآن کریم کي سړو او ښځو دواړو ته لارښوونه شوي ده چې خپل نظرونه ټيټ ساتي نو تاسو هم په هر ځای کي چې یاست پر دغه حکم عمل کوي او هري خواته نظر مه اچوي.

(۱۸) نبي کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم په هر ځای کي له ډیر غوراو سنجیده کي څخه د کار اخیستلو سپارښتنه (هدایت) کړي دی کله چې له چا سره مخ کیږي نو په خپلو خبرو کي نرمي کوي، اوله

پوره سنجش څخه کارواخلئ ، بې اجازې هېڅ يوشي مه څيرئ اومه ئې اوږدوئ ، چاته طمعه او هيله مه کوئ .

(۱۹) ډيروخت مه کښينئ او اوږده ، اوږده بحثونه هم مه کوئ ، کله چې موکار خلاص شو سمدستي اجازه اخلئ ، څوکه دکورخاوند ډير ټينگ شو ، نو بيا چې له تاسو سره څومره وخت وي هغومره ورسره پاتي شئ .

(۲۰) په کارده چې ماشومانو ته په اسلامي طريقه روزنه ورکړله شي ، ترڅو له اولې ورځې له نیکو او ښو کارونو سره عادت ونيسي .

(۲۱) کله چې تاسو يو چاته ورشئ نو په سلام ويلو سره يا ورو مخامخ کيدلو سره دوی له خپل راتگ څخه خبرکړئ ، اوبغير ددوي له خبرتيا داسي ځای مه کښينئ چې دوی درڅخه خبرنه وي ، ځکه چې شايد دوي پخپلو منځو کي داسي خبري کوي چې نه غواړي له هغو څخه تاسي خبرشئ ، اوبغير دهغوله خوښي ددوی په پتو خبرو ځان خبرول روا کارنه دی ، بلکه که کله تاسو داسی پوه شئ چې دغه خلک له ماڅخه نه دي خبر چې زه دلته يم نو ځکه دغه رنگه خبري کوي نو ډېر ژر له دوی څخه ليري شئ ، او يادوی پرتا د اخیال کړي ؤ چې ته ويده ئي ، نو ځکه دوي پتې خبري کوي ، نوته ورته ډير ژر خپل وينوالی ظاهر کړه .

(۲۲) که کله تاسو چاته دڅه ويلو يا ليدو کتولپاره ورشئ نو هغه له څه وجې څه فرصت ونه لري يعنې ياد قرآن تلاوة کوي ، يا وظيفه کوي ، يابه خپله خلوتگاه کي دڅه په ليکلو لگياوي ، يائي دويده

کيدولپاره تياري نيولي وي ، اوياله نښونښانو څخه معلومېږي چې که هغه ته ورشئ غالباً دادهغه دپريشانۍ سبب گرزي ، يائي په کار کي خنډ او خنډ جوړېږي ، نو په دغسی حالت کي مه هغه ته سلام اچوئ مه خبري ورسره کوئ ، بلکه يا ورڅخه بيرته لار شئ او که موکار ډير ضروري (عاجل) ؤ نو تر هرڅه له مخه ورته وواياست چې زه خويوه ډيره ضروري خبره لرم ، اوياترهغه وخته ورته انتظار وکړئ چې هغه فرصت پيدا کوي .

(۲۳) که تاسو دچپه انتظار کښينئ ، نو په داسي ډول اوداسي وخت کي مه کښينئ چې هغه ته دامعلومه شي چې ته زما په انتظار کي ناست يې ، بلکه له هغه څخه ليري او پټه کښينه .

(۲۴) څوک چې ميل مستيا ته روان وي ، يائي غوښتی وي له هغه سره ترهغه ځايه مه ځه ، ځکه چې دکورخاوند شرمېږي چې تابه ميل مستيا کي دگډون لپاره نه وگرزوي ، خويوه زړه کي دننه يي داسي نه وي خوښه .

(۲۵) له داسي يو چا سره چې پخوا مو پيژانده خو ډيره زمانه مو ورسره نه وي ليدلي ، ياداسي چا سره چې په لومړي واريې شناخته کوئ د ليدو وېروخت تر سلام وروسته سمدستي خپل نوم وروښايئ ، او ځان لار وپيژنئ ، ځکه چې کله وخت تاسو پوره يقين لرئ چې هغه ياد پيژني خو مقابل جانب مو په پريشاني او تشویش کي وي ، او په دي لومړي ځل يې چې دنامه پوښتنه درڅخه کوي .

(۲۶) کله چې تاسو څوک وینئ چې ډیر تیز روان دي ، نو په لاره کې ورته د مصافحي (ستري مشي) لپاره مه درېږئ ، شاید د هغه مخکې ، ضروري اوسخت کار پروت وي ، اودغه رنگه ورسره ولاړه خبرې هم مه کوئ.

(۲۷) کله یو څوک داسې کوي چې مجلس ته ورشي نو له هر هر سره سره جلا جلا په لاس ستري مشي کوي حال دا چې د مجلس خلک ټول هم نه پیژني ، چې په دې سره ډیر وخت لگېږي ، ترڅو چې هغه له دې کاره خلاصیږي تر هغه وخته پورې ټول مجلس مشغول وي . مناسبه داده چې له هغه چا سره ستري مشه وکړي چې ورسره کار شي وي ، خو که ټول شناخته گان وي بیا پکې څه منعه نشته.

(۲۸) له چا سره چې ژور شناخت نه لرئ اود کور په چارو کې ډغیدل ورته تکلیف کیږي ، له هغو څخه د کور والو پوښتنه مه کوئ اود هغو حال مه تری اخلئ.

(۲۹) کله چې تاسو د شپې له خوا ناوخته کور ته راځئ ، نو د هغو خلکو ډیر خیال ساتئ چې ویده دي ، ځکه چې د مشکوۃ شریف له حدیث څخه ثابت شوي ده چې کله به له نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم سره میلې و او نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم به ماخوستن ناوخته کور ته راتلی نو په دغه حالت کې به د میلمانه وین پاته کیدو او ویده کیدلو دواړه احتمال و ، نو ځکه به نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم په دومره سوکه اواز سلام وایو چې که به میلې وین و نوبه ئې اوریدلای شوای ، او که به ویده و نو په دې سره

به نه وینیدي ، د برات په شپه نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم په دې خیال چې حضرت عائشه رضی الله تعالی عنها ویده ده له خپل بستر څخه پورته شو ، او په دې وجه چې عائشه رضی الله تعالی عنها په تکلیف نشي سوکه یې خپلې مبارکې چوټې په پښو کړې اوسوکه یې ځنځیر خلاص کړ او بهر هدیږي ته ولاړی اوسوکه یې هغه ځنځیر بیرته بند کړ ، هغه مبارک څومره ډیر خیال ساتی چې هیڅ داسې اواز پیدا نشي چې له امله ئې ویده خلک راپورته نه شي او وویږي.

(۳۰) د داسې دوو سړو په منځ کې کښیناستل چې قصداً پورته پورته ناست وي ، بغیر له اجازې روانه دي.

(۳۱) د درس یا نصیحت په مجلس (غونډه) کې چې هر ځای ، ځای ورته پیدا کیږي هم هلته کښینه دمخه تللو په خاطر خلک اخواد یخوامه پوري وهه ځکه چې له حضرت جابر رضی الله تعالی عنه څخه روایت دي چې : موږ به کله نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم ته ورتللو نو څوک چې به کوم ځای ته ور ورسیدی نو هلته به کښیناستی.

(۳۲) کله چې دناروغ پوښتني ته ورشي نو تر ډیره مه ورسره کښینئ ځکه چې کله وخت د خلکو کښیناستل دناروغ په بل اړخ اوښتلو ، بشپړ غزولو خبر وکولو کې تکلیف وي خودا د هغه چا لپاره نه دی چې باخود ناروغ خدمت کوي او یایې ناروغ په کښیناستلو خوشحاله کیږي.

(۳۳) دناروغ اودهغه دخپلوانوپه وړاندي داسي خبري مه کوئ چې له ژونده نااميدي ورڅخه معلومېږي ، ځکه چې په دې سره ناحق

زړونه ماتېږي ، بلکه سنت طريقه داده چې دتسلي اوزړه ارامول خبري کوئ ، چې انشاء الله داهرڅه تکليف به الله پاک ختم کړي.

(۳۴) څوک چې دسفرپه تياري مشغول وي له هغه سره بې وخته يوځاي کېږئ ، اوکه ضرورت وي نوبيا دومره اوږدي خبري ورسره

کوئ چې هغه ورڅخه تنگ شي يادهغوپه سبب دهغه په کارکي ځانده واقع شي ، خوڅوک چې له مسافرسره مرسته کوي يا ورڅخه اجازه اخلي هغه ورڅخه مستثنی دي.

(۳۵) که تاسو له چاسره کښينا ستلاست نودومره به ورته نژدي نه کښينئ چې دهغه زړه درڅخه ازارشي ، اونه به ورڅخه دومره ليري کښينئ چې په خبرواونورڅه کي تکليف جوړ شي کله چې ته مشغول انسان ته نژدي کښينئ نوخير ، خيرمه ورته گوره ، ځکه چې په دې سره دهغه زړه تنگېږي.

(۳۶) کله چې تاسو چيري په ميلمستيا ولاړ شئ نوهغه ته دځه فرمايش مه ورکوئ ځکه چې کله هغه شي موجودوي اوکله نه وي موجودنوکه موجودنه وي نوبيا په دې خبره دکوروال خجله کېږي.

(۳۷) کله چې تاته يوڅوک دځه کارووائي نوحتماً هو ، هو يانه ، نه ورته لره ترڅودهغه زړه ډاډه شي اوداسی نه شي چې دويونکي خيال داشي چې تاهرڅه واوريدل اوتاخيځ نه وي اوريدلی اويادهغه خيال

داشي چې ته داکارکوي خوستايي کول منظور نه وي ، يعنی دکولواراده يې نه لري.

(۳۸) کله چې څوک تاسوته غږېږي نوورته پوره متوجه اوسئ ځکه چې ستاسو له نه توجه څخه دهغه زړه دردمند کېږي ، په خاص ډول په هغوځايو کي چې دهغه وينا ستادگتې لپاره وي ، اوياستاپوښتنې ته ځواب وايي.

(۳۹) که تاسو له يوچاڅخه دخپل ديني يادنيوي ضرورت په باره کي پوښتنه وکړه اوبيا هغه له تاڅخه دڅه شي تحقيق وغوښتي ، نوکوږ وږ او ناڅرگنده ځواب مه ورکوه ، ورته خپل غرض اومطلب صاف صاف بيان کړه په تکليف سره دکناياتواواشاراتو بيانول دادب خلاف اوسم کارنه ده.

(۴۰) پکارده چې هميشه صافي اوبی کمبوده ، بې زيادته خبري وکړئ ، ستاسو وينابايد دخلگودغوږونواو فکرونولپاره سخته اوسنگينه نوي.

(۴۱) کله داسي خلک وي چې يوڅه خبري په ډيرتيز اولورېغ کوي ، اوڅه خبري بيا دومره سو که کوي چې ياخوسړی ټولي نه شي اوريدلای اويائي بالکل نه شي اوريدلای ، په دغودواو صورتوکي ددې امکان شته چې اوريدونکي په غلط ډول پوه شي ، يادخبري په کيفيت ، سراوپای بالکل پوه نشي ، نوپکاردي چې دخبروهره برخه به ارام اوصاف اوازوويله شي.

(۴۲) پکارده چي دبل چا خبري په پوره غوراو فکر سره واوريدلي شي ، او که پکي څه شک پاته شي نو سم دستي ئي بايد له ويونکي څخه وپوښتي ، بغير له دي چي ښه پوه شئ عمل مه کوئ ، ځکه چي کله به غلط فهمي عمل کولو څخه عمل کونکي ته ضرر رسيږي .

(۴۳) که تاسو يوه خبره له چا څخه پته کوئ او هغه هم دالته وي ، نو هغه ته په سترگو يلاسه دتلو اشاره مه کوئ ، ځکه چي هغه ته ناحقه شک پيدا کيږي ، اوداهم هغه وخت چي ددغي خبري کول په شريعت کي برابر وي ، او که برابر نه وي نو بيا ددغه رنگه خبرو کول لويه گناه ده .

(۴۴) که په يوه مجلس کي خاصه ويناروانه وي ، نو نوي راتلونکي شخص ته پکارده چي له راتلو سره سم سلام واچوي او خپل ځان ته په توجه سره دهغوی دکار مزاحم نه شي .

(۴۵) که تاسو چاته دکوم ضرورت دحل کولو لپاره ورځئ ، نو هر کله چي مو موقع پيدا کړه نو فوراً خپل عرض وړاندي کوئ ، او انتظار مه کوئ ، کله وخت هغه دافکر کوي چي داحوال پرسې (پوښتنې) لپاره راغلي دي ، نه دکوم کار لپاره ، کله چي دکور خاوند بي فکره شي يا په بل څه لگياشي ، او بيا تاسو ورته وايست چي زه خود فلاني کار لپاره راغلم ، نو دابيا ددوي لپاره ډير تکليف کيږي ، او کله چي خبري ورسره کوئ نو مخامخ ورته کښيني او خبري کوئ .

(۴۶) کله چي تاسو چاته داسي خبري کوئ چي دهغي ذکر مخته هم شوي وي ، نو ددوهم وار پيش کولو پروخت هم پوره خبره

بايد وکړئ له نښانو او داسي نور څه څخه کار مه اخلي ځکه چي کيدای شي له مخاطب څخه پخوانۍ خبره هيره شوي وي ، يا له ديواره غلط پوه شي او يادنه پوهيدلو په وجه له پريشانۍ او تشويش سره مخ شي (۴۷) ځيني خلک داسي کوي چي دمخاطب له شاناست وي او بيا هغه ته ددي لپاره نعرې وهي چي هغه راته وگوري ، اوله ماسره خبري وکړي ؛ له دغه کار څخه انسان ډير په تکليف کيږي ، تردې ، دا بهتره ده چي ورشي او مخاطب ته مخامخ کښيني او خپل عرض ورته وړاندي کړي خو که مخاطب مشغول وي نو بيا بايد بغير له ضرورت په مخامخ ډول هم ورسره خبري ونه کړلي شي او ښه لاره داده چي دهغه تر خلاصون پوري داسي ځای انتظاروشي چي هغه بالکل درباندي خبرنه شي ، ځکه له دې څخه دکور خاوند ته تکليف رسيږي .

(۴۸) دبل چا خط چي له تاسره تعلق نه لري (يعني تاته نه وي) مه گوره ، کله کله خلک هغه وخت چي څوک چاته خط ليکي دخط ليکونکي تر څنگ کښيني او دسترگو تر چولو پټ پټ ورته گوري ، نو ډيري (امانت) خط کتل په حاضرا نه او غائبانه ډول دواړو حرام دي .

(۴۹) دغه رنگه که دچاپه مخکي کاغذونه يا نور څه ايښي وي ، نو هغه مه سره اړوي او مه ئي گوري ، ځکه شايد هغه داونه غواړي چي تاسو يي کاغذونه وگوري که څه هم پټ ئي نه وي در څخه ايښي .

(۵۰) دهغو اسبابو او ذرايعو له منځه وړل ډير ضروري دي . چي در څخه خلکو ته ضرر او تکليف رسيږي ، شريعت دغه کار ته

د حد درجه ورکړي ده ، چې دهیچ یو چاکوم حرکت یا حالت به د بل چالپاره د ډیر کم تکلیف ، ضرر ، سختي ، تنگي ، سنگیني ، انقباض ، گراهیت ، تشویش ، پریشاني ، ویري او خجالت سبب نه گرزي ، او نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم په دې اړوند صرف په قول او عمل بسوالی نه دی کړی ، بلکه ځیني خدمتگاران ئي یې ددوي د بي پروايي پروخت د ملاقات پر دغو ادابو مجبوره کړي هم دي .

د شریعت مقصد دادی چې له یو انسان څخه باید بل انسان ته هیڅ ډول ضرر او تکلیف ونه رسیږي هغه که له مالي لارې وي ، که له ځاني لارې څخه وي او که دادابو او تعظیم په لحاظ وي .

د سپیڅلي ټولني تعلیم

په تیرو درو وختونو کې داجازي اخستلو پابندي د هر چالپاره لکه : سرو ، بنځو ، هلکانو ، نجونو ، غلامانو ، منیځو ، اوداسي نورولپاره عامه ده او د عبد الله بن عباس رضی الله تعالی عنهما او د پرو نور و قول هم دغه دی ، ځکه چې په خاصو وختو کې د هر چا د اخیلیدل تکلیف جوړونکی اودنه زغملو باعث گرزي که څه هم هغه کوچنی هلک ، یا نجلی وي ، ددې دوجوب علت دادی چې په دغو درو وختونو کې انسان غواړي چې یواځې شي او هر څه چې غواړي په ازاد او آرام ژبه یې ترسره کړي ، او د یرو وختونه د چا د ورتلو د نه ډار په جه خلک په خپلو شخصي ځایو یا کوټو کې له خپلو میرمنوسره مشغول وي یا بل کوم خاص کار کوي او یایې د بي پروايي یا عذر په وجه چامي ایستلي وي ، که خلک احتیاط وکړي اوداعادت جوړ کړي چې په

دغو درو وختو کې هم د شرمگناه له لوڅولو ځان وساتي او تر هغه پوري له میرمنوسره هم نه یوځای کیږي ترڅو د خلکو د ورتلو ویره بالکل ختمه شي ، نو په دغه صوره کې بیادغه حکم نه دی چې خپل اولادونه او خدمتگاران په دغو وختونو کې داجازي اخستلو پابند کړي اونه پردوي ددغه حکم وجوب ثابتیدلای شي مگر داپه هر حال یوښه او مستحب کار خامخادی ، خو که په واره نظر ورته وگورو نو عموماً پري عمل کول پرینسودل شوی دی ، حضرت ابن عباس رضی الله تعالی عنهما خوپه درو ایاتونو د عمل نه کولو افسوس په خپله دوره یازمانه کې کړي ؤ ، مگر که دغه زموږ اوستاسو زمانې ته وکتل شي ، نو تاسو ته به معلومه شي چې دغه زمانه څومره له فتنو ډکه ده ، حضرت ابن عباس رضی الله تعالی عنهما خولا د خیر و القرون (تر ټولو ښه زمانه) کې افسوس کاوو چې پکې دخلکو د ژوندانه د پیل او پای مقصد په اسلامي تعلیماتو عمل کول ؤ ، مگر نن صباځینې خلک د اسلام دشعائرو او اساساتو څخه مخ اړوي اوسپک یې گڼي ، او حال دا چې اسلام بشریت ته د ژوند ډیر مکمل دستور العمل وړاندې کړي دي ، چې پکې د پیدایښت له ورځې نیولی بیا تر مرگه پوري د ژوند هر اړخ او هرې شعبې پوره تعلیم اولارښوونه موجوده ده ، د ژوند له شعبو یوه هم دانسان د شرم او حیاشعبه ده ، چې هیڅ ورڅخه د اسلام دمبارک دین ارشادات ورڅخه په څنګ تیر شوي نه دي ، اوقرآن کریم خلکو ته د ویده کیدلو او پورته کیدلو ترطریقې پوري په هغو بحثونه کړي ، اودې خبرې ته ئي خاصه توجه کړې چې دارام کولو

پروخت (کله چې انسان له خپله ځانه هم خبر نه وي) بغير له اجازي اوتک وتوکه هغوته مه ورننوزئ چې دا بيا کيدای شي د دواړو لپاره دخجالت سبب وگرزي.

قرآن کریم انسان ته د سپېڅلي ټولني جوړولو لارښوونه کړې ده ترڅو يو انسان د بل په ازادي کې خنډ وانه چوي اودهغې دتاوان اوله منځه تلو سبب نشي. اوتول انسانان په ارامي اوسوکالي سره ژوند وکړي څوک چې خپله ټولنه د اسلامي اخلاقو او آدابو پابنده نه جوړوي هغه به پخپله هم (بلکه دنوروزيات) په سختيو اوتکليفو کې واقع وي او په خپلو ضرورتو او غوښتنو کې به د تنگۍ او پريشانۍ بار پر اوږو ووري.

رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

(مخدر نعت قاسمي)

هغه کتابونه چې په دې کتاب کې کار ورڅخه اخستل شوي دي:

تفسير حقاني، روح المعاني، تفسير بيان القرآن، احكام القرآن جصاص، بيان السبحان تفسير ابن جرير، تفسير ابن كثير، الادب المفرد، معارف القرآن، المنجد تفسير مظهری، القاموس، تفسير جلالين، تفسير كبير، ادب المعاشرت، صحاح الستة

دادب اوملاقات دمسائلو ضميمه :-

سلام او اسلام

(وَإِذَا حُيِّتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوها إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا) په دغه ایه شریف کې الله ﷻ دسلام اودهغه داداېوښوونه کړیده.

دتحية دلفظ څېړنه اودهغې تاريخي اړخ

دتحية دلفظ معنی چاته د ((حَيَّاكَ اللَّهُ)) ويل دي چې پښتو ژباړه ئي داسې ده (خداي ﷻ دی تاژوندي لري) داسلام ترراتلو مخکي دعربو عادت دا وو چې کله به له يو بل سره مخامخ کيدل نو دابه ئي ويل ((حَيَّاكَ اللَّهُ)) يا ((أَنْعَمَ اللَّهُ بِكَ عَيْنًا)) يا ((أَنْعَمَ صَبَاحًا)) اودداسي نورو کلمو په ويلو به يې سلام کاوو، خواسلام ددوي دغه طريقه په ((السلام عليكم)) سره بدله کړه چې په پښتو ئي ترجمه داسي کيږي ((ته دي له هر ډول غم اوتکليف څخه روغ او سلامت يې)) ابن عربي رحمه الله عليه په خپل کتاب احكام القرآن کې ليکلي دي: د«سلام» کلمه دپاک خداي ﷻ له نومونو څخه يونوم دی اوده ((السلام عليكم)) معنی داده (الله رَقِيبٌ عَلَيْكُمْ) يعنی الله ﷻ ستاسو ساتونکي دي.

اسلامي سلام دټولو قومونو ترسلام بهر دی:

دنيا هر پر مختللی قوم دارواج لري چې کله له يو بل سره مخامخ کيږي نو له دې څخه گنده له لاره حتما يوه نه

يوه كلمه وايي ، مگر که ددوی دغه رنگارنگ کلمې او اسلامي سلام سره پرتله شي ، نو هغه وخت به هر څوک وپوهيږي چې اسلامي سلام تر هغو څومره مناسب او جامع دي ؛ ځکه چې په دې کې يواځې د محبت اظهار نه بلکه تر څنگ يې د محبت د حق داد ا کولو کار هم شوی دی چې هغه داد عاده چې يو انسان ئي بل انسان ته کوي ، چې پاک خداى ﷻ دي تاله هر رنگه افتونو او غمونو څخه سلامت وساتي ، برسیره پردې دادعا د عربو په طرز صرف د ژوند کولو نه بلکه د ښه او نیک ژوند کولو دعاء ده . په دې دعاسره ددې اظهار هم کيږي چې زه اوته دواړه پاک خداى ﷻ ته محتاج يو او بغير د هغه له اجازې يواوېل ته گټه نشور سولای ، ددغې معنى په اعتبار دا يو عبادت هم دی او يو مسلمان ورور ته د خداى ﷻ د ور يادولو ذریعه هم ده .

ددې تر څنگ که گورو چې يو څوک له الله ﷻ څخه غواړي چې زما ټول ملگري يا دوستان له ټولو افتونو او بلاگانو څخه وساته ، نو گویا هغه په ضمن کې دا وعده هم کوي چې ته زما له ژبي اولاس څخه په امن کې يې اوږه ستا د مال او ځان ساتونکي يم .

سلام څه شی دی ؟

ابن عربی رحمه الله عليه په خپل کتاب احکام القرآن کې دامام ابن عيينه رحمه الله عليه دغه قول رااخيستی دی چې فرمایي :

(ا تَدْرِي مَا السَّلَامُ اَيَقُولُ اَنْتَ اَمِنٌ مِنِّي) اياته پوهيږي چې سلام څه شی دی ؟ د سلام ويونکى بل چاته وايي چې ته له ما څخه په امن کې لنده دا چې اسلامي سلام يو نړيوال جامعيت لرونکى دی (۱) په

هغه کې د الله ﷻ ياد موجود دی (۲) دخپل مسلمان ورور سره د محبت او دوستۍ اظهار شوی دی (۳) داد مسلمان لپاره يوه بهترينه دعاده (۴) داله هغه سره يوډول وعده ده چې زما له لاس او ژبي څخه به تاته کوم ضرر او تکليف نه رسيږي اوته به له ما څخه په امن کې يې ؛ لکه چې سيد المرسلين نبی کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم فرمايي : (الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَتَدْيِهِ) (الحديث) يعنى مسلمان هغه دی چې ټول مسلمانان د هغه له لاس او ژبې څخه محفوظ وي ، او بل چاته ئي تکليف نه رسيږي ، څومره ښه خبره به وای چې مسلمانانو دغه کلمه دعا مو خلکو درواج په ډول نه استعمالولای ؟

بلکه لومړى ئي دهغې په حقيقت ځان پوه کولای اوبيايى له دغې کلمې څخه کار اخيستلای ، نو بيا ددې ډير اميد کېدای شوای چې داد ټول قوم د اصلاح او سمون لپاره کافي شوى وای . همد اوجه ده چې نبی کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم په مسلمانانو کې يواوېل ته د سلام پراچولو د پرتينگار کړى دی او هغه يې افضل الاعمال بللى دی اود هغه فضائل ، اجرونه او ثوابونه يې په حديثونو کې بيان کړي دي لکه چې دا حديثو د مشهور کتاب صحيح مسلم شريف په يو مبارک حديث کې هغه ﷺ فرمايي : ((تاسو تر هغه وخته جنت ته نشئ داخليدلای تر څو مؤمنان نشئ اوستاسو ايمانونه تر هغه وخته نشي مکمل کيدای تر څو له يواوېل سره محبت ونکړئ ؛ زه تاسو ته يوداسى شى ښيم اچې : که تاسو په هغه عمل وکړئ نو ستاسو تر منځ

به محبت پيداشي؟ هغه داچې پخپلو منځو کي د سلام اچول عام کړئ ، يعنې په هر مسلمان باندې سلام اچوئ که تاسو يې پيژنئ او کنه.)) له حضرت عبدالله بن عمر رضي الله تعالى عنهما څخه روايت دي چې يو چاله نبي کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم څخه پوښتنه وکړه چې د اسلام په اعمالو کي بهترين عمل کوم دی؟ نبي کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم ورته وفرمايل: چې خلکو ته ډوډۍ ورکوه او سلام عام کړه (يعنې پر هر مسلمان ئي اچوه که ئي پيژني او کنه) (صحيحين)

مسند احمد، ترمذی، ابوداؤد له حضرت ابو امامه رضي الله تعالى عنه څخه نقل کړی دی چې: نبي کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم وفرمايل: د الله ﷻ په نزد تر ټولو زيات نژدي هغه څوک دی چا چې په سلام ويلو کي لومړی توب وکړ.

په مسند بزار او معجم کبير طبرانی کي د حضرت عبدالله بن مسعود رضي الله تعالى عنه حديث دی چې نبي کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم وفرمايل: سلام د الله ﷻ له نومو څخه يونوم دی چې الله ﷻ ځمکي ته رالېږلي دي، نو تاسو سلام په خپلو منځو کي عام کړئ، ځکه چې کله يو مسلمان مجلس ته ورځي او دورتلو پروخت پر هغو سلام اچوئ، نو هغه ته د الله ﷻ په نزد د بهتری يولو مقام په دې وجه حاصلېږي چې هغه د مجلس ټولو خلکو ته پاک خدای ﷻ ورياد کړ. که د مجلس خلکو ځواب ور نه کړ نو هغه څوک به ورته ځواب ورکړي چې د دغه مجلس تر خلکو به تر دې يعنې د الله ﷻ فرشتې.

همدارنگه په يوبل حديث شريف کي د نبي کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم ارشاد دی: چې تر ټولو لوی بخیل هغه دی چې په سلام اچولو کي بڅالت کوي. (طبرانی، معجم کبير له ابی هريرة رضي الله تعالى عنه څخه) څوکه غواړئ د نبي کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم د دغو ارشاداتو هغه اغيزه (اثر) چې پر صحابه کرامو ئي کړي و معلومه کړئ، نو د دې لپاره دغه يو عجيب روايت کافي دي چې: عبدالله بن عمر رضي الله تعالى عنهما به ډيروخت بازار ته د دې لپاره تلئ چې يو مسلمان پيدا کړي او هغه ته سلام ورواچوي او د عبادت ثواب وگټي. هغه به بازار ته د څه اخستلو يا خرڅولو لپاره نه تلئ بس همدا به ئي مقصد و، دغه روايت په موطأ امام مالک کي له طفيل بن ابی کعب رضي الله تعالى عنه څخه نقل شوی دی.

د سلام ځواب اود نبي کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم عمل:
په تيرو مخونو کي د قرآن کریم کوم ايت چې ذکر شوی و په هغه کي دا ارشاد شوی چې که تاسو ته سلام درواچول شي، نو تاسو تر هغه بهتر ځواب ورکړئ او ياکم از کم هغه الفاظ خو ووايئ د دې پوره وضاحت نبي کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم په خپل دغه عمل سره فرمايلي دي: چې يو وخت نبي کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم ته څوک راغی او ويي ويل (السّلامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ) نبي کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم په ځواب کي ورته وويل: (وَعَلَيْكُمْ السّلامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ) د وَرَحْمَةُ اللَّهِ جمله ئي پکي زياته کړه،

څه وخت وروسته بل سړی راغی او ویي ويل : (السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُوْلَ اللهِ وَرَحْمَةُ اللهِ) نبي کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم په څوار کي ورته وویل : (وَعَلَيْكُمْ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ) اوڅه وخت وروسته بل سړی راغی او ویي ويل : (السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُوْلَ اللهِ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ) او (وَبَرَكَاتُهُ) جملي یې هم پکې وویلي نو نبي کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم په ځواب کي ورته وویل : (وَعَلَيْكُمْ) دهغه نفر په زړه کي گیلله پیدا شوه او عرض کړ وکړ چې : ای د الله ﷺ رسول له زما مور او پلار دي تر تا قربان وي تر ما له مخه چې څو نفر راغلل تا دهغو په ځواب کي د دعا څو کلمي زیاتې کړې ، خوماته دی صرف په (وَعَلَيْكُمْ) سره ځواب راکړ ، نبي کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم ورته وفرمایل : تا ټولي کلمي پخپل سلام کي سره راغونډې کړي نو ځکه ما هم د قرآني لارښوونې سره سم ستا ځواب په بالمثل درکولو سره وکړ. له مخکني حدیث شریف څخه یو دا خبره معلومه شوه چې په ایت کي کوم حکم راغلی دی چې ځواب تر مخکنيو الفاظو په بنو الفاظو ورکوي دهغه صوره دادی چې کله الفاظ چې سلام زیونکي ویلي وی تاسو په ځواب کي تر هغه په زیاتو الفاظو ځواب ورکوي یعني که هغه وویل (السَّلَامُ عَلَيْكُمْ) نو تاسو ځواب داسی ورکوي چې : (وَعَلَيْكُمْ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللهِ) نو تاسو ځواب داسی ورکړئ چې : (وَعَلَيْكُمْ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ) دوهمه دا خبره ورڅخه معلومه شوه چې د دغو کلمو زیاتوالی صرف تردو و کلمو پورې

سنت دی ، تردی زبات سنت نه دی او ددې حکمت ډیر څرگند دی چې د سلام د وخت تقاضی داده چې کوتاه خبرې باید پکې وشي په هغه کي دومره زیادت مناسب نه دی چې ورڅخه په کوم کار کي تاوان پېښ شي یا اوریدونکي ته تکلیف شي . نوله دې خاطر ه چې درېیم سړی په سلام اچولو کي ټولي جملي وویلي نو نبي کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم په هغه کي له نور زیادت څخه احتراز وکړ. درېیمه خبره له دغه حدیث شریف څخه دا معلومه شوه چې که سلام ویونکي په خپل سلام کي درې واړه جملي ووايي او تاسو په ځواب کي یوه کلمه ووايي نو هم دادا بالمثل په حکم کي په قرآني حکم چې (اوردھا) دی د عمل کولو لپاره بس دی لکه چې نبي کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم یو اړ صرف په یوه کلمه سره بسوالی کړی و.

خلاصه

د ایت د مضمون لنډیز داشو چې کله کوم مسلمان ته سلام ورواچول شي ، نو دهغه په ذمه ځواب واجب شو ، که بې له څه شرعي عذره یې ځواب ورنکړ نو گناهگار دی ، خو په ځواب ورکولو کي بیا هغه لږه دوه اختیاره شته ، لومړی دا چې په کومو الفاظو چې سلام ورباندی ویل شوي دی ، تر هغه په بهترو الفاظو دي ځواب ورکړي ، او دوهم دا چې په بعینه هغو الفاظو دي ځواب ورکړي.

په دغه ایت شریف کي خود سلام ځواب ورکول په ښکاره ډول واجب اولازم ښودل شوي دی مگر د اول سلام ویونکي درجه په ښکاره ډول نه ده بیان شوي ، خو که د (إِذَا حُتِّبْتُمْ) لفظ ته څیر شو نو په هغه کي دې

طرفته اشاره شوي ده ځکه چې دغه لفظ د مجهولی په صیغه
بغیر د فاعل له معلومولو ذکر کیدای شي چې سلام داسې یوشی دی
چې عاده یې ټول مسلمانان کوي په مسند احمد، ترمذی،
ابوداؤد کې د نبی کریم صلی الله تعالی علیه و آله وسلم دغه
ارشاد نقل شوی دی چې: د پاک خدای ﷻ په نزد ډیر مقرب (هغه چې
تزدیکت او دوستي ورته حاصله وي) هغه څوک دي چې په سلام
اچولو کې ځان رومبې کوي۔

تاسو په سلام باندې د نبی کریم صلی الله تعالی علیه و آله وسلم
تینگنار او د سلام فضیلت په خپلو سترگو په هغو ارشاداتو کې ولیدل
چې مخکې تیر شول له هغو څخه ډیر ډیر معلومېږي چې په سلام کې
ځان رومبې کول تر سنت مؤکد کم نه دی.
په تفسیر محیط کې لیکلي دي چې د اکثر و علمانو په نزد لومړی سلام
سنت مؤکد دی.

او حضرت حسن بصری رحمه الله علیه فرمایلي دي چې (السلام
تطوع والرّد فريضة) یعني په اول وارسلام ویلو کې اختیار دي،
خو ځواب وړ کول یې فرض دي. همدارنگه نبی کریم صلی الله تعالی
عليه و آله وسلم د قرآن کریم د دغه حکم په اړ وند نور تفصیلات هم
د تشریح په ډول فرمایلي دي، چې موږ هغه هم دلته دا اختصار په ډول
وړاندې کوو۔

د صحیحینو (بخاری، مسلم) په یو حدیث کې راغلي دي چې په څه
شی کې سپوروي نو هغه ته پکار ده چې پر پیاده خلکو سلام واچوي،

او هغه څوک چې روان وي هغه دی پر ناستو خلکو سلام واچوي، او کو
م خلک چې په شمیر کې کم وي او په یوه بله ډل باندې تیریږي
نو هغوته پکار ده چې په سلام ویلو کې لومړی والی وکړي.
د ترمذی شریفې په یو حدیث کې راغلی دی چې کله یو انسان خپل
کورته ورځي نو پکار دی چې پر کوروالو باندې سلام واچوي ځکه
چې په دی سره هم هغه ته برکت حاصلیږي او هم د کور خلکو ته.
د ابوداؤد شریف په یو حدیث کې راغلي دي چې که تاسو له یو مسلمان
سره په وار واروینئ نو په هر وار کې ورباندې سلاواچوئ، او په څه
ډول چې دا ول واریدلو سلام سنت دی هم هغه رنگه درخصت کیدلو
پروخت هم سلام ویل سنة او د ثواب کار دی، د مضمون په پای کې یې
و فرمایل: (إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا) یعني الله ﷻ د هر شي
حساب اخیستونکي دي چې پکې انسان او اسلامي جقونه لکه سلام
او دهغه ځواب او نور داخل دی چې د دغو به هم پاک خدای ﷻ حساب
اخلې۔ (معارف القرآن ۲/ ۲۰۱ له ۵۰۱ څخه تر ۵۰۲ پورې)

په سلام اچولو کې د لومړیتوب فضیلت:

حضرت ابو امامه رضی الله تعالی عنه وایي چې نبی کریم صلی الله
تعالی علیه و آله وسلم و فرمایل: تر ټولو خدای ﷻ ته نژدې هغه څوک
دی چې په سلام ویلو کې لومړیتوب وکړي. (احمد، ترمذی، ابوداؤد)
دغه فضیلت په هغه چا کې کیدای شي (یعني د دغه لفظ مخاطبین
هغه څوک دي) چې دلاری پر سر له یو او بل سره مخامخ شي، ځکه چې
په هغه حالت کې دوی د سلام د لومړی کولو په حق کې سره برابر دي،

نوحې هريوه يې وارپومي کړ نودغه فضيلت يې په برخه شو، او که ددې برخلاف داسي وشول چې يو څوک ناست و او بل څوک ورته راغلی، نودسلام ويلو حق دهغه چادې چې راغلی وي، نو که هغه راغلي سړی لومړی سلام واچوي نودغه فضيلت يې نه دی گټلی او که ناست سړی په سلام کې ځان مخکي کړ، نودغه فضيلت ورپه برخه شو، ځکه چې راغلی سړی دسلام په لومړی والي سره صرف هغه حق داء کړ چې پر هغه لازم و.

د حضرت عمر رضی الله تعالی عنه په باره کې نقل شوي دي چې هغه به فرمايل: درې شيان داسي دي چې که مسلمانان يې ورخپل کړي نوددوی په خپل منځي تړاوونو کې به ټينگښت راولي اوداهغه شيان دي چې په يومسلمان کې له بل مسلمان سره دمحبت او اخلاص نيت اواراده راژوندي کوي - اول: دليدوکتوپروخت په سلام ويلو کې لومړيتوب دوهم: مسلمان ورورته په هغه نامه خطاب کول او هغه رابلل چې هغه ورباندې خوشحاله کېږي. درېيم کله چې يومسلمان مجلس ته راشي نو هغه ته په عزت او احترام سره ځای ورځالي کول.

مسئله: - که کله په تلو راتلو کې دوه نفر سره مخامخ شول چې دواړه يوشان نوعيت لرونکي و، يعني دواړه پياده و او يا دواړه سپاره و، نو کوم چا چې لومړی سلام واچاوو، نو هغه گواکې ددې څرگندونه وکړه چې هغه الله ﷻ له غرور او تکبر څخه پاک ساتلی دی.

مسئله: - سلام اچول سنت دی اودسلام جواب ورکول فرض دی، که يو څوک مجلس ته ورشي او هلته په خلکو سلام واچوي، نو په مجلس کې ناستو خلکو باندې ځواب ورکول فرض دی.

او که هغه نفردوهم واريياراغی اودمجلس خلکو ته يې سلام واچاوو نو بيا يې ځواب پر هغو خلکو باندې فرض نه، بلکه مستحب دي.

مسئله: - په سلام اودهغه په ځواب دواړو کې بايد دجمعي له صيغو کار واخستل شي که څه هم تاسو يونفرته سلام اچوئ، يا ديوه نفردسلام ځواب کوئ ترڅو هغه فرشتي چې له انسان سره شته هم په خطاب کې ورگډې شي. (مظاهر حق ۵/ ټوک ۲۵۹ مخ)

مسئله: - که يو څوک دسلام اچولو پروخت په داسي کار مشغول وي چې له شريعت سره خلاف وي، نو هغه دسلام دځواب حق نه لري. (مظاهر حق ۵/ ټوک ۲۵۹ مخ)

څوک به پرچا باندې سلام اچوي؟

حضرت ابوهريرة رضی الله تعالی عنه ويلي دي چې نبی کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم وفرمايل: چې يو څوک پريوشي باندې سپوروي هغه به پر پياده (په پښوروان) باندې سلام اچوي، او څوک چې روان وي هغه به ناستو خلکو ته سلام وراچوي، اودخلکو کوچنی له به لويه ډلې ته سلام وراچوي. (بخاری، مسلم)

مسئله: - د نبی کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم ارشاد چې سپاره خلک به پياده خلکو ته سلام وراچوی په اصل کې حکم دی اودغه حکم دخاکساري اوتواضع په لوري دترغيب اوهڅولو لپاره دي،

ځکه چې که یو څوک د سپریدلو وسیله لکه آس ، موټر ، اوداسي نورولري نوښکاره خبره ده چې پاک خدای ﷻ هغه تربیاده خلکو هوسا او پورته کړي دي ، نو هغه ته پکار دی چې عاجزي او تواضع غوره کړي. همدارنگه هغو خلکو ته هم چې په شمیرکي کم وي پکار ده چې له داسي خلکو سره چې په شمیرکي تردوي ډیروي دمخامخ کیدو پروخت دعا جزی او خاکساری په وجه اودهغو ډیروالي د احترام له امله په سلام اچولو کي لومړی توب وکړي ، امام نووي رحمه الله علیه فرمایي: چې که یو څوک له یوې ډلې خلکو سره مخامخ شي یا هغوته ورشي او غواړي چې هغو ته یو سلام وانه چوي بلکه له هغو څخه ښي خو خاصونفروته اچوي ، نو دا کار مکروه دی ځکه چې د سلام اصلی او بنیادي مقصد د خلکو ترمنځ محبت او نژدیکت راوستل دي ، کله چې یو څوک له مجلس څخه یو څو خاصو کسانوته سلام اچوي ، او نور پریږدي نو د پاته خلکو په زړه کي د ډار او پردي والي احساس پیدا کیږي ، اودغه شيان بیا ډیر وخت د نفرت اود بښمنۍ سبب ګرزي.

مسئله: د بازار ، عامولارو او سپرکونو حکم له دي څخه جلا دي ، ځکه چې په بازار او عامولارو کي چې هر څوک ورباندې تګ راتګ کوي ، ځینو خاصو خلکو ته سلام اچول کافی دي ، ځکه چې که یو څوک په بازار یا عامولارو کي هر چاته سلام وراچوي ، نو ورڅخه خپل شخصي ژوند او کار ته خلاصیدل ښي امکان نه لري.

او حضرت ابوهریره رضی الله تعالی عنه ویلي دي: چې نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم وفرمایي: کوچنیان لویانوته ، روان ناستو خلکو ته او کوچنی ډله دي لویه ډله ته سلام اچوي (بخاري ، مسلم) **تشریح:** - علماؤ لیکلي دي چې پورتنی حکم داسي دي چې کله یو نفر له دي خواروان وي او بل له هغې خواروان وي او بیا سره مخامخ شي نو کوچنیان به لویانوته سلام اچوي خو که مجلس تیار جوړ و او څوک ورغلی ، نو ورتلونکي سړي به لومړی سلام اچوي که کوچنی وي که لوی ، که دمجلس ترخلکو ډیروي او که کم. (مظاهر حق جدید ۵/ ۲۳۹ مخ)

څه وخت باید سلام و اچول شي ؟

له حضرت ابوهریره رضی الله تعالی عنه څخه روایت دي چې نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم وفرمایي: یو څوک له تاسو څخه چې له بل مسلمان ورورسره ملاقات کوي ، نولومړی باید سلام ورواچوي ، اوله هغه وروسته که ددوي ترمنځ دوهمره لیریوالی راشي چې یوه ونه ، یا دیوال یا لویه ډبره یي ترمنځ پرده شي او بیا بیرته سره ورشي نو بیا دی دوهم وار هم ورته سلام و اچوي.

تشریح: - مطلب دادی چې له دومره لږ جلاوالي وروسته هم سلام اچول مستحب دي. هغه خو پریږده چې ترلیري ځایه ولاړ شي او بیا بیرته راشي ، گویا دغه حدیث شریف د سلام مستحبوالی او په هر ځای کي ددغه د ادب دلحاظ ساتلو بیان د مبالغې (تراصلی اندازې زیات ښه والی) په طور کړي دي ، خودا باید پوره په یاد ولری چې

د سلام د دومره لوړ ارزښت باوجود داسې ځایونه هم شته چې هلته باید سلام وانه چول شي، لکه: هغه چاته سلام وراچول مکروه دی چې غټي ياوړې بولې کوي، یا په ټټۍ کې وي، یا په جماع (هم بستری) لگياوي، او یا په همدغه رنگه بل کار کې مشغول وي او پر هغه ئې خواب هم واجب نه دی. دغه رنگه که څوک ویده وي یا په حال کې نه وي، یا پر لمانځه ولاړ وي، یا اذان کوي، یا په حمام کې وي، یا خوراک کوي، گوله ئې په خوله کې وي، او سلام ورواچول شی نو سلام اچوونکي د خواب اخستلو حق نه لري. د خطبې پروخت هم باید سلام وانه چول شي، اونه باید د بل چا سلام ته خواب وویل شي، او هغه چاته هم باید سلام وانه چول شي د قرآن کریم تلاوة کوي، خو که چاپر تلاوة کونکي سلام و اچاوو نو تلاوة کونکي ته پکاره ده چې تلاوة ودروي او خواب ورکړي، او بیا بیرته د اعدو بالله په ویلو په تلاوة پیل وکړي. (بظاهر حق/ ۵/ ۲۴۸ مخ)

علامه ابن کثیر رحمه الله علیه لیکلي دي چې د غیر مسلم، فاسق، او بدعتی سلام ته خواب ویل واجب نه دی، تفسیر سراج لیکي چې کافرت ته سلام وراچول جرم دی مگر د ځینو مشائخو ویناده چې که په هغه زمانه کې د ضرورت وي چې کافرت ته سلام ورواچول شي نو بیا روا دی، مگر بهتره داده چې په زړه کې د نیت نه کوی بلکه صرف د لاس اشاره دی ورته وکړي او که په ژبه هم وویل نو په زړه کې دي ملائیکي ورته نیسي، که څه هم په ظاهره داسې معلومېږي چې غیر مسلم ته سلام وراچول شو مگر په باطن کې خونیت پر کافر د سلام

ویلو نه ده. کوشش باید د ضرورت په صورت کې داو شي چې د (هَذَاكَ اللَّهُ) په ډول جملو سره ورسره د تعلق اظهارو شي، خودتاً سف ځای دی چې دنن سبا مسلمان داسې کسانو ته د سلام په خپلو الفاظو سره د اکار کوي، او دا ډیر نامناسب کار ده.

مسئله: لمونځ کونکي، خطبه ویونکي او په حج کې د لېک ویونکي ته سلام وراچول سنت نه دی او نه پردوي خواب واجب دی.

مسئله: د قرآن کریم یا حدیثو ویونکي، یا علمي مذاکرې کونکي ته سلام مه اچوئ.

مسئله: د اسنت دی چې کله یو نارینه خپل کور ته ورځي، نو پر خپله میرمن باندې دی سلام اچوي. او میرمن دي پر خپل خاوند باندې سلام اچوي، همدارنگه په خپلوانو کې پر محرمو (چې د سلام ویونکي نکاح ورسره حرامه وي) بشپړې ته سلام اچول سنت دی.

مسئله: که څوک د شطرنج لوبه یا داسې نوري لوبې کوي یا اواز (غزلی) وایي، یا کوټري الوزوي و یا دغه رنگه بل کار کوي، نو هغه ته باید سلام وانه چول شي. (تفسیر بیان السبحان/ ۷/ ۴۹۷ مخ)

مسئله: که یو څوک یواځې و نو د سلام لمړی کول ورباندې عینې سنت دی، او که یوه ډله وه نو کفایې سنت دی، یعنې که له ټولې ډلې څخه یو نفر سلام و اچاوو (یا له ټولې ډلې څخه یوه نفر سلام ته خواب ورکړ) نو د ټولو غاړه خلاصه شوه مگر ثواب ئې صرف د هغه چا دی چې سلام ئې ویلی دی ((او خواب ئې ورکړی دی)) که یوه نفر ته ډیر و خلگوپه یوه وار سلام و اچاوو، نو د هغو ټولو لپاره د خواب ویونکي یو خواب

کافي دي ، که پريوه ډله باندې سلام و اچول شي نو پرتولو باندې يې خواب واجب دی خو که يوه له دوی څخه خواب ورکړنو دتولو غاړې ورباندې خلاصیږي . (تفسير بيان السبحان ۷ ټوک ۴۹۷ مخ ، مظاهر حق ۵ ټوک ۳۴۷ مخ)

مسئله :- که په کورکي هيڅوک نه و نو مناسب ده چې دسلام پرځای دغه کلمات ووايي (السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين) ترڅو هغو فرشتو ته سلام ورسېږي کومې چې په هغه ځای کې اوسي . (مظاهر حق ۵ ټوک ۳۴۸ مخ)

مسئله :- سلام بايد تر خبرو مخکې وي ، تر دې چې په څه ويلو پيل وکړي لومړی بايد سلام و اچوي ، او بيا خپلې خبرې پيل کړي ، تر سلام مخکې خبرې کول سم کار نه دی .

مسئله :- هغه چاته چې اذان يا اقامت کوي يا د ديني کتابونو تدريس کوي ، ياپه کوم انساني ضرورت لکه استنجاء لگياوي هغه ته نه سلام وراچول روادی اونه پر هغه دسلام خواب ورکول واجب دی . (معارف القرآن ۵ ټوک ۵۰۲ مخ)

د سلام ويلو ادنی درجه :

مسئله :- دسلام اچولو کمه درجه (السلام عليكم) دی ، خو که (السلام عليك) وويل شي يا (سلام عليك) وويل شي نو هم کافي دي ، اود سلام د خواب ادنی (کمه) درجه (وعليک السلام) يا (وعليکم السلام) ويل دي ، او که د (واو حرف) ورسره ونه ويل شي نو هم کافي دی .

مسئله :- پر دې خبره دتولو علماؤ اتفاق دي ، چې که په خواب کې صرف (عليکم) وويل شي نو خواب نه پوره کېږي ، او که واوهم ورسره وويل شي يعنی (وعليکم) نو په هغه صوره کې بيا د خواب د پوره کيدو قولونه هم شته اود نه پوره کيدو هم شته . (مظاهر حق ۵ ټوک ۳۲۵ مخ)

مسئله :- که يو څوک تاسو ته ووايي چې (السلام عليك) نو تاسو يې په خواب کې (وعليکم السلام ورحمة الله وبرکاته) ووايئ ، او که څوک درته ووايي چې (السلام عليك ورحمة الله) ، نو تاسو يې په خواب کې (وعليکم السلام ورحمة الله وبرکاته ومغفرته) ووايئ .

مسئله :- بهتره داده چې خواب په (وعليک السلام) ياپه (وعليکم السلام) سره وويل شي .

مسئله :- که دوه نفره په داسې حال کې سره مخامخ شول چې دواړو يواوېل ته وويل (السلام عليكم، السلام عليكم) نو پر دواړو خواب ورکول واجب دي . (مظاهر حق ۵ ټوک ۳۲۷ مخ)

د سلام پروخت ټيټيدل

له حديث شريف څخه په څرگند ډول معلومه شوي ده چې دسلام پروخت ټيټيدل ، او عاجزي ښکاره کول لکه نن سبا چې دخلگور وواچ ده له سنتو څخه خلاف کار دی او نبی کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم دغه کار په دې خاطر نه دی خوښ کړی چې دا کار درکوع په حکم کې دی او رکوع د الله ﷻ عبادۃ دي .

مسئله :- که يو څوک دچا (مشر، عالم ، پير) مخته په ځمکه څکيږي ياد هغه پښو ته پريوزي يادغه رنگه نور بد حرکات کوي ، نو په دې سره

هغه نه کافر کيږي، ځکه چې داد عزت کولو په خاطر کوي، د عبادۀ نيت پکي نشته، خو که د عبادۀ په نيت يې دغه کارونه کول، نويقينا کافر کيږي. (مظاهر حق/ ۵/ ټوک ۲۷۷ مخ)

دملاقات پروخت ولاړيدل:

که يو څوک دراروان نغد عزت کولو په خاطر ولاړ شي، نو دا کار مکروه نه دی؛ بنفسه (پخپله) په دغه ولاړيدلو کي مکروه والی نشته، بلکه د افکر کول او داخوښول چې خلک راته ولاړ شوي وای مکروه دی. هغه قيام (ولاړيدل) هيڅکله هم نه ده مکروه چې د داسي چالپاره وي چې هغه نه دخلکو ولاړيدل خوښوي او نه داغواړي چې خلک راته ولاړ شوي وای.

مسئله: دا چې يو څوک چاته ولاړيږي او کنه ددی حق تړاوو له ناست نفرسره دی، يعنی يو څوک قطعاً دا حق نه لري ته به خاماخوا ولاړيدلي، او يا ولاړيږي.

حاصل دخبري داشو که تاسو داسي څوک ووينئ چې عالم يا بزرگ وي يا بهتروي نو د هغه د عزت او درنښت لپاره ولاړيدل روادی او په دی کي هيڅ منعه نشته خوداسي چاته ولاړيدل چې له يوې خوا د دومره عزت حقدار نه وي له بلي خوا د اهم زړه ورته وایي چې خلک بايد زما لپاره ولاړ شوي وای مکروه دی؛ او دغه رنگه بی ځايه هرکلی او چاپلوسی (غوره مالی) هم مکروه دی. د دنيا لرونکو (شتمنو) لپاره ولاړيدل د دنيا په خاطر، او د هغوی عزت کول هم مکروه دی او په دې اړوند سخت وعيدونه نقل شوي دي.

(مظاهر حق/ ۵/ ټوک ۳۸۰ مخ)

اصلاً دغه شي مکروه او ممنوع دی چې يو څوک د دې لپاره چې عزت او احترام يې وشي، او خلکو ته خپل ځان ډير لوړ وروپيژني داغواړي چې خلک دي زما لپاره ولاړ شي، او که قيصه همدغه ډول نه وي نو نه بيا ولاړيدل نه مکروه دی او نه ممنوع. (مظاهر حق/ ۵/ ټوک ۳۸۲ مخ)

او و عیدونه هم د هغه چالپاره دی چې خلکو ته د تکبر او غرور په ډول دا حکم کوي چې زما لپاره بايد ولاړ شي او يا هغه دې ته مجبور وي چې هرکله زه راځم نو تاسو بايد ولاړ شي. رفعت قاسمي.

پردی بنځي ته سلام اچول:

له حضرت جرير رضی الله تعالی عنه څخه روايت دي چې يو وار نبی کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم له بنځوسره تيریدی، نو په هغوی ئي سلام و اچاوه (احمد)

تشریح: دا خبره د نبی کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم تر مبارک ذات پورې خاصه وه ځکه چې په کومه فتنه يا شرکي داشرف المخلوقات ﷺ دمبتلا کيدو هيڅ ډول ويره نه وه نوځکه هغه ته پر بنځوباندی سلام اچول هم رواؤ، مگر له هغه ﷺ څخه بغير بل مسلمان ته دا مکروه ده چې بنځوته سلام و اچوي، خو که کومه بنځه د دومره ډير عمر وه چې ورڅخه دهیڅ ډول فتنې او ضرر رسيدلو ويره نه وه او نه هغې ته سلام اچولو دنورو خلکو په نظر کي بدگمانی پيدا کوله، نو هغې ته بيا سلام اچول روادی. (مظاهر حق/ ۵/ ټوک ۳۴۲ مخ)

غائبانه سلام اودهغه ځواب:

مسئله :- که یو څوک تاسو ته د بل مسلمان سلام را ورسوي نو پکار دی چې تاسو په سلام را وړونکي باندې هم سلام ووايئ او په هغه چاهم سلام ووايئ (يعنی دهغه د سلام په ځواب کې) چې تاسو ته يې سلام رالېږلی دی، نو ددی لپاره چې په دواړو موسلام ويلي وی ددی لپاره په نسائي کې په عين ډول دغه الفاظ را وړل شوي دي،
(عَلَيْكَ وَعَلَى..... السَّلَامُ) اویا (وَعَلَيْكَ وَعَلَيْهِ السَّلَامُ).

داشاروپه ذريعه سلام کول:

يهودانو او عيسايانو به سلام اچا و او د ځواب ورکولو پرځای به ئي صرف په اشارو سره بسوالی کاوو، او د سلام لفظ به يې نه وايو، کوم چې د ادم ﷺ اودهغه له اولادې څخه د انبياؤ او اولياؤ سنت او طريقه ده. کله چې نبي کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم ته کشف وشو چې زما د امت څه خلک د بې لارۍ په بنکار کيدلو سره د سلام کولو هغه طريقه کاروي کومه چې د يهودانو او د نورو قومونو نوده لکه د گوتويو او رغويو په ذريعه اشاره کول، لاسونه له يو بل سره جوخت پورته کول، ملایا سرتيتول، صرف د سلام په لفظ بسوالی کول او داسي نور، نوله دې خاطرې نبي کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم خپل امت ته په خطاب کې ددې خبرتيا ورکړه او داو عید ئي وفرمايلو چې: څوک د سلام دغه طريقه خپلوي کومه چې له اسلامي شريعت اوزماله ستوخلاف ده، نو هغه دي پوره شي چې هغه به زما له امت نه شمېرل کيږي. (مظاهر حق/ ۵/ ټوک ۳۴۷/ مخ)

غیر مسلم ته سلام اچول:

مسئله :- غیر مسلم ته (السَّلَامُ عَلَيْكُمْ) مه وایاست ځکه چې په سلام کې لومړيتوب په حقيقت کې له اسلامي اخلاقو څخه يو اعزاز دی چې حقداران يې هغه خلک دي چې د اسلام پيروان وي، د دغه حق اعزاز هغه چاته نه شي ورکول کيدای چې د اسلام د دين د بنمن اود پاک خدای ﷻ له منلو اودهغه د امر ونوله پرځای کولو څخه سرغړونه کوي. دغه رنگه له دغو باغيانو او د اسلام له د بنمنانو سره د سلام په څير په نور لارو محبت منځته را وړل هم ناروا کار دی، څوکه دغه غیر مسلم خلک په سلام ويلو کې لومړيتوب وکړي او تاسو ته ووايي چې: (السَّلَامُ عَلَيْكُمْ) نو تاسو بايد دهغو په ځواب کې صرف (هَذَاكَ اللَّهُ) وواياست. (مظاهر حق/ ۵/ ټوک ۳۴۰/ مخ)

د «ادب» معنی داده چې هغه وينا او هغه کار چې ډير ښه او ستايلو وړ وبلل شي، او يا د ادب مطلب دا ده چې هره خبره په سم ډول او ښه طريقه په ښه او مناسب ځای کې وشي او هر کار له ډير احتياط، ښه غور او دقت وروسته ترسره شي - ځينې حضراتو داسي ويلي دي چې د ادب مطلب داده چې د نیکۍ او ښه والی لار د ځان لپاره غوره کړئ، اوله گناه او بديو څخه ځان وساتئ. (مظاهر حق/ ۵/ ټوک ۳۲۵/ مخ)

نوله دی خاطرې که غیر مسلم ته د سلام پرځای ددوي د عرض په مقابل کې د ادب جمله وويله شي، نو څه منعه پکې نشته. (مصدر نفث قاسمي)

گڊوڊ مجلس ته دسلام اچولو طريقه :

امام نووي رحمه الله عليه فرمايلي دي : چې که يو مسلمان پرداسي ټولي (ډله) باندي تيريزي يا ورشي چې په هغه ډله کي مسلمان او غير مسلمان دواړه وي ، نو که څه هم هلته يو يا څو مسلمانان وي نو ورټلونکي ته پکار ده چې هغې ټولې ډلې ته د مسلمانانو په نيت سلام واچوي ، دغه رنگه علماؤ ليکلي دي چې دورټلونکي خوښه ده چې (السلام عليكم) وايي او په نيت کي مسلمان نيسي ، او که وايي چې (السلام على من اتبع الهدى) دغه رنگه علماؤ کرامو ليکلي دي چې که يو څوک غير مسلم ته خط ليکي نو هغه الفاظ دي دسلام پرځای ورته وليکي چې نبی کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم دروم بادشاه (هرقل) ته په خپل خط کي ليکلي ويعني (سلام على من اتبع الهدى) . (مظاهر حق ۵/ ۳۴۳ مخ)

درخصتي سلام او د هغه ځواب :

حضرت قتادة رضي الله تعالى عنه وايي چې نبی کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم وفرمايل : کله چې تاسو له خپلو کورونو څخه وزئ نو پر خپلو کوروالو باندي سلام اچوئ .

تشریح :- حديث شريف الفاظ (فاودعوا هله) دي چې له وداع (رخصت) څخه دي چې ددې مقصد دادی چې له کور څخه دبهر وتلو پروخت خپل اهل و عيال څخه دسلام په ذريعه رخصت شئ (يعني خداي په امانی واخلي) ، نو همدی ته په فام سره علماؤ ليکلي دي

چې ددغه سلام ځواب واجب نه دی بلکه مستحب دی ځکه چې دغه سلام په اصل کي دعاء او رخصتيدل دی .

او دامطلب ئي هم کيدای شی چې ته خپلو کوروالو ته سلام دامانت په ډول پريږده ترڅو ته بيرته په خير راشي او خپل امانت بيرته واخلي لکه چې نور امانتونه او پس اخستل کيږي .

دا خبره په يوته په يو ډول دهغه نیک فال په شان ده چې انشاء الله له کور څخه رخصت شوی به بيرته پخيراخي او هغه ته به دبیرته (بيا) سلام ويلو موقع په لاس ورځي .

له حاجي سره سلام او مصافحه کول :

حضرت ابن عمر رضي الله تعالى عنه روايت کوي چې نبی کریم صلی الله تعالى عليه واله وسلم وفرمايل : کله چې تاسو له حاجي سره ملاقات کوئ نو پر هغه سلام وایاست او ورسره مصافحه کوئ يعني هغه ته لاس ورکوئ او هغه ته وایاست چې زما لپاره دبڅښې دعاوکره مخته تردې چې هغه کورته داخل شي اوداځکه چې دهغه بڅښنه شوي ده . (احمد)

تشریح :- هغه څوک چې له خپله کوره دخدای ﷻ کور (کعبې شريفې) ته تللی وی هغه دالله ﷻ ميلمه وي او څرنگه چې هر ميلمه پال دخپل ميلمانه دهرې رواغوښتنې احترام کوي هم هغه رنگه لوی خداي ﷻ هم دخپلو ميلمنو لحاظ ساتي اودوی چې کومه دعا غواړي خداي ﷻ هغه قبلوی ، که هغه دخان لپاره مغفرت او بڅښنه غواړي نو پاک خداي ﷻ دوی ته دغه دولت ورپه برخه کوي .

په حج کولو سره انسان داسې څوک گرزي چې هره دعایي خدای ﷻ ته قبوله وي ، څه وخت چې هغه مکي مکرمې ته داخلېږي بیا ترڅلوینست ورځي وروسته راتگ پوري همداسې وي . په پخوا وختونو کې هم دا عاده ؤ چې کله به حاجیان له حج څخه بیرته کور ته راتلو ، نو خپلوان او عام خلک به دهغوۍ مخي ته په دي غرض ورتلو چې د حاجي بڅښنه شوي ده اوله گناه څخه پاک بیرته کور ته راروان دي موږ به له هغه سره ستړي مشی وکړو مخته تردې چې هغه په دنیا ملوث شي ترڅو موږ ته د هغه څه برکت راوړسېږي . دغه د حاجیانو استقبال ته ورتللو رواج په اوس زمانه کې هم خود اوخت د پاک اوسم نیت خلک ډیر کم اودنوم لوړولو او جزباتو خلک زیات دي .

څرنگه چې په دغه حدیث شریف کې قید لگول شوی ؤ ، چې له حاجي سره د کور تر د اخیلیدو مخکې سلام او مصافحه وکړئ ، هغه ددې په وجه دی چې یو خولا تر دغه وخته پورې هغه د دنیا په کارو ملوث شوي نه دی اوله خپلو کوروالو او عیال سره مشغول شوي نه دی او پل لا تر دغه وخته پورې هغه د خدای ﷻ په لاره کې دی اوله گناهونو څخه پاک اوصاف دی ، نو څرنگه چې په دغه وخت کې د حاجي صاحب دعا ډیره ژر قبلېږي نوله دې خاطر ه ورباندې د ځان لپاره د مغفرت دعاء وکړئ ترڅو پاک خدای ﷻ هغه قبوله کړي او تاسو ته د بڅښنې او مغفرت نیکمرغي درپه برخه کړي . علماء کرام ولیکلي چې عمره کونکي ، جهاد کونکي ، اود دیني علم زده کونکي هم د حاجي په حکم

کې دی یعنې کله چې دغه درې ډوله خلک له خپلو کارو څخه د کور په لوري راروان شي ، نو تاسو له هغو څخه هم مخته تردې چې کور ته داخل شي مصافحه وکړئ اود ځان لپاره ورڅخه دعاء وغواړئ ځکه چې دغه خلک هم بڅښل شوي دي . (اللهم اجعلني منهم) (مظاهر حق ۳/ ۲۷۹ مخ)

د مصافحي فضیلت :

حضرت براء بن عاذب رضی الله تعالی عنه وایي چې نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم وفرمایل : کله چې دوه مسلمانان له یو او بل سره یوځای کیږي ، اوله یو بل سره د لاس په ذریعه روغ پرکوي ، نو ددوي تر جلاکیدو مخکې لوی خدای ﷻ دوي ته بڅښنه کوي . (احمد ، ترمذی ، ابن ماجه)

تشریح :- آن حضرت ﷺ فرمایلي دي : کله چې دوه مسلمانان سره ورځي او یوله هغو څخه پریل باندې سلام اچوي ، نوله دوی څخه خدای ﷻ ته ډیر نژدې او خوښ هغه مسلمان وی کوم چې په فراخ تندي او ښه طبیعت له خپل ملگري مسلمان سره مخامخ کیږي ، او بیا چې کله سره دوي دوه مصافحه کوي نو پاک خدای ﷻ پر دوي سل (۱۰۰) رحمتونه نازلوي ، له هغو سلو څخه (۹۰) رحمتونه په هغه چا دی چې لومړی والی یې وکړ اولس رحمتونه پر هغه چا دي چې مصافحه یې وکړه . (مظاهر حق ۷/ ۷۰ مخ)

د لاس او غیږي حکمونه :

دیو پیاده مسلمان له بل مسلمان سره د ملاقات پروخت مصافحه سنت دی مصافحه بایدیه دواړو لاسووی ، صرف په یوه لاس

مصافحه کول سنت نه دی ، دمصافحي لپاره کوم خاص وخت يا خاصه خوشحالي (مراسم) ضروري بلل غير شرعي خبره اوبدعت مذمومه دی ، خوکه يوميلمه داسی وخت مسجد ته راغي ، چې خلک په لمانځه مشغول و ، يالمونځ شروع کيدونکي و ، هغه لمونځ وکړ اوله هغه څخه وروستويي له خلگوسره مصافحه کوله نودغه مصافحه بي شکه سنت اوسمه مصافحه ده ، په دي شرط چې هغه ترمصافحي له مخه سلام هم ويلي وي ، کله چې موږ ته دامعلومه شوه چې که څه هم په ټاکل شوي اومکروه وخت کي مصافحه کول مکروه دی ، مگرکه بياهم يوڅوک په دغه دمصافحي کولو لاسونه ونيسي ، نوله هغه څخه به خپل لاسونه نه راکش کوو ، اوهغه به خالی لاس نه پرېږدو ځکه چې په دي سره هغه غمجن کيږي ، او يومسلمان ته دغم نه رسول دادا بوترعايت زيات مهم دی .

مسئله :- دروغ پر لپاره لاس ورکول سنت دي ، مگردروغ پر طريقه بايد داسي وي ، چې ديو نفرورغوی دبل نفرورغوي برابرشي ، صرف دگوتودسروپه نيولو بسوالی نه دی پکارځکه چې صرف دگوتودسرونونيول دمصافحي هغه طريقه ده چې بدعت ورته ويل شوي .

مسئله :- معانقه (له يوبل سره دسينولگول) له شريعت سره سم اورواکار دی په خاص ډول په هغه وخت کي چې يوڅوک له مسافري راغلی وي ، مگرددي اجازه هغه وخت ورکول کيدای شي چې دهغي

په وجه په څه شريافتنه کي دمبتلاکيدلو اويادشک اوشبهې پيدا کولو خطر نه وي ،

مسئله :- هغه معانقه (يوبل ته غير ورکول) چې دبدوخيالو نواوجنسي ارادوتراثر لاندی وي مکروه ده ، اوهغه چې دمحببت اوعزت په خاطر وي هغه بي له شکه روا ده . (مظاهرحق ۵/ ۲۲۸ مخ)

مسئله :- تقبيل (دلاسونو ، تندي بنکولول) هم هغه وخت روا دی چې دڅه فتنی دشک دپيدا کولو ويره نه وي ، بلکه ځينو حضراتو ددين دبزرگانو ، اودسنتودمتابعينو علماؤ لاسونه بنکول مستحب گڼلي دی ، مگرله هغوسره له مصافحي وروسته خپل لاسونه بنکولول اصل نه لري ، بلکه دادجاهلانو طريقه ده اومکروه ده . (مظاهرحق ۵/ ۲۲۸ مخ)

له بنځوسره دنارينه وومصافحه :

مسئله :- دخوانانوسرولپاره له خوانو بنځوسره په لاس پوښتنه کول حرام دی ، اوله هغې زړې بنځې سره په لاس روغې کولو کي څه منع نهشته چې پکي ورته دجنسي ارادودراپورته کيدو خطر نه وي

مسئله :- هغه زاپه (سپين پيري) سړی ته چې دجنسي جذبودفتنوجوړولو ورسره هيڅ ډول خطر پاته نوي روا دی چې له خواني بنځې سره په لاس روغې وکړي .

مسئله :- دبنځې په ډول (بنائسته) بي پيري هلک سره هم مصافحه کول روانه دی .

مسئله - د ابايد هر چاته معلومه وي چي د چاچي ليدل (يا هغه ته كتل) حرام دي دهغه مسه كول هم حرام دی، بلكه دمسه كولو حراموالی تركتولو هم زیات دی. (مظاهرق/ ۳۷۳/ ۳۷۷ مخ)

دمولانا د اشرف علي تهانوي رحمه الله عليه فتوی:

پوښتنه :- په اخرونو كي مصافحه اومعائنه (لاس او غيږ وركول) روادي او كنه؟

ځواب :- قاعده كليده داده چي عبادتونو ته نبی كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم كوم هيئت او كيفيت ټاكلي دي په هغه كي تغير او تبديل روانه دی، نو څرنگه چي مصافحه سنت ده نو ځكه له عبادتونو څخه گټله كيږي خو په دې شرط چي له ذكر شوي قاعدي سره سمه وي يعنى له نقل شوي هيئت او كيفيت څخه به پكي تيري نه كيږي. اوله نبی كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم څخه دملاقات پروخت بالا جماع ياد رخصتي پروخت هم په اختلاف سره نقل شوې ده. بس اوس هغي ته پردغودو وختوبرسیره په بله كومه موقع يا ځای كي جواز وركول عبادت ته تغير وركول دی اودا كارمنعه دی نو ځكه ويلاى شو چي مصافحه وروستوله اخرونو او پنځو لمونځو مكره او بدعت دی. (امداد الفتاوى ۷۰۸ مخ دشامي په حواله)

دمصافحي اومعائني حقيقت

د اسلام د مبارك دين چي څومره ضروري خبري وي، په هغو پاندي په لومړي وار صحابه كرامو بيا تابعينو بيا تابع او ورپسي بلا فو (رحمة الله عليهم) عمل وكړ او په دغه عمل كي ټي خپل ژوند

تير كړ ځكه چي له دوى سره ترموږ ډيرزيات د ثواب حاصلولو، د دين د كار كولو اود كوچني اولوى سنت ژوندى كولو مينه او جذبه وه، څه شى چي هغودين بللو په هغه به ټي په هميشني ډول عمل كولو، او كوم شيان چي دوى سره له قدرته ونه كړل، نو معلومه شوه چي هغه ياله دينه څخه نه دي يا ضروري نه دي.

دمصافحي او غاړه په غاړه كيدلو (معائني) سنت والى په خپلي طريقې پوري تړلى دی، سلام مصافحه اومعائنه په عبادت كي داخل نه دی، اودغه هغه وخت عبادت، اوكونكى ټي د ثواب حقدار بلل كيږي چي په هغه طريقه او ډول ترسره شي څه ډول چي نبی كريم صلى الله تعالى عليه واله وسلم كړى و او كه له هغي سره سمه طريقه نه وي نو په دې سره به انسان ته د ثواب پر ځاى عذاب وركول كيږي.

په حديث شريف كي په اخرونو كي او پنځو لمونځونو كي دمصافحي او غاړه په غاړه كيدلو ذكر هيڅ هم نه دی شوى. اود صحابه كرامو په زمانه كي چي له نبوي سنتوسره يي بى سارى محبت لرلواوله هغو څخه وروستوداسلا فو كراموله عمل څخه هم په اخرونو كي د دې شيانو ثبوت نه دی ترلاسه شوى. په شريعت كي معائنه اومصافحه دملاقات پروخت شته، نه دلمونځو څخه وروستو كومو عبادتونو ته چي شريعت ځايونه ټاكلي دي نو هغه كه په خپل ټاكلي ځاى او وخت كي ترسره شى نو بيا ورباندې ثواب حاصل كيږي. دمشكوة شريف شارح ليكلى دی چي بى شكه د شرعي مصافحي وخت دملاقات د پيل وخت دی، داچي خلك بغير له

مصافحي اومعائقي له يوبل سره يوځای کيږي اوديوبل
دخير اوعافيت پوښتنه کوي ، اوبياچي له لمانځه څخه خلاص شي
بيا مصافحه اومعائقه سره کوي داڅه ډول سنت دی ؟

مسئله - څوکه څوک په عين وخت کي له کوم بل ځای څخه راغلی
نوبيا ورسره مصافحه اومعائقه رواده. مگر خواصو ته په کاردی چې له
دغې مصافحي اومعائقي هم ځان وساتي ، ترڅو عام خلک داونه
وايي چې دا کار يا خود دين برخه اوياسنت دی ، او په مقابل کي داسی
طريقه غوره کړي چې په خلکو کي غم ، غصه ، نفرت اوبيزاری
راپورته نشي. دلته که دملا علی قاری رحمه الله عليه په لارښوونه
عمل وشي نوښه به وي ، هغه فرمايي : که يو مسلمان بي ځايه تاته
دمصافحي لاسونه دروغزوي ، نوته دخپل لاسو په کښولو سره دهغه
زړه مه خفه کوه اود بدگمانی سبب يي مه جوړوه بلکه په خوږه ژبه په
نرمي سره هغه له مسئلي خبرکړه ، يعني ورته ووايه چې نه
داختر ونوله لمونځوڅخه وروسته مصافحه او غاړه په غاړه کيدل
سنت دی اونه ترينځولمونځونو وروسته پاک خدای ﷻ دی موږ
ټولو ته دپوره عمل توفيق راکړي (امين)

دسلام غلطیانی :

مسئله - ځينې خلک په خط کي د (السلام عليك) پر ځای سنت سلام
ليکي ، نوکه يو چاته وليکي له سنت سلامه وروسته عرض دادی
، نوله دی خاطره چې په شريعت کي دسلام صيغه نه ده بلکه (السلام

عليکم دی دغه سنت صيغې ته ځواب ورکول واجب نه دی ، که څه هم
داروادی چې سنت سلام وليکي. (الاضافات ۱/۱۹۹ ټوک)
فائده :-

له دې څخه ثابته شوه چې کله موږ وينو چې ځينې مشرانو ،
بزرگانو په ليکونو کي ليکل شوی وي چې وروسته له سنت سلام څخه
، دهغووجه داده چې دوی په مخاطب په ځواب واجبیدلو کي
احتياط کوي ، لکه د (پرچې) پروخت د الحمد لله سوکه ويل
اود سجدی ايه په پته ويل چې فرمايل شوی دی ، ترڅو په نورو باندی
واجب نشي ،

مسئله - په حديث شريف کي دسلام صيغه (السلام عليك) اويادی
ته نژدې الفاظ دی نودهغه پر ځای بل لفظ لکه ، ادبونه ، بندگي ،
قربان اوداسي نور ټول ويل بدعت سيئه دی له دغه رنگه
ويناگانو بايد په کلکه ځان وساتي ، څوکه يو څوک دسلام له لفظ څخه
ډير بدوړي نوهغه محترم ته سلامت ! ياتسليم اياتسلامات
ويلو گنجایش معلومېږي. (فروع الايمان ۷۵ مخ)

مسئله :- ځينې خلک دسلام په ځواب کي سرتيتول ، يا صرف لاس
پورته کول کافی بولي په دې ځان پوهول په کاردی «په قرآن کریم کي
ارشاد دی چې کله تاسو ته څوک سلام وکړي نو تاسو ورته ترهغه ښه
ځواب ورکړئ اوياکم از کم بيرته په عيني هغو الفاظو ځواب ورکړئ .
له دې څخه څرگنده شوه چې دسلام په ځواب کي سرتيتول يا صرف

لاس پورته کول کافی نه دی، په دغه ډول خواب ، خواب نه گڼل کیږي، په ژبه خواب ورکول ستاسو پر ذمه پاتې ده.

مسئله:- په نن سبا خلکو کې دا عادت دی چې د سلام کولو پروخت لاس پورته کوي، چې ددې عادت پر بنسټ دل زماله نظره ډیر زیات ضروري دی؛ ځکه چې د سلام په اداء کولو کې د لاس هیڅ کار نشته، د لاس پورته کول د عزت کولو لپاره دی «چې یوله ناسمو کارو څخه دی»
(مقامات ۳۰۰ مخ)

مسئله:- ځینې ښځې نن سبا پریوه اوبله سلام اچوي، ددوي دغه سلام د شریعت نه فاعدي سره بالکل په ټکر کې وي، او آن دوي کله وخت د سلام پر ځای د سام کلمه وايي چې دا غلط لفظ دی، او حال دادي چې ښځې هم باید د سلام ویلو او مصافحي کولو رواج او عادت ولري، په دې کې ددوي لپاره هم ثواب شته. (بهشتی زیور ۶۰ مخ)

مسئله:- ډیر وخت ښځې ارنارینه دواړه په سلام کې بې احتیاطۍ کوي، د پته نه گوري چې دا وخت د سلام اچولودی کنه؟ که ذکر وي، که تلاوت وي که خطبه وي که اذان وي او که دغه رنگه بل شی، نو هم دوی یوه، بله خواتیر یې راتیر یې او خلکو ته سلامونه اچوي او حال دادي چې د عبادت پروخت (یعنی که ذکر وي، که لمونځ وي او که دغسي نور) د سلام ویل منع دی؛ دغه رنگه که یو څوک په گناه لگیاوي، هغه ته هم سلام مه اچوئ ځکه چې د گناه کار عزت کول روانه دی، او سلام کول یو ډول عزت دی.

درېیم د پیشاب (اودس مات) پروخت او د خوراک، چنباک پروخت هم سلام باید وانه چول شی. (معاشرت کی حقوق ۷، ۳/مخونه)

خلاصه داشوه چې فقهاؤ رحمة الله علیهم په دوو ځایو کې سلام اچول منع کړي دي: لومړی: کله چې یو څوک په عبادت کې مشغول وي. دوهم: کله چې څوک په معصیت (گناه) کې مشغول وي. درېیم: کله چې څوک د بشري حاجت په پوره کولو مشغول وي.
(الكلام الحسن ۱۱۷ مخ)

مسئله:- ځینې خلک ځوانو ښځو ته سلام وراچوي یا د هغوی سلام ته خواب وایي، او حال دادي چې فقهاؤ نامحرمی ځوانې ښځې ته سلام وراچول او د هغې سلام ته خواب ویل دواړه منعه کړي دي.
(اصلاح الرسوم)

یوه ټوکه:- یو چا په یو ځای کې ددې لپاره چې د سلام غلط ډولونه مسخره کړي ډیره په زړه پوري خبره وکړه هغه داسې ؤ چې دغه نفر یو مجلس ته ورغی او ورته وېي ویل چې زما سجده قبوله کړئ، هغو خلکو په حیرانتیا سره ورته وویل چې دا څه چتیا ت وایي؟
نمورې نفروته وویل چې دلته راتلونکي خلک په مختلف مختلف ډول او طریقو سلام اچوي، څوک وایي ادب مني قبول کړه څوک وایي قربان دی شم، څوک وایي له بدو سترگو په امان شي، او نوبیا دغه رنگه نوري خبرې کوي آن دا چې ماته ټول الفاظ ختم شول، نو ماله ځان سره فکر وکړ چې زه اوس څه وکړم؟ وروستوله ډېره فکره دي نتیجې ته ورسیدم چې بغیر له سجدي بل څه راته پاته نه ؤ، نو ځکه

مي داسي وويل خولنده داچي په سلام کي بايد له شريعت څخه خلاف لفظونه استعمال نشي. (وعظ الارتياب)

مسئله :- کله خولدارنگه نادره هم پېښيږي. يو طالب العلم خپلې مورته راغی او سلام ئې ورباندې واچاوه، موريي په ځواب کي کاره وکتل او په درانه طبيعت يې ورته وويل چې زويه! دادی ډيره بې تميزي وکړه، لږه ادب خبري کوه. محترموا! دا په ياد ساتئ چې سلام ته بې تميزي ويل کفر دی، ځکه چې سلام ته بې تميزي ويل په حقيقت کي د نبي کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم سنتوته بې تميزي ويل دي، او هغوته بې تميزي ويونکی کافر دی که هغه له دغه عمل څخه توبه ونکړي نو په اسلامي حکومت يې وژل واجب دی. (تسهيل المواعظ / ٢٦٩١ مخ)

دمصافحي غلطيانې:

مسئله :- خلک دافکر کوی چې مصافحه (يو بل ته لاس ورکول) يو ضروري شی دی، خو حال دادی چې هغه دغومره ضروری نه ده، دفقهاؤ قول دليل دی چې هغوی صراحتاً داويلي دي چې په فلاني او فلاني ځای کي سلام مه وایاست له هغو څخه يودا هم دی چې که څوک اوبه څښي يا څه شي خوري نو هغه ته سلام مه وراچوئ دغه رنگه که څوک وظيفه کوي يا قرآن کریم وايی نو په هغه صوره کي هم فتوی داده چې سلام مه ورباندې اچوئ په دغه ډول نور ځايونه هم شته چې سلام اچول پکي منعه دی. او حال داده چې بنفسه سلام دمصافحي ډير ضروري دی.

په حديث شريف کي راغلی دی: (ان من تمام تحياتکم المصافحه) مطلب يې دادی: چې مصافحه تمامونکي دسلام ده، نو دسلام لپاره چې کومي قاعدی دی، نو دمصافحي لپاره خوبايد په طريقه اولی سره دغه قاعدی وي ځکه چې مصافحه دسلام تابع ده، دمثال په ډول فقهاؤ رحمه الله عليهم ليکلي دي چې داډان پړوخت، دخوراک، څښاک پړوخت او دغه رنگه دنور مشغوليتونو پړوخت بايد سلام وانه چول شی، نوله دې څخه معلومه شوه چې په دغو ځايو کي مصافحه هم نشته.

مسئله :- نن سبا که له چا سره مصافحه ونه شی نو غصه کيږي؛ يو ورځ ما خپل سرتيت اچولی ؤ او وظيفه مي کوله چې يونفر راغی اود مصافحي په نيت راته ودریدی، ما ورڅخه سترگي بندې کړي ترڅو هغه زما مشغوليت او مصروفيت وويني او ولاړ شي، خو هغه بيا هم هلته ولاړ پاته شو، او اخيري راباندې ورغ وکړ چې مصافحه! ما هم بې له ځنډه ورته وويل وظيفه! داسي خلگ هم شته چې خلگ تراوړو وکشي چې له ماسره مصافحه وکړه، دنن سبا خلکو مصافحه، مصافحه نه ده تيار غم دی. (حسن العزيز / ٢٦٠١ مخ)

مسئله :- ډير علماء شته چې درخصتي مصافحه بدعت بولي مگر زمونږ علماء هغه روايللی ده ځکه چې درخصتي پړوخت سلام خوپه نص ثابت دی او مصافحه تمامونکي دسلام ده نوله دي خاطره مصافحه هم روا شوه. (حسن العزيز / ٢٦٥١ مخ)

مسئله :- ځينې خلک له مصافحي وروسته لاس نيسي اونه ئي پرېږدي ، له دې څخه تکليف جوړېږي دچالاس خاماخاله ځان سره ساتل بد دی .

مسئله :- دغه رنگه په داسي وخت کي هم دمصافحي کول مسلمان ته تکليف ورکول دی چې دهغه لاسونه بندوي .

مسئله :- که يو څوک په کارلگياوي له هغه سره مصافحه بنايي دهغه لپاره تکليف وي ، او په دغسي يو حالت کي مصافحه کول سخت کار هم دي .

مسئله :- هغه څوک چې په تيزي سره روان وي هغه هم بايد دمصافحي کولو لپاره ونه درول شي .

مسئله :- ډير خلک دا عادت لري چې له وعظ (نصيحت) څخه ورستو خاماخاله وعظ کونکي سره مصافحه کوي ، او حال داوي چې دوی تر وعظ له مخه هم له هغه سره ليدلي وي اود مصافحي او سلام وخت په لاس ورغلي وي خود هغه باوجود يې مصافحه نه وي کړي ، نو دا چې وروستو مصافحه کوي دا د وعظ لپاره يو ډول خصوصيت شو په داسي حال کي چې په شريعت کي دمصافحي لپاره د وعظ ټاکل او خاصوالي ثابت نه دی ، نو بيا ويلای شو چې داله يوي خوا بدعت شو اوله بلي خوا تکليف . (تسهيل الروعظ / ټوک ١ / ٥٨٥ مخ)

مسئله :- ځينې خلک داسي کوي چې کله له چا سره مصافحه وکړي نو بيا خپل لاسونه بنکلوي دادکوم اصل له مخي نه بلکه د جهالت نتيجه او مکروه کار دی . (فتاوی رحيميه / ټوک ٢ / ٣٠٢ مخ دشامي په حواله / ټوک ٣٧٧ مخ)

مسئله :- ځيني خلک دالسلام عليکم (ويلو پروخت په تندي باندی لاس نيسي يا تيتيږي ، او ځيني له مصافحي کولو وروسته خپل لاس پرسينه نيسي ، دا ټول کارونه يې بنياده اوله شريعت څخه خلاف دي . (غلاط العوام ٢٤٦ مخ)

مسئله :- په يو حديث شريف کي راغلي دي چې يو صحابي فرمايي چې زمالاس د نبي کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم په دواړو مبارکولاسونو کي و ، له دې څخه ثابتيږي چې په دواړو لاسوسره مصافحه کول سنت دي ، بدعت نه دی . (فتاوی رحيميه / ټوک ٢ / ٣٠٩ مخ)

مسئله :- يوبل ته د ((السلام عليکم)) ويلو پروخت له هغه سره لاس مه پورته کوي که اوريدونکی ليري وي يا سوکه نه اوري ، نو هغه ته د سلام اواز ورسوي او که بيا هم په اوريدلو کي شک ، نو بيا د سلام د لفظ دويلو تر څنگ د لاس اشاره هم وکړي . (فتاوی رحيميه / ټوک ٢ / ٣٩٠ مخ)

مسئله :- مصافحه په دواړو لاسوسره سنت ده ، او غير مقلدين چې کوم حديث وړاندی کوي ، له هغه څخه معلوميږي چې نبي کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم په دواړو لاسوسره مصافحه کړي وه ، ځکه خود صحابي لاس د نبي کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم د دواړو لاسونو تر منځ شو ، او صحابي له نبي کریم صلی الله تعالی عليه واله وسلم سره په يوه لاس مصافحه کړيده ، دغه حديث د صحابي ديولاس دمصافحي په باره کي قطعاً نه ده ، ځکه چې کله له دواړو خواوو په دواړو لاسوسره مصافحه کيږي نو حتماً به يولاس په منځ دنورولاسونو کي واقع کيږي اودلته دغه صحابي ض د نبي کریم

صلى الله تعالى عليه واله وسلم ددوولاسونوترمنخ و، په دې سره مقصوددانه دى چې خلکوته وښايي چې ماله نبي کریم صلى الله تعالى عليه واله وسلم سره په يوه لاس مصافحه وکړه دصحابه کراموپه اړونداتصور هم نشي کيدلاى چې نبي کریم صلى الله تعالى عليه واله وسلم دى دمصافحي لپاره دواړه لاسونه پورته کړي وى او هغوى ورسره په يولاس مصافحه کړي وای او دليل يې دادى چې امام بخارى رحمه الله عليه دغه رنگه يواثرله عبدالله ابن مسعود رضی الله تعالى عنه څخه نقل کړى دى اوبيايې له هغه وروستوهمدغه اثر ددې دليل گرزولى دى چې مصافحه بايدپه دواړولاسووي او ورسره يې دحضرت حماد رضی الله تعالى عنه عمل هم وړاندې کړى دى چې هغه دا حدیثو معتبر عالم، اوپه احاديثو کي امير المؤمنين حضرت عبدالله بن مبارک رحمه الله عليه سره په دواړو لاسو مصافحه وکړه، نوکه مصافحه په يوه لاس سره سنت وای نودغومحدیثينو حضراتوبه خامخاله دې څخه منعه کړي وای. امام بخارى رحمه الله عليه فرمايې: باب المصافحه قال ابن مسعود رضی الله تعالى عنه (عَلَّمَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ التَّشَهُّدُ وَكَفَى بَيْنَ كَفَيْهِ)

حضرت عبدالله بن مسعود رضی الله تعالى عنه فرمايې چې ماته نبي کریم صلى الله تعالى عليه واله وسلم التحيات (تشهد) راښووي، په هغه حالت کي زمالاس د نبي کریم صلى الله تعالى عليه واله وسلم دلاسونوترمنخ و (په دې سره بايدپوه ياست چې دادتعليم موقع وه

څرنگه چې دبیعت پروخت وي) له هغه څخه وروسته امام بخارى رحمه الله عليه يوباب پرانستى دى (باب الاخذ باليدین) يعنې په دواړولاسونوسره مصافحه کول اوددې خبري دسپيناوى او ثبوت لپاره يې دابن مسعود رضی الله تعالى عنه دغه اثر اودحضرت حماد رضی الله تعالى عنه عمل وړاندې کړى دى اوفرمايې: باب الاخذ باليدین صافح حماد بن زيد ابن المبارک بيده. حدثنا ابو نعیم قال حدثنا سيف بن سليمان قال سمعت مجاهداً يقول حدثني عبد الله ابن مخبره ابو معمر قال سمعت ابن مسعود يقول علمني النبي صلى الله عليه وسلم وكفى بين كفيه التشهد كما يعلمني السورة.

(بخارى ۲/ ۹۲۶ مخ)

دامام بخارى رحمه الله عليه له دغې طريقي ښودلو څخه ډيره پوره څرگنده شوي ده چې مصافحه په دواړو لاسو سره وي. دغه رنگه شامى هم ليکلي دي: والسنة ان تكون بكتايديه.

(درمختار والشامي ۵/ ۲۲۶ مخ)

مجالس الابرار ليکي: والسنة ان تكون بكتايديه. يعنې دمصافحي سنت طريقه داده چې په دواړولاسو سره وي، دادابوالحسنات علامه عبدالحى لکهنوى رحمه الله عليه ليکنه ده: يعنې ټولوفقهاوپه دواړولاسو مصافحه کولو ته سنت مصافحه ويلى ده، له حضرت ابوامامة رضی الله تعالى عنه څخه روايت دى: قال قال رسول الله ﷺ اذا تفاح المسلمان لم تفرق اكفيهما حتى يغفرا لهما. يعنې كله چې دوه مسلمان مصافحه سره کوي نو دهغوى دلاسونو تر جلا کيدلوله

مخه دوی ته دگناهونوبخنه کيږي. (انتهی). دا حدیث هم پر دې دلیل دی چې مصافحه باید په دواړو لاسو وي، ځکه که په یوه لاس سره وای نویابه د(اکفهما) پرځای د(کفاهما) لفظ وای. له پورتنیو ټولو حدیثونو او خبرو څخه معلومه شوه چې دتابعینو په زمانه کې هم دغه طریقه رواج وه. اود بخاري شریفې په حدیث کې چې حضرت عبدالله ابن مسعود رضی الله تعالی عنه فرمایي: چې ماته نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم دقرآن دسوره دښودلو په ډول التحیات رازدکاوو، نو په هغه حال کې زمالاس د نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم ددوولاسونو ترمنځ ؤ، له دې څخه معلومه شوه چې دادملاقات (لیدوکتو) مصافحه نه، بلکه دادښووني (تعلیم) مصافحه وه لکه چې تاسو به هم لیدلی یا اوریدلی وي چې بزرگان کشرانوته دخاص شي دښودلو پروخت دهغویو یادواره لاسونه نیسی، او که دغه مصافحه دملاقات هم وبولونویا هم پکې د نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم دواړه لاسونه پر دې دلیل دی چې مصافحه باید په دواړو لاسو سره وي، اودایقیني اوقطعي نه ده چې رشتیابه هغه ابن مسعود رضی الله تعالی عنه نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم ته یولاس ورکړي وي، بلکه ډیر ددې امکان دی چې هغه به هم دواړه لاسونه نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم ته ورکړي ؤ ځکه چې د(کف) لفظ دواحد لپاره نه بلکه دجنس په معنی دی. دغه رنگه د((ید)) دلفظ استعمال په عربي محاوره کې، دقرآن کریم په

ایاتونو کې او هم په نبوي حدیثونو کې دجنس په معنی ثابت دی. نو په دغه صوره کې یولاس هم د((ید)) اودوه لاسونه هم د((ید)) په ضمن اوشمول کې راتلای شي اود یرداسی ځایونه شته چې ددوولاسونو یادونه په ((ید)) سره شوي ده، په دغه اعتبار چې په کوم حدیث کې اخذبالید(په لاس مصافحه) راغلي دی هلته مراد ورڅخه دانه دی چې مصافحه دي په یولاس وي بلکه ددواړو صورتونو امکان شته، ځکه له کوم صریح اوصحیح حدیث څخه دا خبره معلومه شوه چې مصافحه په یوه لاس سنت ده نو هغه وخت به دفقهاؤ خبره پرېږدو. اوبغیر له دغه رنگه صحیح اوصریح حدیث له پیدا کیدلو باید دفقهاؤ قول معتبر وگڼل شي او عمل ورباندې وشي. (والله اعلم)، مجموعه الفتاوی مولانا عبدالحق الکهنوی اردو مشوبه ۱۳۷۱ مخ پاکستان چاپ.

ددغه حدیث په اړوند ددوی محدث حضرت مولانا خلیل احمد مهاجر مدني رحمه الله علیه یوه قصه په (تذکره الخلیل) نومی کتاب کې پر دغه ډول راغلي ده: یو وار د ټانک سیمې ته تللی ؤ چې زه هم ورسره په دغه سفر کې ملگری وم، هلته ورته داهل حدیثو څو نغره راغلل او په یوه لاس یې مصافحه وکړه، خو هغه رحمه الله علیه ورته دخپل عادت سره سم دواړه لاسونه ورکړل او په مسکا (نرمه خندا) یې ورته وفرمایل! مصافحه باید داسي وي؛ اهل حدیث ورته وویل چې په حدیث کې راغلی دی چې یو صحابی رضی الله تعالی عنه وایي: وکان یدی فی یدیہ ﷺ یعنی زمالاس د نبی کریم صلی الله تعالی علیه واله وسلم ددواړو لاسونو ترمنځ ؤ محدث کبیر رحمه الله علیه یې

ځنډه ورته وفرمايل ، نو دلته د نبوی سنتو تابع زه شوم او که ته ؟
(تذکرۃ الخلیل ۲۰۲ مخ)

نودي ته په فهم سره بايد ووايو چي مصافحه په دواړو لاسو سره سنت
ده نه په يوه لاس . (فتاوی رحیمیه ۴/ ټوک)

حضرت مولنا اشرف علی تھانوی رحمۃ اللہ علیہ فرمایي چي ځيني
خلک د اصلح (جوړه) بولي چي کله دوه نفر سره په جنگ شي ،
نودرېم گړی سمدستی دوی مصافحي ته سره مجبور کړي
او مصافحه ورباندی کوي که څه هم د دواړو خواوو زړونه یو بل ته ډک
وي ، نوزه دا وایم چي اول هغه د جگړې لامل (سبب) له منځه وباسي
(یعنی د جگړې د بیا جوړیدلو امکان ختم کړي) بیا ورباندی مصافحه
کوي کنه نوبغیر د اصلی سبب له منځه وړلو مصافحه بې گټې ده ، په
دي سره د دواړو خواوو له زړونو څخه غصه او درد نه وزي ، او تر دې
وروستو بیا د دوي تر منځ وژني او جگړي را منځته کیږي .

(کمالات اشرفیه ۱/ ټوک ۱۲۹ مخ)

اللهم اجعل هذا لي زاد الاخرة واغفر لکاتبه وارزقه رفاقت حبيب

في يوم يجعل الولدان شيا ط

وصلی وسلم علی محمد عبدک ونیک وحبیبنا